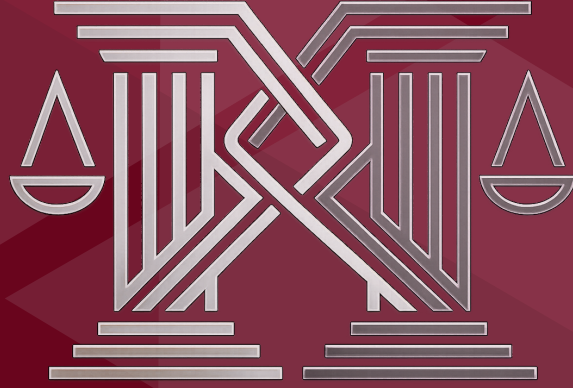

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

TEBLİĞ KİTABI

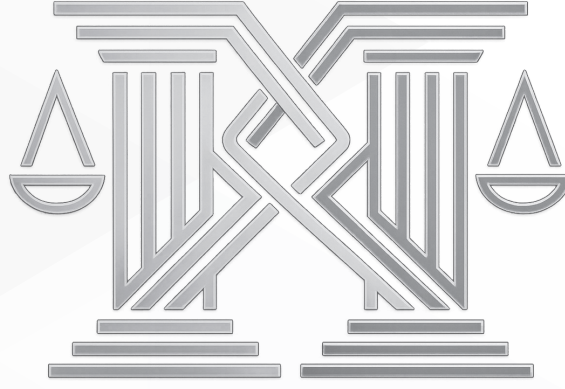
EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Cansu KORKMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk KAFALI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zahid YENER

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU TEBLİĞ KİTABI

28 Nisan 2025
Ankara

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Ali YEŞİLIRMAK

Prof. Dr. Yeliz BOZKURT GÜMRÜKÇÜOĞLU

Doç. Dr. A. Eda MANAV ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Cansu KORKMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk KAFALI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zahid YENER

TÜRK TAHKİM AKADEMİSİ

CUMHURBAŞKANLIĞI GENEL SEKRETERLİĞİ
İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

TEBLİĞ KİTABI

Yayın Tarihi

06.05.2026

ISBN / e-ISBN

978-625-390-057-1 / 978-625-390-060-1

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Ali YEŞİLIRMAK
Prof. Dr. Yeliz BOZKURT GÜMRÜKÇÜOĞLU
Doç. Dr. A. Eda MANAV ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Cansu KORKMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk KAFALI
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zahid YENER

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Cansu KORKMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk KAFALI
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zahid YENER

Dizgi Tasarım

Adil DEMİRBAŞ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
ademirbas@aybu.edu.tr

Basım Yeri

Arkadaş Basım San. Ltd. Şti.
Macun Mah. 204 Cadde 141-A Blok No: 3
Yenimahalle / ANKARA
Sertifika Numarası : 50911

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

Bu eser;

Türk Tahkim Akademisi, Ankara Ticaret Odası, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen

“I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu”nda sunulan, tebliğlerden oluşmaktadır.

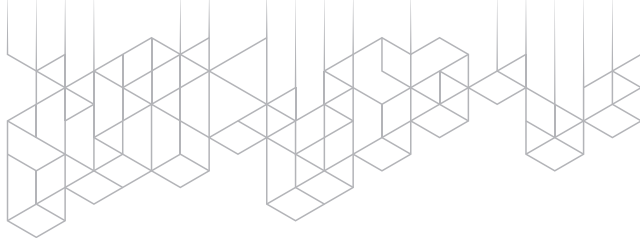
Bu eserde yer alan tebliğlerdeki görüşler;

yazarların şahsi bilimsel ve hukuki değerlendirmeleri olup, Türk Tahkim Akademisi, Ankara Ticaret Odası, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezinin kurumsal görüşlerini yansıtmamaktadır.

Eserde yer alan tebliğlerdeki görüş ve değerlendirmeler;

Türk Tahkim Akademisi, Ankara Ticaret Odası, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezini bağlayıcı nitelikte resmî bir görüş, yorum veya açıklama olarak kabul edilemez.

I. ANKARA
TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

AÇILIŞ
KONUŞMALARI

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

Prof. Dr. Yeliz BOZKURT GÜMRÜKÇÜOĞLU

İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü, Türk Tahkim Akademisi Genel Sekreteri

Sayın Rektörüm, Sayın Başkanlarım, Yargıtayımızın Değerli Başkan ve Üyeleri, Kıymetli Hocalarım, Saygıdeğer Meslektaşlarım, Türk Tahkim Akademisi Sekreteri ve İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü sıfatıyla hepinizi en derin saygılarımla selamlıyorum.

I. Ankara Tahkim Günü vesilesiyle sizlerle bir arada bulunmaktan büyük bir onur ve memnuniyet duyduğumu ifade etmek isterim. Bugün burada, ülkemizin seçkin akademisyenlerini, yüksek yargı mensuplarını ve uygulayıcılarını bir araya getiren bu müstesna organizasyonda, tahkime ilişkin güncel gelişmeler ile kuramsal ve uygulamaya yönelik meseleleri çok boyutlu bir perspektiften ele alma fırsatı bulacağız. Bu anlamda bilgi ve tecrübelerini bizlerle paylaşacak tüm kıymetli konuşmacılarımıza ve oturum başkanlarımıza şükranlarımı sunarım.

İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak, 2018 yılından bu yana Prof. Dr. Ali Yeşilirmak Hocam ile tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri alanında çeşitli akademik ve uygulamaya dönük faaliyetler yürütmekteyiz. Tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri yalnızca taraflar arasındaki ihtilafların giderilmesine hizmet etmekle kalmamakta, aynı zamanda adalete erişimi güçlendiren ve toplumda barış kültürünü teşvik eden önemli birer mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, daha etkin, daha erişilebilir ve daha güvenilir bir uyuşmazlık çözüm sistemi inşa edilmesini ortak bir sorumluluk olarak görmekteyiz. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası Tahkim Uygulama ve Araştırma Merkezi ile gerçekleştirdiğimiz iş birliği de bu vizyonun somut bir tezahürü olmuştur. Birlikte düzenlenen seminer ve akademik etkinlikler, iki kurum arasında güçlü bir sinerji oluşturarak bilgi ve tecrübe paylaşımına kıymetli katkılar sağlamıştır.

Bu kıymetli organizasyonun hayata geçirilmesine öncülük eden, bizleri misafir eden ve iki üniversite arasındaki iş birliğine liderlik eden Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Ali Cengiz Köseoğlu'na şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca, organizasyonun gerçekleştirilmesine yönelik üstün gayretleri dolayısıyla Uluslararası Tahkim ve Alternatif Çözümler Daire Başkanı Sayın Doç. Dr. A. Eda Manav Özdemir ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası Tahkim Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Sayın Dr. Öğr. Üyesi Cansu Korkmaz'a, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zahid Yener'e ve etkinliğimize kıymetli katkılarıyla destek veren Ankara Ticaret Odası'na, UÇAM Müdür Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Kafalı ile Arş. Gör. Hüseyin Yağızhan Kol'a teşekkürlerimi arz ediyorum.

Bu vesileyle, I. Ankara Tahkim Günü'nün, tahkim kültürünün ülkemizde daha da kökleşmesine, uygulamadaki sorunların çözümüne ve kalıcı iş birliklerinin tesisine vesile olmasını temenni ediyor; organizasyonda emeği geçen tüm paydaşlara bir kez daha şükranlarımı sunuyorum.

En derin saygılarımla.

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

Doç. Dr. A. Eda MANAV ÖZDEMİR

T.C. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü Uluslararası Tahkim ve Alternatif Çözümler Daire Başkanı, Türk Tahkim Akademisi Koordinasyon Kurulu Üyesi

Sayın Yargıtay Başkanvekilim, Sayın Rektörüm, Sayın Başkanlarım, değerli hocalarım, değerli meslektaşlarım, değerli öğrenciler,

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Türk Tahkim Akademisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İbn Haldun Üniversitesi UÇAM ve Ankara Ticaret Odası iş birliğiyle yapılan bu etkinliğin gerçekleştirilmesinde emeği geçen herkese çok teşekkür ediyorum.

Son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyal ve ekonomik ilişkilerde yaşanan değişimler neticesinde yeni hukuki ilişki biçimleri ve müesseseler ortaya çıkmış, milletimize sunulan adalet hizmetinin kalitesini geliştirmeye çalışan bir ülke olarak hızlı ve kaliteli uyuşmazlık çözüm araçlarına ihtiyacımız artmıştır. Ülkemizde alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden faydalanılabilecek çok çeşitli ekonomik ve sosyal konular mevcuttur. Bu çerçevede uyuşmazlıkların mahkeme dışı yollar ile çözülmesi için alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin artırılması ve yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir. Bu yöntemlerden birisi olan ve son zamanlarda daha çok tercih edilen yöntem de hepimizin bildiği üzere tahkimdir.

Kıymetli katılımcılar, 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesi ile ilgili mevzuat çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan yatırım tahkimi davalarının takibi Cumhurbaşkanlığı koordinasyonunda ilgili birimlerle birlikte yapılmaktadır. Bahse konu iş ve işlemlerin takibi amacıyla Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü bünyesinde Uluslararası Tahkim ve Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı kurulmuştur. Daire Başkanlığı'nın görevleri arasında başta yatırım tahkimi davalarının koordinasyonu ve takibi olmakla birlikte bunun dışında tahkime ilişkin olarak uluslararası kurum ve kuruluşlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek, uluslararası tahkim konusundaki gelişmeleri izlemek, bu konulardaki çalışmalara iştirak etmek, bu çerçevede yurt içi ve yurt dışı toplantılara katılmak da yer almaktadır.

Kamu kurumları ile istişarelerde bulunmak ve tahkime yönelik farkındalığı artırmak amacıyla Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü bünyesinde kamu çalışma grubu kurulmuştur. Bu çerçevede pek çok etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu gerçekleştirilen etkinliklerde yapılan sunumlar yayın haline getirilmiştir. Söz konusu yayınlara www.mevzuat.gov.tr'de "Yayınlara" kısmından erişmek mümkündür.

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

Doç. Dr. A. Eda MANAV ÖZDEMİR

T.C. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü Uluslararası Tahkim ve Alternatif Çözümler Daire Başkanı, Türk Tahkim Akademisi Koordinasyon Kurulu Üyesi

Tahkim alanında nitelikli bilimsel araştırmalar yapmak ve bu tür araştırmaların yapılmasını teşvik etmek, uygulamacı ve araştırmacılara bilimsel kaynak sağlamak, tahkime ilişkin eğitimler düzenlemek, ulusal ve uluslararası düzeyde sempozyum, konferans ve çalıştay gibi etkinlikleri gerçekleştirmek, ulusal ve uluslararası iş birlikleri kurmak suretiyle ülkemizde tahkim kurumunun geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, İbn Haldun Üniversitesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi iş birliğiyle 2021 yılında Türk Tahkim Akademisi kurulmuştur. Türk Tahkim Akademisi koordinasyonunda tahkim merkezleri, Türkiye Adalet Akademisi ve üniversitelerin uygulama ve araştırma merkezleri ile iş birliği çerçevesinde programlar ve etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

Saygıdeğer misafirler, değerli konuşmacılar, sözlerime son verirken bu önemli etkinliğe katılım sağlayan tüm konuşmacılarımıza ve iş birliği için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ali Cengiz Köseoğlu hocama, Uluslararası Tahkim Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Dr. Öğr. Üyesi Cansu Korkmaz ve Müdür Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zahid Yener hocalarıma çok teşekkür ediyorum. Ayrıca İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu hocama ve ekibine, Ankara Ticaret Odası Başkanı Gürsel Baran'a ve ekibine iş birlikleri için çok teşekkür ediyorum. Hepimize faydalı bir etkinlik olmasını diliyorum, tüm konuşmacıları ve katılımcıları saygıyla selamlıyorum.

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

Gürsel BARAN

Ankara Ticaret Odası Başkanı

Sayın Rektörüm, Çok Kıymetli Yargıtay Birinci Başkan Vekilim, Sayın Dekanım, çok kıymetli akademisyenler, değerli hocalarım, çok kıymetli misafirler, çok kıymetli öğrenciler; Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve İbn Haldun Üniversitesi iş birliğiyle düzenlenen, Ankara Ticaret Odası olarak bizim de destek verdiğimiz, “1. Ankara Tahkim Günü” etkinliği vesilesiyle sizlerle bir arada olmaktan büyük memnuniyet duyduğumu ifade etmek isterim. Hepiniz hoş geldiniz.

Ticaretin dijitalleştiği, sınırların kalktığı ve küresel rekabetin hız kazandığı günümüzde, iş dünyasının en önemli ihtiyacı olan konulardan biri de, adil, hızlı ve etkin uyuşmazlık mekanizmalarıdır. Bu noktada, klasik yargı süreçlerine kıyasla, daha esnek ve tarafların ihtiyacına göre şekillendirilebilen bir alternatif çözüm yolu olarak, tahkim ön plana çıkıyor.

Tahkim müessesesi, ticaretin özünü de uyum içinde olan bir sistem. Ticaret, her zaman güven, diyalog ve iyi ilişkiler üzerinden ilerlemeyi gerektiren bir alan ve biz, iş insanları olarak, ticari bağlantılarımızı kurarken güvende ve güvencede olmak isteriz.

Ticaret ve yatırım yapmak, girişimci olmak, risk almak demektir. Başka bir ülkede yatırım ya da ticari ilişki kurduğunuzda, aldığınız risk daha da büyük oluyor. Çünkü, her ülkenin hukuki mevzuatı farklı ve uygulamaları da farklılıklar içeriyor. Yatırımcıların mevzuatın tamamına hakim olması ya da değişiklikleri takip etmesi mümkün değil. Bu durumda uluslararası tahkimin o ülkede uygulanması, yatırımcının güvencesini oluşturuyor.

Uluslararası tahkim, tarafsız, objektif ve kuralları baştan belli bir şekilde oluşturulan bir mekanizma. Uluslararası alanda iş yapmanın olmazsa olmaz koşullarından biri. Ticaret ya da yatırım yapan insanların aylarca, yıllarca beklemek gibi bir lüksü olamıyor. Tahkim başta olmak üzere, alternatif uyuşmazlık yöntemleri, sorunların çözüm süresini kısaltırken, maliyetini de düşürüyor. Gelişmiş ekonomilerde ticari uyuşmazlıkların yaklaşık %75’inin tahkim gibi, alternatif uyuşmazlık yöntemleriyle çözümlendiği biliniyor.

Hukuk sistemimiz, klasik yargılamaların yanı sıra alternatif çözüm yollarını destekliyor. Bu da ülkemizdeki yatırım iklimini geliştiren unsurların başında yer alıyor.

Ankara Ticaret Odası olarak, üyelerimizin ticaretini ve ihracatını geliştirmeye yönelik çalışmalarımızın yanı sıra, Odamız bünyesinde kurduğumuz “Arabuluculuk ve Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Merkezi” ile de üyelerimize hizmet veriyoruz. Merkezimiz “TOBB UYUM Arabuluculuk ve Uyuşmazlık Çözüm Merkezi” ile birlikte, üyelerimizin ticari, tüketici, fikri ve sınai haklar, kira, hizmet, eser ve iş sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturmak üzere hizmet yürütüyor. Geçtiğimiz günlerde, Ankara Ticaret Odası olarak TOBB UYUM ile gerçekleştirdiğimiz iş birliği sayesinde, müzakere desteğini de üyelerimize sağlamaya başladık.

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

Gürsel BARAN

Ankara Ticaret Odası Başkanı

Değerli konuklar, tahkim gibi alternatif çözüm yollarının yaygınlaştırılması, ticaret açısından güven ortamını artırırken, yatırımcılar açısından da ülkemizin cazibesini artıracak bir unsur. Hepiniz biliyorsunuz ki, gerçekten çok zor bir coğrafyadayız. Bizim görevimiz, bu zor coğrafyada üretim, ticaret, ihracat yaparak, istihdam sağlayarak ülkemize katma değer yaratan iş insanlarımızın talep ve sorunlarına cevap vermek, destek olmak, işlerini kolaylaştırmak. Bu nedenle, ben bugünkü bu etkinliğin hakikaten çok kıymetli olduğunu düşünüyorum.

Bugün burada, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitemizin öncülüğünde gerçekleşen bu değerli buluşmanın, tahkim bilincinin gelişmesine, uygulamanın yaygınlaşmasına ve ülkemizin uluslararası hukuk sistemleriyle daha etkin entegrasyonuna katkı sağlayacağına inanıyorum. Bu vesileyle bu etkinliğin düzenlenmesinde emeği geçen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve İbn Haldun Üniversitesi'ne ve katkı sağlayan tüm kurum ve kuruluşlarımıza teşekkür ediyorum. Ankara Ticaret Odası olarak böylesine kıymetli bir organizasyonuna destek vermekten büyük mutluluk duyduğumuzu da ifade etmek istiyorum. Verimli ve ufuk açıcı bir program olması temennisiyle, sizleri yeniden sevgi ve hürmetle selamlıyorum.

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

Prof. Dr. Ali Cengiz KÖSEOĞLU
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörü

Çok kıymetli Yargıtay Birinci Başkanvekilim, çok kıymetli Danıştay Beşinci Daire Başkanım, Yargıtay'ımızın değerli üyeleri, Ankara Bölge Adliye Mahkemesi daire başkanı ve üyeleri, çok kıymetli hocalarım, bu organizasyonu beraber yaptığımız Ankara Ticaret Odası'nın Başkanı, I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu'na hoş geldiniz ve sefalar getirdiniz.

Adalet hizmeti esas olarak bağımsız yargı organları eliyle sunulmakla birlikte, devlet yargısına alternatif teşkil edebilecek çeşitli uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin de benimsendiği görülmektedir. Bu yöntemlerden biri olan tahkim yolunda uyuşmazlık, alanında uzman hakemlerce incelenerek karara bağlanmaktadır. Buna göre tahkim, doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlığın devlet yargısı yerine hakem veya hakem kurulu tarafından karara bağlandığı bir uyuşmazlık çözüm yoludur.

Tahkim kurumu, devletin sunmuş olduğu adalet hizmetini destekleyen önemli hukuki müesseselerdendir ve günümüzde modern hukuk sistemlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Türk hukuku bakımından milli ve milletlerarası tahkim düzenlenmiş olmakla birlikte, ülkemiz birtakım milletlerarası sözleşmelere de taraf olmuştur.

Tahkimin özel bir yargılama faaliyeti olarak yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, küreselleşmenin ve dijitalleşmenin etkisiyle tahkim yoluna dair birtakım gelişmeler bulunmakta, tahkime esas teşkil eden tahkim sözleşmesine, tahkim yargılamasına ve bu yargılamada verilen hakem kararlarının iptaline dair güncel sorunlar doğmaktadır.

Günümüzde tahkimin ticari uyuşmazlıklar yönünden genellikle tercih edilen bir yol olduğu görülmektedir. Söz konusu öneme binaen, tahkim yönteminin ülkemizdeki gelişimini sağlama, güncel gelişmelerin ele alınması, sorunların tartışılması amaçlarına matuf olarak, üniversitemiz Uluslararası Tahkim Uygulama ve Araştırma Merkezimiz tarafından tahkim sempozyumu düzenlenmek istenmiştir.

Etkin ve verimli bir etkinlik olması, farkındalığın artırılması amacı doğrultusunda daha çok kişiye erişme niyetiyle, Merkezimiz ile İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi (UÇAM), Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, İbn Haldun Üniversitesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi arasında imzalanan iş birliği protokolü ile kurulan Türk Tahkim Akademisi birlikte bu organizasyonu üstlenmiştir. Tahkime dair etkinliklerin genelde İstanbul'da yoğunlaşması nedeniyle, bu organizasyonun Ankara'da icra edilmesi planlanmış ve devamı getirilmek üzere bu etkinliğin başlığı "I. Ankara Tahkim Günü" olarak belirlenmiştir. İnşallah biz bu etkinliği geleneksel hâle getirmek istiyoruz. Bir etkinliğin geleneksel hâle gelebilmesi için de en az üç defa tekrarlanması gereklidir, bu nedenle üçüncüyü hep beraber sağlıklı ve sıhhatle birlikte yapmayı ve bu etkinliği geleneksel hâle getirmeyi diliyorum.

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

Prof. Dr. Ali Cengiz KÖSEOĞLU
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörü

Etkinliğin Ankara’da planlanması sebebiyle, Ankara’nın kalkınması için işletmelerin büyüme ve dönüşümünü sağlamak hususunda; bilgilendirme, destekleme, kolaylaştırma, yönlendirme fonksiyonlarını icra eden Ankara Ticaret Odası, ticari uyuşmazlıkların çözümünde önemli rolü olan tahkim etkinliğimizi desteklemiştir. Bu destekten dolayı başkanımız şahsında Ankara Ticaret Odası çalışanlarına teşekkür ediyorum. Bu etkinliği organize eden Üniversitemiz Uluslararası Tahkim Uygulama ve Araştırma Merkezi yetkililerine, İbn Haldun Üniversitesi rektörü başta olmak üzere UÇAM’ın yetkililerine, Türk Tahkim Akademisi temsilcilerine, ATO Başkanı başta olmak üzere yönetim kuruluna ve genel sekreterliğe, Ankara Tahkim Günü etkinliğine konuşmacı olarak katılmayı kabul eden Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Başkanına ve Yargıtay 11’inci Hukuk Dairesi Başkanına, tahkime dair alanında uzman olan ve tüm yoğunluklarına rağmen zaman ayıran sunum sahibi hocalarımıza, organizasyonda görev alan hukuk fakültemiz araştırma görevlilerine ve Üniversitemiz öğrenci topluluklarından biri olan Tahkim Topluluğu öğrencilerimize, bugün aramızda olan yargı mensuplarına, ülkemiz genelinden katılan avukat meslektaşlarıma, Ankara’daki pek çok kurumdan gelen hukukçulara katılımlarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum ve verimli bir etkinlik olmasını diliyorum. Bugün düzenleyeceğimiz I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumunun devamında da sizlerle birlikte olmayı gönülden diliyorum. Tüm misafirlerimizi saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum.

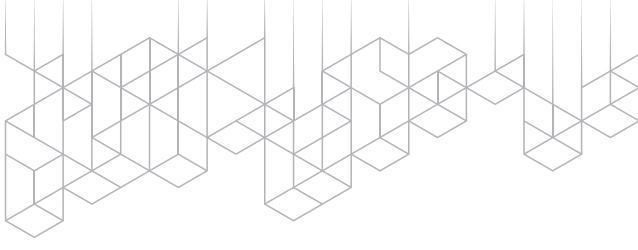
I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

İÇİNDEKİLER

I. OTURUM: TAHKİME ELVERİŞLİLİK VE TAHKİM SÖZLEŞMESİ	15
Oturum Başkanı: Adem ALBAYRAK	
Tahkime Elverişliliğe İlişkin Güncel Gelişmeler	17
Prof. Dr. İbrahim ERMENEK	
Tahkim Sözleşmesi Bakımından Ehliyet ve Temsil	24
Prof. Dr. Ersin ERDOĞAN	
II. OTURUM: TAHKİM YARGILAMASI VE GÜNCEL GELİŞMELER	41
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ejder YILMAZ	
Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanununun Tahkime İlişkin Bazı Hükümlerinin Değerlendirilmesi.....	43
Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ	
Tahkim Yargılamasında Geçici Hukuki Himaye Tedbirlerine İlişkin Sorunlar	52
Prof. Dr. Murat ATALI	
Türkiye’de Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık ve Tarafsızlığının Sağlanması Konusunda Şeffaflık	60
Prof. Dr. Ali YEŞİLIRMAK	
Tahkimde Yapay Zekânın Kullanımı	75
Doç. Dr. A. Eda MANAV ÖZDEMİR	
III. OTURUM: HAKEM KARARLARININ İPTALİ	93
Oturum Başkanı: Abdullah YAMAN	
Tahkim Süresi İçinde Verilmemesi Sebebiyle Hakem Kararının İptali	95
Prof. Dr. Musa AYGÜL	
İsviçre Federal Mahkemesinin Milletlerarası Hakem Kararlarının İptaline Yaklaşımı	106
Doç. Dr. Belkıs VURAL ÇELENK	

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

I. OTURUM TAHKİME ELVERİŞLİLİK VE TAHKİM SÖZLEŞMESİ

Oturum Başkanı

Adem ALBAYRAK

Yargıtay Birinci Başkan Vekili ve Hukuk Genel Kurulu Başkanı

Konuşmacılar

Prof. Dr. İbrahim ERMENEK

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku ABD

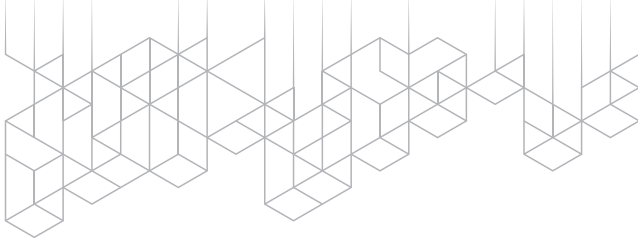
“Tahkime Elverişliliğe İlişkin Güncel Gelişmeler”

Prof. Dr. Ersin ERDOĞAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku ABD

“Tahkim Sözleşmesi Bakımından Ehliyet ve Temsil”

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

TAHKİME ELVERİŞLİLİĞE İLİŞKİN GÜNCEL GELİŞMELER

Prof. Dr. İbrahim ERMENEK*

Sayın Başkan teşekkür ediyorum. Kıymetli hazirun herkesi saygıyla selamlıyorum. Girişte uzatmadan bizi, hocalarımızı, dostlarımızı tekrar bir araya getiren organizasyon komitesine teşekkür ediyorum. Bilimsel toplantı tamam ama en az onun kadar güzel olan sizlerle burada bir arada olabilmek. Sayın Başkan açılışta dedi ki: “Bilgi güçtür.”. Aklıma George Orwell’in 1984 isimli eseri geldi. Hatırlayın: “Cehalet güçtür, özgürlük köleliktir, savaş barıştır.”. Sanki oraya doğru bir gidiş görüyorum. En azından kendi adıma dünya genelindeki gidişata dair çok iyi hislerim yok.

Yapacağım sunuma ilişkin bir yansı hazırladım, bunun fikri takip açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Tahkime elverişlilik bakımından her ülke kendi kültürüne, kendi hukuk yapısına ve devlet reflekslerine göre farklı kriterler belirlemiş olabilir. Esasen bu da doğal karşılanmalıdır. Bizim kanunlarımızda tahkim elverişliliğe ilişkin temel düzenlemeler, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 408’nci maddesinde ve Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 1’nci maddesinin dördüncü fıkrasında yer almaktadır. İlgili hükümlerde aslında biraz olumsuz, yani tersten bir düzenleme yapılmış. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde,

- Türkiye’deki taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyumsuzluklar ve
- Her iki tarafın iradesine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyumsuzlukların tahkime elverişli olmadığını görüyoruz.

Meselenin detaylı izahı bakımından öncelikle tahkime elverişlilik hallerinin yeniden değerlendirilmesini gerektiren son dönemdeki gelişmelere bir göz atmak gerekiyor. Bunlardan ilki arabuluculuk alanında kendini gösteriyor. Bu konuda özellikle HUAK madde 17/B ile getirilen düzenlemelere dikkati çekmek gerekiyor. Diğer taraftan Noterlik Kanunu’nun 60 ve 61/A maddeleri de son derece önemli. Konunun olmazsa olmazı, Yargıtay’ın kamu düzeni kavramına bakışındaki yumuşama. Çünkü kamu düzeni kavramı tahkimin budanması için yargının elindeki en önemli argüman. Kamu düzeni kavramı bir Devlet refleksi olarak Yargıtay’ın elindeki çok ama çok önemli bir emniyet subapı olup, tahkim müessesesinin doğranmasının, baltalanmasının bir vasıtasıdır. On yıl önce yapılan bir toplantıda Sayın Oturum Başkanımız, ben Yargıtay’ın 78 adet farklı kamu düzeni kriteri olduğunu tespit ettim demişti. Üzerinden on yıldan fazla bir zaman geçti. Bilmiyorum üzerine yenilerini ekleyebildi mi? Ama burada açık olan şu ki, bu sıkıntılı bir kavram. Kamu düzeni kavramından hareket edildiğinde özellikle taşınmazların aynına ilişkin uyumsuzluklar, belirli bir merciye tanınan münhasır yetki kapsamında kalan uyumsuzluklar, taraflarından birini zayıf tarafın oluşturduğu uyumsuzluklar tahkime elverişlilik bakımından özel olarak ele alınması ve konuşulması gereken sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı (E-posta: ermenek@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002- 2823-7646).

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Tahkime elverişlilik ile ilgili genel çerçeveye baktığımızda ilk olarak Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye diyor ki: hukuku nas'a tabi mal davalarında tahkim caizdir. Yani aslında malvarlığından kaynaklanan uyuşmazlıklarda tahkim caizdir diyor Mecelle. Mülga 1086 sayılı (HUMK) Kanunu'nun 518'inci maddesinde ise: "yalnız iki tarafın arzularına tabi olmayan mesailde tahkim cereyan etmez." hükmüne yer verilmiş. Dikkat edilirse her iki düzenlemede de taşınmazların aynına ilişkin bir sınırlama yok. Bazı Kıta Avrupası ülkelerinin, mesela İsviçre, Almanya gibi hukuk sistemlerine baktığımızda da taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıklar bakımından bir istisna getirmeksizin mal varlığına ilişkin uyuşmazlıkları tahkime elverişli kabul edildiğini görüyoruz. Ama onlarda da kamu düzeninden kaynaklanan bir sınırlama var. Yani bu kamu düzeni sadece bize özgü bir mesele değil. Bazı Kıta Avrupası ülkeleri ise tarafların üzerinde tasarruf yetkisi olan uyuşmazlıkları tahkime elverişli kabul ediyorlar. Yani aslında bir tarafta mal varlığından kaynaklanan uyuşmazlıklar bir tarafta da tarafların üzerinde tasarruf yetkisi olan uyuşmazlıklar. Anglo Sakson hukuk sistemine tabi bazı ülkelerde ise bu sınırlandırmaların daha ziyade mahkemelere bırakıldığını görürüz. Bu tip sınırlandırmalara özellikle rekabet hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklar ile sermaye piyasasından kaynaklanan uyuşmazlıklar örnek olarak verilmekte.

Bu tespitlerden sonra, her iki tarafın iradesine tabi olmama ya da olma ile ne kastediliyor? Bu hususu bir açıklığa kavuşturmak gerekiyor. Aslında bunlar uzun uzun konuşulabilir ama bizim genel kabulümüz, mahkeme içi sulhe elverişli olan uyuşmazlıkların aynı zamanda her iki tarafın iradesine tabi olduğu yönündedir. Bu uyuşmazlıkların kendi iradeleriyle çözümü konusunda tarafların tasarruf yetkisi var, üçüncü kişilere etkili değil, onların onay veya icazetine ihtiyaç yok. Devletin de müdahale alanı dışında. Genel çerçevede tarafların mahkeme içi sulh yolu ile çözebildikleri uyuşmazlıklar tahkime de elverişli kabul edilmekle birlikte bu her zaman doğru değildir. Az önce işaret ettiğimiz taraflarından birisini zayıf tarafın oluşturduğu tüketici uyuşmazlıkları ve kira uyuşmazlıkları bu kapsamda değerlendirilebilir. Oysa bu tip uyuşmazlıklarda mahkeme içi sulh olmaya bir engel yoktur. Ne var ki ülkemiz bakımından bu tip uyuşmazlıklar tahkime elverişli kabul edilmiyor.

Tahkime elverişli olup olmama bakımından üzerinde en fazla tartışma yürütülen mesele taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıklardır. Yukarıda genel çerçeveyi çizerken işaret ettiğimiz gibi, Mecelle'de böyle bir istisna yok ama Mecelle Devleti Aliyye'nin kanunuydu. Sonra 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, orada da böyle bir istisna yok. Fakat 1086 sayılı Kanun da imparatorluktan üniter devlete geçerken daha işin başında iktibas edilmiş bir Kanun. Üniter devlet de ise bir emniyet subapına ihtiyaç var ve bu subabı Yargıtay koyuyor. Diyor ki taşınmazlar üniter devlet bakımından önemlidir ve bunlara ilişkin uyuşmazlıklar kamu düzenindedir. Dolayısıyla taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir. Taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıklar bakımından tahkim uzun süre Yargıtay'ın bu tip şekillendirmeleri üzerinden yürüdü. 6100 sayılı Kanun ve Milletlerarası Tahkim Kanunu ile de Yargıtay'ın yaklaşımı kanun hükmü haline getirildi.

Taşınmazlara ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli kabul edilmemesi ve bu konudaki çekincelerin arkasında üniter devlet yapısının olduğunu ve devletin yargı erkinin kullanımında başka bir paydaşı kabul etmeme iradesinin olduğunu görüyoruz. Gölge bir neden olarak da özellikle taşınmazın ekonomik değerinin yüksek olması da ileri sürülen görüşler arasında. Bugün

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

için bu ne kadar doğru bir gerekçe olabilir, tartışabiliriz ama bana göre bu bir gerekçe olamaz. Taşınmazlardan çok daha yüksek değerde taşınır mallar veya başka mal ve haklar bulunabilir. Az önce işaret ettiğim üzere buradaki sorun, Yargıtay'ın bu tip uyuşmazlıkları kamu düzeninden sayması ve bir de taşınmazların yabancılara devrine ilişkin Tapu Kanunu madde 35 ile getirilen sınırlandırmalar. Bu sınırlamaların ise, yabancılardan Türkiye'de ve özellikle belli bölgelerde taşınmaz edinmelerinin engellenmesi için getirildiği malumun ilanı. Bu durum ise taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıkların Yargıtay tarafından kamu düzeninden kabul edilmesinin başka bir gerekçesi. Ama gerçekten de durum böyle midir, buraya tekrar döneceğim.

Tahkime elverişlilik açısından hem kanunda böyle bir hüküm varken hem de Yargıtay uygulamaları bu yönde gelişmişken, aslında tahkime elverişli olmaya paralel bir düzenleme arz eden arabuluculuğa elverişlilik bakımından Hukuk Uyuşmazlıkları Arabuluculuk Kanunu'na eklenen 17/B maddesi üzerinde durmak gerekir. Bu düzenleme ile taşınmazların aynına ilişkin bir uyuşmazlığın taraflarına arabulucu huzurunda yürütülecek müzakerelerle uyuşmazlığı çözüme imkânı getirildi. O zaman burada, arabulucuya güvenip hakeme güvenmeme sorunu ile karşılaşılıyor. Ama bunun hiçbir haklı gerekçesi yok. Burada bu müesseselerin doğasından hareketle, hocam sonuçta arabulucuda taraflar anlaşılıyorlar; ama tahkimde uyuşmazlığı çözen hakem sıfatına sahip bir üçüncü kişi!. Evet bu doğru.

İkinci olarak şu da söylenebilir, tamam arabuluculukta anlaşılabilir ama anlaşmaları yetmiyor ki! Ayrıca bunun icrası için mahkemelerden bir de icra edilebilirlik şerhi alınması gerekiyor. Yani her halde bir mahkeme denetimi var. Ama benzerlerini tahkim için de söyleyebiliriz. Burada verilen kararlara karşı da iptal davası açılabilir, bu kararlara karşı iptal davası açılabilir. Hatta iptal davası sonunda verilen kararlara karşı sınırlı da olsa temyiz yolu açık. Yani aynı hassasiyeti aslında burada gösterip burada imkân sağlanabilir. Bu noktada özellikle hakeme güvenmeme; notere, arabulucuya, hâkime, güven gibi izahı mümkün olmayan bir sonuç ortaya çıkıyor ki bunun objektif ve kabul edilebilir bir yönünün olmadığını düşünüyorum.

Taşınmazlar bakımından sorunun diğer bir kaynağını Türk Medeni Kanunu madde 1013'ün tescil için aradığı koşullar oluşturuyor. Arabuluculuk sürecinde taraflar anlaştıktan sonra tescil için bir talep ve bu talebin yasal dayanağı gerekiyor. İlgili hükmün ikinci cümlesi şöyle diyor: "...taşınmazı edinen kimse kanun hükmüne, mahkeme kararına veya buna eşdeğer bir belgeye dayanıyorsa...". Ayrıca taşınmazı edinenin beyanına gerek yok. Burada eş değer belge kavramı önemli bir detay olarak duruyor. Arabulucu da esasında buradan yürüyor. Ama bir önceki fıkrada mahkeme kararı dediğimizde bunu mutlak mahkeme kararı olarak anlamamızı gerektiren de herhangi bir neden olmadığını düşünüyorum. Zira mahkeme kararından sonra ona eş değer bir belgeyi de tescil için yeterli sayıyor kanun koyucu. Bir önceki mahkeme kararını mutlak devlet yargısı olarak anlamamızın da kabul edilebilir bir gerekçesi olmadığını düşünüyorum. O zaman sorun nereden kaynaklanıyor?

Bunlardan ilki, taşınmazların aynı ile ilgili hem taahhüt hem de tasarruf işlemlerinin bir geçerlilik şekli şartına tabi tutulmuş olmasıdır. Malumlarımız olduğu üzere bu eksiklik öteden beri taşınmazlar bakımından bir butlan nedeni olarak kabul ediliyor. Butlan yaptırımına tabi olmanın ise nedeni kamu düzeni olarak ifade ediliyor. Burada aranan geçerlilik şekli şartının kamu düzeniyle çok bir ilgisinin olmadığı kanaatindeyim. Bu şarta uygun olarak yapılan sözleşmelerde

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

tescil, tescil talep eden hangi gerekçeye dayanıyor ve hangi belgeye sahip olursa olsun, her halde tapu sicilinde bir idari işlemi gerektiriyor. Yine az önce de söyledim, arabulucuya güveniyoruz, hâkime güveniyoruz, notere de güveniyoruz. Ona da bu yetkiyi verdik. Noterlik Kanunu'nun 60 ve 61/A maddeleri ile bunlar da devir işlemi yapabiliyorlar ama tescili yine tapu yapıyor. Bunların hepsi birlikte değerlendirildiğinde, devletin taşınmazlara ilişkin katı yaklaşımını yumuşattığını ve bu konuda tahkimin de önünü açabileceğini gösteriyor.

Tahkime elverişlilik bakımından diğer bir sorun, zayıf tarafın korunması meselesi. Uyuşmazlığın bir tarafını, hukuk sistemimizde zayıf taraf olarak kabul edilen işçi, tüketici ve kiracı gibi kişilerin oluşturduğu davalar da tahkime elverişli kabul edilmiyor. Buraya gelmeden konuştuk, Ankara'da 100 civarında iş mahkemesi olmuş. Bu bütün palyatif çözümleme tarzlarına rağmen iş uyuşmazlıklarının sayısının ne kadar arttığını gösteriyor. Zayıf taraf ilişkisi bir bağımlılık üzerine kurulan ilişkidir. Zayıf tarafın statüsüne göre, bu hukuki bağımlılık, ekonomik bağımlılık, entelektüel bağımlılık şeklinde ortaya çıkabilir. Bir bağımlılık ilişkisinin bulunduğu yerde genel kabul, taraf iradelerinin müzakere eşitsizliği nedeniyle sözleşmeye tam yansımamış veya yansıtılmamış olmasıdır. Anayasa'nın sosyal hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak bu kişilerin de iradesinin sözleşmeye yansıtılması, yansıtılmaması halinde bunların korunmaları gerekiyor. Ama buna binaen bu kişilerin yapmış olduğu sözleşmeler geçersiz kabul edilmiyor. Ancak belli koşullarla yazılmamış sayılıyor veya işçi lehine yorumlanması ve benzeri yorumlama yöntemleriyle buradaki eksiklik telafi ediliyor. Burada yorumu kim yapacak sorusuna cevap vermek gerekiyor. Yargılama sırasında bu yorumu yapacak olan hakîmdir. Bir maddi hukuk normu olarak sözleşme hükümlerini yorumlayacaktır. Bunu yorumlarken de Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun'da, Türk Borçlar Kanunun'da veya İş Kanun'daki düzenlemelerden hareketle, işçiyi, tüketiciyi, kiracıyı koruyacak/koruyucu yorumları yapacaktır.

İyi ama hâkimin yaptığı yorumu hakem yapamaz mı? Ya da aynı yorumu hakemin yapamaması için bir neden mi var? Bunun için beni ikna edecek bir neden yok. Yani bu yorumu mutlaka hâkim yapacak demenin de bir anlamı yok. Burada bir dezavantaj olarak yargıdaki yargılama sürecini uzunluğuna hiç değinmiyorum. İlk derece mahkemesi kararlarının büyük bir kısmının bölge adliye mahkemesi tarafından kaldırıldığı gerçeğinin detaylarına da girmiyorum. Adalet dağıtımındaki eşitlik ise adeta bir ütopya. Esasen zayıf addedilen bu kişilerin yaptığı sözleşmeler geçerli, bunların ehliyetlerinde de bir problem yok. O zaman burada neden tahkimi esirgiyoruz? Belki burada sorun şuradan kaynaklanıyor olabilir. Sorun bunların yaptığı sözleşmelerin tahkime elverişli olması değil, uygulanacak hukukun da bu sözleşmelerde kararlaştırılabilir olmasıdır. Uygulanacak maddi hukuk kuralı olarak, Türk hukuku değil de ne bileyim işçinin çok aleyhine olabilecek başka bir ülke hukuku kararlaştırılmış olabilir. İşte o zaman hakemler de tıpkı hakîmler gibi burada işçiyi, tüketiciyi koruyucu yorumları yapıp o hukuku uygulamayabilir. Dolayısıyla burada da tahkime gidilmemesini haklı kılacak herhangi bir gerekçe olmadığı kanaatindeyim. Tüketiciler bakımından, mevcut Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan önce, bir önceki 4077 sayılı Kanun döneminde, bu kanundan kaynaklanan uyuşmazlıkları bir bütün halinde kamu düzenine ilişkin olarak addetti ve dedi ki, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu'nun uygulandığı hallerde tahkim olmaz. Böylece tüketici uyuşmazlıkları bakımından tahkimin önünü kapatmıştı. Fakat yeni Kanun'un (5092 sayılı Kanun) 68'nci maddesine eklenen 5'nci fıkra ile tüketici hakem heyetinin görev alanına giren uyuşmazlıklar bakımından diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurunun da önu açık

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

tutuldu. Ama buradaki enteresanlık şu, ilgili hüküm düzenlendiği yer itibarıyla sadece tüketici hakem heyetinin görev alanına giren uyuşmazlıklar bakımından uygulanabilir niteliktedir. Gerçi burada kanun koyucu diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından bahsettiğinden bahisle bu uyuşmazlıklar tahkime elverişli değil denilebilirse de, kanımca kanun koyucunun bu tercihi bilinçli olmayıp bu uyuşmazlıklar için de ihtiyari tahkim yolu açıktır. Buradaki sorun ihtiyari tahkim yolu ile alternatif çözüm yolları arasındaki farkın iyi anlaşılammış, özümsememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Burada yukarıda zayıf taraf olarak özellikle işaret ettiğim hem tüketici hem kira hem de işçi uyuşmazlıklarının arabulucuya başvuru zorunluluğuna tabi olduğunun altını çizmek gerekir. Yani bir taraftan arabulucuya başvuru zorunluluğuna tabi tutuyorsunuz, gidiyorsunuz, arabulucunun önünde müzakere et, orada kendini anlat, ben buradaki iradeni geçerli sayarım diyeceksin ama bu uyuşmazlığın tahkime götürülmesi yönündeki iradesine saygı duymayacaksın. Bu çelişkili bir durum yaratıyor.

Burada hakemlerin de arabulucular ve hakimler gibi bağımsız ve tarafsız olduğunu ve hatta hakemlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı aslında diğerlerine nazaran çok daha belirgin olduğunu söylemem gerekiyor. Burada hakemlik yapan birçok hocamız var. Onlar da bilirler ki tarafsızlığınızda en küçük bir tereddüt ortaya çıktığında hakem olarak tercih edilebilirliğinizi kaybedersiniz. Hiçbir hakem bindiği dalı kesmez. Sonuçta hakemler de yargılama yaparken tarafların hukuki dinlenme hakkına ve eşitliğine riayet etmekle mükellef, buna uyulmamasının da yaptırımı var. Bu ihlalin hem Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda hem Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda verilen kararın iptale tabi olduğu belirtiliyor. Burada yargısal denetim olduğuna dikkati çekmem gerekiyor. Bu hususları hep birlikte değerlendirdiğimizde taraflardan birisinin zayıf olduğu hallerde bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmaması için bir neden olmadığını düşünüyorum.

Tahkime elverişlilik bakımından üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da münhasıran yetki tanınmış bir merciinin yetki alanının korunmasını gerektiren uyuşmazlıklardır. Burada kastedilen özellikle Anglo Sakson hukukundan hareketle düzenleyici otoriteler yani Rekabet Kurulu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, Sermaye Piyasası Kurulu gibi. Bunların görev alanının sınırlandırılması gibi bir durumu Türkiye'de tartışmanın çok anlamlı olmadığını düşünüyorum. Çünkü bunların bazıları zaten yetkilerinin dayanağını Anayasadan, bazıları da kanunlardan alıyor. Yani iki kişinin, aralarında yapacakları bir sözleşmeyle bunu sınırlandırmaları hukuken mümkün değildir. Ama burada tartışılan mesele aslında şudur, bu alanda ortaya çıkan bir uyuşmazlık nedeniyle karşılıklı olarak zarar görenlerin bu zararın giderilmesi için tahkim yoluna başvurabilip başvuramayacağı meselesidir. Hiç kuşkusuz o zaman hem HMK m. 408 hem de MTK m. 1/4 hükmü açık ortada duruyor. Buna göre gidilebilir ama diğer türlü bunlar piyasayı regüle eden, düzenleyen kurumlar olduğu için onların yetkisinin ortadan kaldırılması söz konusu olmaz.

Bu kapsamda bir de sıklıkla karşılaştığımız özellikle Yargıtay kararlarında gördüğümüz bir kanun hükmünde “mahkemeye müracaat eder”, “hâkimden talep eder”, “hâkime başvurur”, “mahkeme karar verir” gibi bir ibare görüldüğünde sıklıkla yapılan yorum. Evet burada mahkemeye bir yetki verilmiş. Mahkemeye münhasıran bir yetki verildiği için burada artık tahkime gidilemez; tahkime gidilse bile hakem bu konuda karar veremez gibi birtakım yorumlar var. İşin doğrusu burada kanun koyucunun, mahkeme, hakem, hâkime başvurma veya talep etmeyle kastettiğinin gerçekten de bunun mutlaka devlet mahkemeleri tarafından çözümlenmesi mi yoksa

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

taraflar arasındaki ilişkiye yargısal bir güvence sağlanmak mı olduğu meselesi üzerinde durmak gerekir. Kanımca buradaki yaklaşım, taraflar arasındaki ilişkinin düzenlenmesine yargısal bir güvence sağlamaktır.

Dolayısıyla hakemin yürüttüğü faaliyetin de bir yargı faaliyeti olduğu konusunda herhalde bir şüphemiz yok. Tabii bu kapsamda özellikle hakemlerin ihtiyati tedbire ihtiyati hacze karar verip veremeyeceği meselesi de üzerinde detaylı konuşulması gereken bir mesele. İşin esasında dönüp dolaşıp şuraya geliyoruz. Üçüncü kişiye etkili karar vermemeli. Bunun dışında ihtiyati tedbire de karar verebilmeli ihtiyati hacze karar verebilmeli. Burada bir gerekçe olarak genellikle şu söyleniyor, ihtiyati tedbirin ve ihtiyati haczin uygulanması zor kullanmayı gerektirir. Cebri icra organları zor kullanır, tamam ama hakem nihai kararı verdiğinde o kararın icrası için de zor kullanıyor cebri icra organları. Aynı değişen bir şey yok. Burada ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz bakımından problem olan alan şu; sonuçta verdiğiniz kararın üçüncü kişiye etki etmemesi gerekiyor. Benzer şekilde icra tazminatı ve cezai şart açısından da yoğun tartışmalar yapılıyor. Ama burada şunu söyleyelim, hem icra tazminatında hem cezai şartta, ceza normları ile bağlantı kurarak, cezayı ilgilendiren konularda hakemler karar veremez gibi bir yaklaşım ortaya konuluyor ki bu tazminatların ceza normları ile hiçbir ilgisi yok. Her biri özel hukuka özgü ayrık bir tazminattan başka bir şey değil. Dolayısıyla da cezai şartın koşulu gerçekleşti mi, gerçekleşmedi mi? Ceza şart miktarı indirilecek mi indirilmeyecek mi? Bu tamamen bir hukuki yorum meselesidir. Bu çerçevede, kavramın lafzından hareketle hakem karar veremez diyebilmenin hiçbir haklı gerekçesi olmadığını düşünüyorum.

Şimdi yine özellikle en çok karşılaştığımız sorunlu alanlardan birisi özellikle genel haciz yolu ve iflas yolu söz konusu olduğunda elinizde herhangi bir belge olmaksızın hatta teorik olarak farazi bir alacağa dayalı olarak dahi takip yapabilmemiz mümkün. Sözleşmeye tahkim şartı konulmuş, uyuşmazlık ortaya çıktı. Taraflardan birisi bunu aşmak veyahut işi çamura saptamak için ya iflas takibi başlatıyor ya da genel haciz yoluyla takip yapıyor. Burada esasında taraflar sözleşmeye tahkim şartını koyarken dava demiyorlar. Bu sözleşmeden kaynaklanan her türlü uyuşmazlık diyorlar, sonuçta haciz yoluyla da iflas yoluyla da bir uyuşmazlığın çözümünü istemiyor muyuz? O zaman yapılacak iş aslında bellidir. Bu tip sözleşmelerde bu tip şartlar olduğunda öncelikle dava yoluna gidilmelidir. İflas açısından burada bir problem var. Yargıtay 2001 yılında verdiği kararda kabul etmedi tahkim yoluna başvurulabileceğini. Burada da yine kamu düzeni ve iflasın üçüncü kişilere karşı etkisi kendini gösteriyor. Elbette hakem heyeti iflas kararı veremez ama bunun iflas kararı verememesinin kamu düzeniyle bir ilgisi yoktur. Bu gibi hallerde hakeme gidilir, hakem kararını verir, ilamı icraya koyarsınız. Şayet borçlu tacir ise doğrudan doğruya iflasını da isteyebilirsiniz, sorun hızlı bir şekilde çözülebilir. Çünkü burada tarafların iradesi aslında uyuşmazlığın devlet organları dışında hakem eliyle çözülmesi yönünde tecelli etmektedir.

Kamu düzeni meselesine öğleden sonra zannediyorum değinilecek ama sonuç kısmına geleyim. Aslında burada öncelikle yapılması gereken hukuk kurallarının sadeleştirilmesidir. Su berrak olmalıdır. Su bulandığında tahkim bulanıyor, çıkamıyoruz işin içinden. İşin içine devlet mahkemeleri girdiğinde gerçekten uyuşmazlık çözümü yıllar yılı sürüyor. Yani daha önce çok yerde söylemişimdir. Burada başka hocalarımın da 13 - 14 yıldır süren tahkim davaları var. O zaman nerede kaldı bizim tahkimin hızlı ve pratik olacağı yönündeki söylemimiz.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Diğer bir sebep, hak arayanlar bakımından yaratılan hukuki belirsizliktir. Sürecin uzunluğu hukuki öngörülebilirliği ortadan kaldırıyor. Çünkü bir karar verildiğinde, mahkemeye gittiğinde çoğu hâkimin bununla ilgili hiçbir bilgisi yok. Yani biz Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre bir karar verdiğimizde mahkemelere bizim bu kararın kesinleştiğini UYAP'tan göremeyeceğimizi anlatmak için zorlanıyoruz. Burada Ankara Asliye Ticaret Mahkemesi Başkanlığı'na bu meseleyi aktarmakta zorlandık. Başka yerlerde olursa ne olur? Bu kapsamda özellikle bu MTK, HMK ikileminin de kaldırılması MTK'nın önemli hükümlerinin HMK'ya eklenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Diğer sonuç olarak, hani en başta Mecelle'de olduğu gibi, malvarlığından doğan uyuşmazlıklar tahkime elverişli olduğunun kabul edilmesi gerekir. Elbette kamu düzenine ilişkin bir istisna burada olmalı. Bu yapı içerisinde her bir hukuka aykırılık, kendi yaptırımına tabi olmalı. Yani mesela bir Yargıtay kararında var. Taleple bağlılık ilkesiyle hukuki dinlenilme ilkesi arasında bir bağlantı kuruyor. Sonra da hukuku dinlenilme hakkına aykırılık kamu düzenine aykırılıktır deyip iptal kararı veriyor. İyi ama hem HMK da hem de MTK da hukuki dinlenilme hakkının ihlalinin bir iptal neden olduğu açıkça düzenlenmiş. Hukuki dinlenilme hakkı ihlali varsa kararı iptal edersen, kamu düzeni ile ilgi kurmana gerek yok. Başka bir örnek vermek gerekirse, karar süresinde verilmedi. Eski kararlarda deniliyordu, karar süresinde verilmemişse bu kamu düzenine aykırılıktır. Karar bu nedenle iptal edilmelidir. Ama zaten kanun koyucu açıkça kararın süresinde verilmemesi halinde tahkimin sona ereceğini hüküm altına almış. Ayrıca bunu kamu düzenine aykırılık kalıbına sokmaya gerek yok. Son tahlilde, başlangıçta da söylediğimiz gibi her hukuka aykırılık, kendi yaptırımına tabi olmalıdır.

Hem HMK m. 408 hem MTK m. 14 kapsamında kalan uyuşmazlıklarda esasen şunu söyleyeyim. Tarafın talebi dışında bir denetim yapamıyorsanız kamu otoritesi olarak bunu kamu düzeninden saymanızın bir gereği yok. Konuştuğumuz bütün meselelerde tarafın talebi olmadan devletin herhangi bir organı, kolluğu, idaresi, yargısı, denetim yapamıyor ve böyle bir sözleşme ifa edildiğinde veya böyle bir hakem kararı ifa edildiğinde herhangi bir sorun da çıkmıyor. Ama biz bu tarafta bu kamu düzenine uygun mu değil mi? Bunu tartışıyoruz. Dolayısıyla bu noktaya da özellikle dikkati çekmek isterim. Bununla bağlantılı son olarak şunu söyleyeyim. Sonuçta tahkim yargılaması sonunda verilen kararlar genel hukuk düzenini ilgilendiren kararlar değil. Sadece o uyuşmazlığın taraflarının tabi olduğu sözleşmeyi, hukuk düzenini ilgilendiren kararlardır.

Teşekkür ediyorum. Sağ olun, var olun, selamlar, saygılar.

TAHKİM SÖZLEŞMESİ BAKIMINDAN EHLİYET VE TEMSİL

Prof. Dr. Ersin ERDOĞAN*

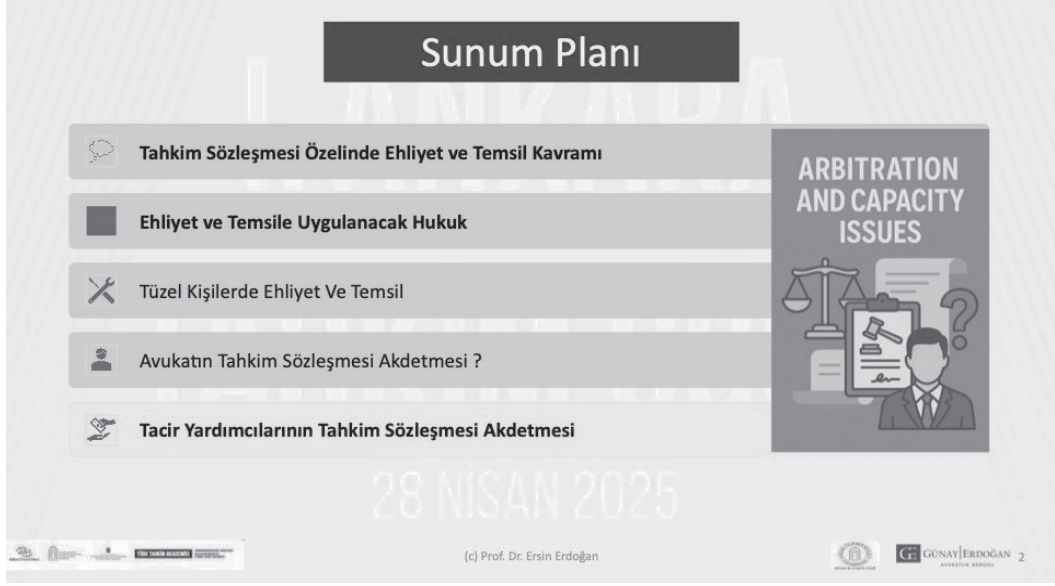
GİRİŞ

Tahkim, modern hukuk sistemlerinde artık istisnai veya olağan dışı bir uyuşmazlık çözüm yolu olarak değil; özellikle ticari ilişkiler bakımından, yargısal uyuşmazlık çözümüne eşdeğer ve tamamlayıcı bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Buna rağmen Türk hukukunda, tahkim sözleşmesinin geçerliliği değerlendirilirken, özellikle ehliyet ve temsil meselelerinde, tahkimin hâlen olağan sözleşme ilişkilerinden ayrıştırılarak, daha katı ve istisnai ölçütlere tâbi tutulduğu görülmektedir. Bu yaklaşım, tahkim sözleşmesini çoğu zaman, taraf iradesinin olağan bir tezahürü olarak değil; özel olarak sınırlandırılması ve denetlenmesi gereken “riskli” bir işlem olarak konumlandırmaktadır.

Bu çalışmanın çıkış noktası, tahkime yönelik söz konusu ihtiyatlı hatta yer yer korumacı yaklaşımın, ehliyet ve temsil bakımından genel özel hukuk sistematiğiyle bağdaşmadığı ve özellikle uygulamada ciddi öngörülemezliklere yol açtığı tespitidir. Nitekim Türk yargı pratiğinde, tahkim sözleşmesinin geçerliliği değerlendirilirken, çoğu zaman asıl sözleşmenin kurulması ve ifası bakımından hiçbir tereddüt yaratmayan temsil ilişkilerinin, tahkim kaydı söz konusu olduğunda geçersizliğe yol açabildiği görülmektedir. Bu durum, tahkimin “olağan bir uyuşmazlık çözüm yöntemi” olarak kabul edilmesi gerektiği yönündeki çağdaş anlayışla açık bir çelişki içindedir.

Çalışmanın amacı, tahkim sözleşmesi bakımından ehliyet ve temsil meselelerini, tahkime özgü istisnai kurallar yaratmaksızın; genel özel hukuk ve ticaret hukuku ilkeleri çerçevesinde yeniden değerlendirmektir. Bu kapsamda, öncelikle tahkim sözleşmesi özelinde ehliyet ve temsil kavramları açıklanacak; ardından Türk hukukunda temsil bakımından benimsenen yaklaşım, kanun hükümleri, yargı kararları ve öğretideki görüşler ışığında eleştirel biçimde incelenecektir. Vurgulamak isteriz ki bu çalışma, tahkim yargılamasında tarafların nasıl temsil edileceği meselesini değil; tahkim sözleşmesinin akdedildiği aşamadaki ehliyet ve temsil sorunlarını konu edinmektedir.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı
(E-posta: eerdogan@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7439-0780).

I. TAHKİM SÖZLEŞMESİ ÖZELİNDE EHLİYET VE TEMSİL KAVRAMLARI

A. Tahkim Sözleşmesi Yapma Ehliyeti

Tahkim sözleşmesi yapma ehliyeti, bir gerçek veya tüzel kişinin, bir tahkim anlaşmasına taraf olabilme kudretini ifade eder. Bu anlamda ehliyet, tahkim sözleşmesinin tarafı olabilmenin ön koşulu olup, kişinin kendi adına hukuki işlem yapabilme yeteneğiyle doğrudan ilişkilidir. Tahkim sözleşmesi bakımından ehliyet, esas itibarıyla genel fiil ehliyeti kavramının bir görünümüdür ve Türk hukukunda bu konuda ciddi bir tartışmanın bulunduğu söylenemez.

Gerçek kişiler bakımından tahkim sözleşmesi yapma ehliyeti, genel fiil ehliyeti rejimine tâbidir. Tüzel kişiler açısından ise, Türk Medeni Kanunu'nun 48 ve devamı maddeleri uyarınca, tüzel kişilerin cins, yaş ve hısımlık gibi yalnızca insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışında bütün haklara ve borçlara ehil olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla, hukuki niteliği itibarıyla bir sözleşme olan tahkim sözleşmesine taraf olmak bakımından tüzel kişilerin ehliyeti konusunda da kural olarak herhangi bir sınırlama söz konusu değildir.

Bu çerçevede, tahkim sözleşmesi yapma ehliyeti bakımından Türk hukukunda esaslı bir sorun alanı bulunmadığı, uygulamada ortaya çıkan ihtilafların büyük ölçüde ehliyetten ziyade temsil meselesine ilişkin olduğu ifade edilmelidir.

B. Temsil Kavramı ve Tahkim Sözleşmesi

Temsil, bir kişinin, başkası adına ve hesabına hukuki işlem yapabilmesini ifade eder. Tahkim sözleşmesi bakımından temsil sorunu, çoğu zaman, tahkim kaydının veya tahkim sözleşmesinin, taraflardan biri adına hareket eden bir kişi tarafından imzalanması hâlinde gündeme gelmektedir. Bu noktada tartışılması gereken husus, tahkim sözleşmesinin, temsil yoluyla yapılabilen olağan bir hukuki işlem olup olmadığıdır.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Temsil kavramı, tahkim sözleşmesi bağlamında iki farklı görünüm arz etmektedir. Bunlardan ilki, tüzel kişinin organları aracılığıyla irade açıklamasıdır. Organ aracılığıyla yapılan işlemler, klasik anlamda temsil olarak nitelendirilmemekte; doğrudan tüzel kişinin iradesinin açıklanması olarak kabul edilmektedir. İkinci görünüm ise, tüzel kişi adına hareket eden vekil, ticari temsilci veya diğer tacir yardımcılarını aracılığıyla yapılan işlemlerdir. Bu durumda, tahkim sözleşmesinin geçerliliği, temsil yetkisinin kapsamı ve sınırları çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Türk hukukunda tahkim sözleşmesine ilişkin asıl tartışma alanı, bu ikinci grupta, yani iradi temsil hâllerinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle vekilin, ticari vekilin veya diğer tacir yardımcılarının tahkim sözleşmesi yapabilmesi için özel yetki gerekip gerekmediği meselesi, hem öğretide hem de yargı kararlarında önemli bir uyuşmazlık alanı yaratmaktadır. Bu tartışma, çoğu zaman tahkimin, olağan bir sözleşme hükmü olmaktan ziyade, özel olarak sınırlandırılması gereken bir yol olarak algılanmasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle çalışmanın devamında, ehliyetten ziyade temsil meselesi, Türk hukuku uygulaması ve öğretisi bakımından ayrıntılı ve eleştirel biçimde ele alınacaktır. Bu soruya yanıt vermeden önce, tahkim sözleşmesinde ehliyet ve temsil konusuna hangi hukuka göre cevap verileceği sorusu yanıtlanmalıdır.

**Tahkim Sözleşmesi Özelinde
Ehliyet ve Temsil Kavramı**

➤ Tahkim anlaşması yapma ehliyeti, bir gerçek ya da tüzel kişinin **tahkim anlaşmasına taraf olabilme kudretidir**

➤ Kişinin, kendi adına işlem yapmasında ehliyet; **başkası adına işlem yapmasında ise yetki (temsil)** söz konusudur

28 NISAN 2025

(c) Prof. Dr. Ersin Erdoğan

GÜNAY ERDOĞAN 4

II. TAHKİM SÖZLEŞMESİ BAKIMINDAN EHLİYET VE TEMSİLİN HANGİ HUKUKA GÖRE BELİRLENECEĞİ SORUNU

Tahkim sözleşmesi bakımından ehliyet ve temsilin hangi hukuka göre belirleneceği sorunu, özellikle yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda, tahkim sözleşmesinin geçerliliğine ilişkin değerlendirmelerde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, Türk hukukunda bu meselenin çoğu zaman açık bir ayırım yapılmaksızın, ehliyet ve temsil kavramları iç içe geçirilerek ele alındığı; hatta kimi durumlarda uygulanacak hukuk sorunu hiç tartışılmaksızın doğrudan Türk hukukuna göre sonuca gidildiği görülmektedir. Bu yaklaşım, hem kanunlar ihtilafı sistematığıyla hem de tahkimin uluslararası niteliğiyle bağdaşmayan sonuçlara yol açmaktadır.

A. Ehliyeteye Uygulanacak Hukuk

Ehliyet bakımından Türk hukukunda görece yerleşik bir yaklaşım bulunmaktadır. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 9. maddesi uyarınca, gerçek kişilerin fiil ehliyeti millî hukuklarına tâbidir. Tüzel kişiler bakımından da, kuruluş ve statülerine ilişkin hukukun esas alınacağı kabul edilmektedir. Tahkim sözleşmesi bakımından ehliyetin bu genel çerçeve içinde değerlendirilmesi, tespit edebildiğimiz kadarıyla gerek öğretide gerekse yargı kararlarında esaslı bir tartışma konusu olmamıştır.

Bu noktada dikkat çekici olan husus, ehliyet meselesinin tahkim sözleşmesi özelinde ayrı ve istisnai bir rejime tâbi tutulmadığıdır. Bir gerçek veya tüzel kişi, kural olarak bir sözleşmeye taraf olma ehliyetine sahipse, tahkim sözleşmesine taraf olabilmesi bakımından da aynı ehliyete sahiptir. Bu yönüyle ehliyet bakımından tahkime özgü bir sorun alanı bulunduğunu söylemek güçtür.

B. Temsil Yetkisine Uygulanacak Hukuk ve Türk Hukukundaki Yaklaşım

Ehliyetten farklı olarak temsil yetkisine uygulanacak hukukun belirlenmesi, tahkim sözleşmesi bakımından çok daha karmaşık ve tartışmalı bir görünüm arz etmektedir.

Örneğin, Yargıtay 19. HD. 2018-3424 E., 2020-568 K. T. 20.02.2020 kararında;

*... taraflarca tahkim anlaşmasınca uygulanacak hukuk belirlenmediğinden **anlaşmanın geçerliliğinin tahkim yeri hukuku olarak İngiliz Hukukuna tabi olduğu, hakem tarafından İngiliz Hukukuna göre sözleşmenin ifa edilmesi ile sözleşmeye ve tahkim kaydına onay verildiği sonucuna varıldığı, tahkim anlaşmasının tahkim yeri hukuku olan İngiliz Hukukuna göre geçerli olduğu ...***

tahkim sözleşmesine uygulanacak hukuk olan tahkim yeri hukukunun uygulanacağı belirtilmiştir¹. İsviçre Federal Mahkemesi de *Arthur Andersen Business Unit Member Firms v. Andersen Consulting Business Unit Member Firms* Kararı'nda da aynı yaklaşımı benimsemiştir.

Alman Federal Mahkemesi ise bir kararında tahkim anlaşmasını imzalayan kişinin yetkisini, *yetkinin kullanılacağı yer hukukuna göre belirleneceğini* belirtmiştir (BGH, 04.03.2003).

Yine Türk hukukunda Akıncı ise yetkiye uygulanacak hukuk ile ehliyeteye uygulanacak hukukun aynı olduğuna dikkat çekmekte, NYK m. V/1(a)'nın orijinal metninde yer alan "incapacity" ifadesinin, her ne kadar Türkçe metne "ehliyetsizlik" olarak çevrilse de hem ehliyetsizliği hem de yetkisizliği kapsadığını savunmaktadır.

Türk hukukunda bu tartışma, çoğu zaman açıkça yürütülmemekte; temsil yetkisinin varlığı ve kapsamı, *lex fori* esas alınarak, yani uyuşmazlığı inceleyen Türk mahkemesinin maddi hukuk kurallarına göre değerlendirilmektedir.

¹ Aynı yönde bkz. "...sözleşmenin şirket yetkilisi tarafından imzalanıp imzalanmadığını tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak hukuk, somut olayda tahkim yeri olan Bulgar hukuku, uyarınca tespit etmiştir. 19. HD, 15.11.1995 T., 1995/9108 E. ve 1995/9685 K.

Hangi Hukuka Göre?

Temsil Yetkisinin Lex Fori'ye Göre Belirlenmesi

Lex Fori Yaklaşımı	Türk Hukukunda Uygulama	Eleştiriler
Bu görüş, temsil yetkisine ilişkin değerlendirmelerde doğrudan lex fori'yi esas alır. Yani, tenfiz/iptal davasına bakan mahkemenin kendi maddi hukuk kuralları uygulanır.	Türk hukukunda bu yaklaşımın izleri görülmekte olup, bazı kararlarda ikinci bir tartışma yapılmaksızın doğrudan TBK m. 504/3 ve HMK m. 74 gibi özel yetki şartı öngören hükümler resen dikkate alınmaktadır.	Ancak bu yaklaşım, uluslararası tahkimde kabul gören bağlama kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 22.02.2012 tarihli ve 2011/742 E., 2012/82 K. sayılı ve Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, 21.05.2007 tarihli ve 2007/380 E., 2007/5114 K. sayılı kararlarında somut olayda temsile hangi hukukun uygulanacağını tartışılmadan doğrudan Türk hukuku uygulanarak özel yetki eksikliği nedeniyle tahkim şartının geçersiz olduğuna hükmedilmiştir.

CUMHURİYETLER

GÜNAY ERDOĞAN
AVUKAT BÜROSU

Bu yaklaşımda, tahkim sözleşmesini imzalayan kişinin temsil yetkisi, çoğu durumda Türk Borçlar Kanunu'nun 504. maddesi veya Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 74. maddesi gibi hükümler çerçevesinde ele alınmakta; temsil yetkisinin hangi hukuka göre belirleneceği hususu ikinci planda kalmaktadır. Özellikle yabancı tarafların yer aldığı uyuşmazlıklarda, temsil ilişkisi yabancı bir hukuka tâbi olmasına rağmen, Türk hukukundaki özel yetki kurallarının doğrudan uygulanması, tahkim sözleşmesinin geçersizliği sonucunu doğurabilmektedir.

Bu durum, tahkim sözleşmesinin geçerliliğinin, tarafların iradesi ve sözleşmenin ifasıyla değil; sonradan, uyuşmazlık aşamasında yapılan katı ve biçimsel bir temsil denetimiyle ortadan kaldırılmasına yol açmaktadır. Temsil yetkisinin hangi hukuka göre belirleneceği sorusu tartışılmaksızın, doğrudan Türk hukukuna göre özel yetki aranması, kanunlar ihtilafı hukukunun temel ilkeleriyle bağdaşmadığı gibi, uluslararası ticari ilişkiler bakımından da ciddi bir öngörülemezlik yaratmaktadır.

C. Farklı Yaklaşımlar ve Sistematik Sorun

Öğreti ve yabancı mahkeme kararlarında, temsil yetkisine uygulanacak hukuk bakımından farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Temsil yetkisinin, tahkim sözleşmesine uygulanacak hukuka tâbi olduğu; temsil yetkisinin kullanıldığı yer hukukuna göre belirlenmesi gerektiği veya temsil ilişkisinin kendi kanunlar ihtilafı kuralına tâbi olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu yaklaşımların ortak noktası, temsil meselesinin ehliyetten ayrı ve bağımsız bir sorun olarak ele alınmasıdır.

Buna karşılık Türk uygulamasında, bu ayrımın çoğu zaman gözetilmediği görülmektedir. Ehliyet bakımından açık ve yerleşik bir yaklaşım benimsenmişken, temsil meselesinde aynı sistematik tutarlılık sergilenmemektedir. Bir yandan tahkim sözleşmesinin geçerliliği bakımından taraf iradesi ve sözleşmenin ifası dikkate alınmakta; diğer yandan temsil yetkisi bakımından, çoğu zaman yabancı unsurlar göz ardı edilerek, Türk hukukundaki özel yetki kuralları resen

uygulanmaktadır. Bu yaklaşım, tahkim sözleşmesine ilişkin değerlendirmelerde normatif bir çelişki, hatta yer yer sistematik bir tenakuz ortaya çıkarmaktadır.

Bu nedenle, tahkim sözleşmesi bakımından temsil meselesinin, ehliyetten ayrılarak ve kanunlar ihtilafı hukuku çerçevesinde tutarlı bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Temsilcinin temsil olunan adına tahkim sözleşmesi yapabilmesi, temsil statüsü ile ilgili bir konudur ve temsilin tâbi olduğu hukuk uygulanmalıdır. İradi temsile uygulanacak hukuk MÖHUK m. 30'da düzenlenmiştir. Buna göre temsilci ile temsil olunan arasındaki hukukî ilişkiden doğan temsil yetkisi, aralarındaki sözleşmeden doğan ilişkiye uygulanan hukuka tâbidir (MÖHUK m. 30/I). Aksi ve temelsiz bir yorum ile doğrudan Türk hukukuna gidilmesi, tahkim sözleşmesi, tarafların sözleşmesel iradesine dayanan bir uyuşmazlık çözüm yolu olmaktan çıkarmakta; sonradan ileri sürülebilen biçimsel itirazlarla etkisiz kılınabilen bir düzenleme hâline gelmektedir.

III. TÜZEL KİŞİNİN TAHKİM SÖZLEŞMESİ YAPMASI

A. Tüzel Kişinin Tahkim Sözleşmesi Yapma Ehliyeti

Tüzel kişilerin tahkim sözleşmesi yapma ehliyeti, Türk hukukunda esasen tartışmasızdır. Türk Medeni Kanunu'nun 48. maddesi uyarınca tüzel kişiler, yaradılış gereği yalnızca insana özgü olan hak ve borçlar dışında bütün haklara ve borçlara ehildir. Aynı Kanun'un 49 ve 50. maddeleri ise, tüzel kişilerin fiil ehliyetini, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmalarına bağlamaktadır. Bu çerçevede, bir tüzel kişinin sözleşme yapabilme ehliyetine sahip olması hâlinde, tahkim sözleşmesine taraf olabilmesi bakımından ayrıca ve özel bir ehliyet koşulu aranmamaktadır.

Nitekim gerek öğretide gerekse yargı kararlarında, tüzel kişilerin tahkim sözleşmesine taraf olabilme ehliyeti bakımından bir tereddüt bulunmamaktadır. Tahkim sözleşmesinin hukuki niteliği ne şekilde nitelendirilirse nitelendirilsin, nihayetinde bir sözleşme olduğu ve tüzel kişilerin de sözleşme yapma ehliyetine sahip olduğu hususu tartışma dışıdır. Bu nedenle, tüzel kişiler bakımından tahkim sözleşmesi yapma ehliyeti, genel ehliyet rejiminin doğal bir sonucudur.

Tüzel Kişinin Tahkim Sözleşmesi Yapması (Ehliyet)

- TMK m. 48: "Tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler."
- TMK m. 49: "Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre **gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar**"
- TMK m. 50: "Tüzel kişinin iradesi, organları aracılığıyla açıklanır. - Organlar, hukukî işlemleri ve diğer bütün fiilleriyle tüzel kişiyi borç altına sokarlar."

«Tüzel kişinin organı»

Anonim Şirkette	Yönetim Kurulu
Limited Şirket	Müdür
Dernek	Yönetim Kurulu
Vakıf	Yönetim organı

Yönetim kurulu, temsil yetkisini bizzat kullanmak zorunda değildir; kendi üyeleri arasından veya yönetim kurulu dışından kişi veya kişileri, şirketi temsile yetkili kişiler olarak belirleyebilir (TTK m. 371/1)

(c) Prof. Dr. Ersin Erdoğan

GÜNAY ERDOĞAN 12

B. Organ Aracılığıyla Tahkim Sözleşmesi Yapılması

Tüzel kişilerin iradesi, Türk Medeni Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca organları aracılığıyla açıklanır. Organlar tarafından yapılan hukuki işlemler, klasik anlamda temsil olarak değil; doğrudan tüzel kişinin kendi irade açıklaması olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, bir tüzel kişi adına organ sıfatıyla hareket eden kimsenin yaptığı işlemde, iradi temsile ilişkin kuralların uygulanmasından söz edilemez.

Tahkim sözleşmesi bakımından da bu ayırım önem taşımaktadır. Yönetim kurulu veya temsile yetkili organ tarafından imzalanan bir tahkim sözleşmesi, tüzel kişinin doğrudan taraf olduğu bir sözleşme niteliğindedir. Bu tür işlemlerde, Türk Borçlar Kanunu'nun 504. maddesinde düzenlenen özel yetki şartının veya Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 74. maddesindeki sınırlamaların uygulanması söz konusu değildir. Zira bu hükümler, iradi temsil ilişkilerini düzenlemekte olup, organ işlemlerini kapsamamaktadır.

Türk yargı uygulamasında da bu yönde bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesi kararlarında, tahkim sözleşmesinin şirket yetkilileri tarafından imzalandığı ve sözleşmenin ifa edildiği hâllerde, özel yetki aranmadığı; bu tür işlemlerin doğrudan tüzel kişiyi bağladığı kabul edilmektedir.

Örneğin, **İstanbul BAM 4. HD, 2019/1167 E., 2021/1363 K., T. 11.11.2021** kararında

Tahkim şartı içeren sözleşmelerin şirket yetkililerince imzalandığı, ifa edildiği, sözleşmenin hükümlerinin taraflar için bağlayıcı olduğu anlaşılmaktadır. Tahkim anlaşması yapmak için vekilin özel yetkiyle donatılmasına ilişkin TBK'nın 504/3. Maddesinin olayda uygulanma yeri yoktur. Çünkü, sözleşmenin vekil eliyle imzalandığına dair bir kayıt yoktur.

açıkça buna vurgu yapılmıştır.

C. Çift İmza Kuralı ve Tahkim Sözleşmesi

Tüzel kişiler bakımından tahkim sözleşmesinin geçerliliği değerlendirilirken, Türk Ticaret Kanunu'nun 370. maddesinde düzenlenen çift imza kuralı da uygulamada önem arz etmektedir. Anılan hüküm uyarınca, şirket ana sözleşmesinde aksi kararlaştırılmadıkça, şirket adına düzenlenen bir belgenin geçerliliği, temsile yetkili olanlardan en az ikisinin imzasına bağlıdır.

Bu kuralın tahkim sözleşmeleri bakımından uygulanması, tahkime özgü bir durumun sonucu değildir. Aksine, bu husus, şirketin genel temsil rejiminin doğal bir yansımasıdır. Tahkim sözleşmesi içeren bir sözleşmenin, çift imza kuralına aykırı biçimde imzalanması hâlinde ortaya çıkan geçersizlik, tahkim sözleşmesinin niteliğinden değil; şirketin temsil usulüne ilişkin genel kurallara aykırılıktan kaynaklanmaktadır.

Örneğin; **İstanbul BAM 15. HD, 21.09.2020, 1162/881** kararında

“İncelenen Ticaret Sicil kayıtlarına göre taraflar arasındaki sözleşmeyi davacı şirket adına imzalayan ...'ün yönetim kurulu ve şirket adına imza atmaya münferiden yetkili olmadığı anlaşılmaktadır. O halde mahkemece, davaya konu sözleşmenin ... tarafından davacı şirket yönetim kurulu başkanı ...'den aldığı vekaletnamedeki yetkiye dayanılarak imzalandığı ve vekaletnamede

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

vekil ...'ün tahkim sözleşmesi yapma konusunda özel yetkisinin bulunmadığı anlaşıldığından ve ...'ün şirket yönetim kurulu üyesi olarak şirketi münferiden temsile de yetkili olmadığı gözetilerek, **sözleşmedeki tahkim şartının davacı şirket yönünden geçersiz olduğu** kabul edilerek yargulamaya devam edilmesi”

Yine **11. HD, 10.04.1997, 711/2662** kararında

“...Ancak davacı şirketin ana sözleşmesinin 11. maddesinde şirketin yönetim kurulu üyelerinden **ikisinin imzası ile ilzam edileceği yazılıdır**. Sözleşmenin tahkim şartına ilişkin maddesi daha önce uygulanmadığından bu maddenin davacı tarafından benimsendiği düşünülemez. Bu nedenle davacı şirketin tek bir yönetim kurulu üyesi tarafından davacı adına imzalanmış sözleşmenin tahkim şartını içeren maddesi davacıyı bağlamaz”

buna işaret edilmiştir. Dolayısıyla, çift imza kuralının tahkim sözleşmelerine uygulanması, tahkime özgü bir sıkılaştırma olarak değil; tüzel kişinin genel temsil rejiminin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bu ayrımın göz ardı edilmesi, tahkim sözleşmesinin sanki diğer sözleşme hükümlerinden farklı bir statüye sahip olduğu yönünde hatalı bir algıyı beslemektedir.

IV. TÜZEL KİŞİ ADINA TAHKİM SÖZLEŞMESİ YAPILMASI

A. İradi Temsil Kavramı ve Tahkim Sözleşmesi

Tüzel kişi adına tahkim sözleşmesi yapılması meselesi, organ aracılığıyla irade açıklanması hâllerinden farklı olarak, iradi temsil çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu durumda tartışma, tahkim sözleşmesinin temsil yoluyla yapılabilir bir hukuki işlem olup olmadığı noktasında değil; temsilcinin, bu sözleşmeyi yapabilmek için hangi kapsamda bir yetkiye sahip olması gerektiği noktasında yoğunlaşmaktadır.

Tahkim sözleşmesi, hukuki niteliği itibarıyla bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin, maddi hukuk sözleşmesi mi yoksa usul hukuku sözleşmesi mi olduğu yönündeki tartışmalar, temsil meselesi bakımından tali niteliktedir. Zira her iki hâlde de tahkim sözleşmesi, tarafların irade açıklamalarına dayanan bir hukuki işlemdir. Dolayısıyla, bir kimsenin başkası adına tahkim sözleşmesi yapabilmesi, genel temsil kuralları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Buna rağmen Türk hukukunda, tahkim sözleşmesi söz konusu olduğunda, temsil yetkisi bakımından genel sistematikten ayrılan, daha katı ve istisnai bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Bu yaklaşımın temelinde, tahkimin hâlen olağan bir sözleşme hükmü olarak değil; tarafları devlet yargısından uzaklaştıran, bu nedenle de özel olarak sınırlandırılması gereken bir yol olarak algılanması yatmaktadır.

B. Avukatın Tahkim Sözleşmesi Yapması ve HMK m. 74

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 74. maddesi, “davaya vekâlet” başlığı altında, vekilin açıkça yetkilendirilmedikçe yapamayacağı işlemleri düzenlemektedir. Anılan maddede, vekilin açık yetki bulunmaksızın tahkim ve hakem sözleşmesi yapamayacağı ifade edilmektedir. İlk bakışta açık ve kesin görünen bu düzenleme, sistematik açıdan ciddi sorunlar barındırmaktadır.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Her şeyden önce, HMK m. 74, usul hukuku içinde, vekil ile mahkeme ve icra organları arasındaki ilişkiyi düzenleyen hükümler arasında yer almaktadır. Oysa tahkim sözleşmesi, bir davaya ilişkin usul işlemi değil; uyuşmazlık henüz doğmadan veya doğmuş olmakla birlikte yargılamaya intikal etmeden önce yapılan taraflar arasında akdedilen bir sözleşmedir. Bu yönüyle tahkim sözleşmesinin, davaya vekâlet hükümleri arasında düzenlenmesi, normatif sistematikte bağdaşmamaktadır. Özellikle bir maddî hukuk sözleşmesi olduğu konusunda tereddüt bulunmayan hakem sözleşmesinin akdedilmesinde özel yetkinin yerinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu olmadığı açıktır.

Bu durum, tahkim sözleşmesine ilişkin değerlendirmelerde sistematik bir tenakuz yaratmaktadır. Bir yandan tahkim sözleşmesi, taraf iradelerine dayanan bir sözleşme olarak kabul edilmekte; diğer yandan bu sözleşmenin temsil yoluyla yapılması, davaya vekâlet ilişkisine özgü bir sınırlamaya tâbi tutulmaktadır. Bu yaklaşım, tahkim sözleşmesini, diğer sözleşme türlerinden ayıran istisnai bir konuma yerleştirmekte ve tahkime olağan dışı bir hukuki işlem muamelesi yapılmasına yol açmaktadır. Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu vekile birtakım sınırlamalar getirecekse (buna ihtiyaç olmadığı kanaatindeyiz), bunun sözleşme yapılmasına ilişkin değil, “tahkim yoluna müracaat etme” hususuna ilişkin olması icap eder.

C. Vekilin Tahkim Sözleşmesi Yapması ve TBK m. 504

Türk Borçlar Kanunu'nun 504. maddesinin üçüncü fıkrasında, vekilin özel olarak yetkilendirilmedikçe dava açamayacağı, sulh olamayacağı ve hakeme başvuramayacağı düzenlenmiştir. Öğretide ve uygulamada, bu hükmün, vekilin tahkim sözleşmesi yapabilmesini de kapsadığı yönünde hâkim bir görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre, tahkim sözleşmesi yapmak, “hakeme başvurmak” kavramının doğal bir öncülü olup, bu nedenle özel yetki gerektirmektedir.

Ne var ki bu yorum, hükmün lafzı ve sistematığı bakımından tartışmaya açıktır. TBK m. 504/III'te yer alan “hakeme başvuramaz” ifadesi, mevcut bir uyuşmazlık bakımından hakem yargılamasına başlatma yetkisini hedeflemekte olup; henüz uyuşmazlık doğmadan yapılan bir tahkim sözleşmesini açıkça kapsamamaktadır. Tahkim sözleşmesi, tarafların ileride doğabilecek uyuşmazlıkları belirli bir çözüm yoluna tâbi kılma iradesini ifade ederken; hakeme başvuru, bu iradenin somut bir uyuşmazlık bakımından hayata geçirilmesini ifade etmektedir.

Kanaatimizce, vekilin, müvekkili adına bir sözleşme yapabilmesi bakımından sahip olduğu genel yetki, kural olarak sözleşmeye konulacak uyuşmazlık çözüm yolunu da kapsar. Tahkim sözleşmesinin bu çerçevenin dışına çıkarılması, temsil hukukunun genel ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

D. Türk Hukukundaki Yaklaşımın Değerlendirilmesi

Türk hukukunda gerek HMK m. 74 gerekse TBK m. 504 üzerinden geliştirilen yaklaşım, tahkim sözleşmesini temsil bakımından olağanüstü bir işlem konumuna yerleştirmektedir. Bu yaklaşım, tahkim sözleşmesini, asıl sözleşmeden bağımsız ve ondan daha sıkı koşullara tâbi bir düzenleme olarak değerlendirmekte; böylece sözleşmesel bütünlüğü zedelemektedir.

Uygulamada bu durum, sözleşmenin uzun süre ifa edilmesine, tarafların tahkim yargılamasına katılmasına ve hatta tahkim yargılaması sonunda verilen karara rağmen, temsil

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

yetkisine ilişkin biçimsel bir itirazla tahkim sözleşmesinin geçersizliğinin ileri sürülebilmesine imkân tanımaktadır. Bu sonuç, dürüstlük kuralı bakımından olduğu kadar, sözleşmeler hukukunun temel ilkeleri bakımından da ciddi sorunlar doğurmaktadır.

Bu nedenle, tahkim sözleşmesi bakımından temsil yetkisinin kapsamı değerlendirilirken, tahkime özgü istisnai bir rejim yaratılmasından kaçınılmalı; tahkim sözleşmesi, sözleşme yapma yetkisinin doğal bir uzantısı olarak ele alınmalıdır. Aksi yöndeki yaklaşım, tahkimin olağan bir uyuşmazlık çözüm yolu olarak kabul edilmesi gerektiği yönündeki anlayışla bağdaşmayan bir sonuç ortaya koymaktadır.

V. ÖZEL YETKİ ŞARTI VE KAMU DÜZENİ TARTIŞMASI

A. Özel Yetki Kuralının Kamu Düzeniyle İlişkilendirilmesi

Türk hukukunda tahkim sözleşmesi bakımından özel yetki aranmasına ilişkin yaklaşım, yalnızca temsil hukukunun sınırlarıyla sınırlı kalmamakta; bazı yargı kararlarında bu kuralın kamu düzenine ilişkin olduğu yönünde değerlendirmelere de konu olmaktadır. Bu yaklaşım, özel yetki bulunmaksızın yapılan tahkim sözleşmelerinin geçersizliğinin, taraflarca ileri sürülmesi dahi mahkemece re'sen dikkate alınması sonucunu doğurmaktadır. Öğretide Pekcanitez/Yeşilirmak, Kuru, Yılmaz E., ve Nomer'in de bu yönde görüş beyan ettiği görülmektedir.

Keza Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 11.10.2000 tarihli ve 2000/19-1122 E., 2000/1256 K. sayılı kararında şu ifadelerle yer verilmiştir:

*“Mahkemece, sözleşmeyi imzalayan sözleşme ve tahkim şartını kabul etme yetkisinin bulunmadığı, bu konuda özel yetki verilmediği, **kamu düzeni nedeniyle BK.nun 388/3 maddesinde özel yetki kuralının zorunlu hale getirildiği, ayrıca asıl sözleşmenin geçerli olmasının sözleşmedeki tahkim şartının da geçerli olduğunu göstermeyeceği belirtilerek davanın reddine karar verilmiştir. Özel Daire yukarıda açıklanan nedenle kararı bozmuş, yerel mahkeme aynı gerekçelerle direnmiştir. Tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dosyadaki tutanak ve kanıtlara, mahkeme kararında açıklanan gerektirici nedenlere ve özellikle delillerin değerlendirilmesinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, usul ve yasaya uygun bulunan direnme kararının onanması gerekir.**”*

Bu karar, tahkim sözleşmesini, asıl sözleşmeden tamamen koparan ve özel yetki eksikliğini kamu düzeni düzeyine yükselten bir yaklaşımı açıkça ortaya koymaktadır. Oysa aynı karar çizgisinde, tahkim sözleşmesinin neden kamu düzenine ilişkin bir sınırlamaya tâbi tutulması gerektiği hususu, gerekçede sistematik biçimde açıklanmamaktadır.

B. Kamu Düzeni Vurgusunun Sınırları ve İçtihatteki Çelişki

Buna karşılık, Yargıtay'ın daha yeni tarihli kararlarında, özel yetki eksikliğinin kamu düzenine ilişkin olduğu yönündeki yaklaşımın mutlak biçimde benimsenmediği görülmektedir. Yargıtay 6. Hukuk Dairesi'nin 29.11.2023 tarihli ve 2023/3702 E., 2023/3991 K. sayılı kararında, tahkim itirazının tahkim yargılaması sırasında ileri sürülmemesi hâlinde, iptal davasında bu hususun dikkate alınamayacağı kabul edilmiştir:

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

*“Bölge Adliye Mahkemesi ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile; vekillere tahkim sözleşmesi yapmak için herhangi bir özel yetki verilmediği, bu nedenle sözleşmenin 18.maddesinde yer alan tahkim şartının geçersiz olduğu, bu hususun kamu düzenini ilgilendirdiğinden resen dikkate alınması gerektiği ileri sürülmüş ise de, tahkim dosyasındaki 2014/1, 2015/1 ve 2020/1 sayılı davalara ilişkin cevap dilekçelerinde tahkim itirazında bulunulmadığından iptal davasında ileri sürülen bu itirazın dikkate alınmayacağı ... Davacı vekili temyiz dilekçesinde özetle; tahkim sözleşmesinin yapılabilmesi için vekaletnamede açıkça ve özel olarak tahkim yetkisinin verilmiş olması gerektiğini, bu durumun kamu düzenini ilgilendirdiğinden resen dikkate alınması gerektiğini ... belirterek kararın bozulmasını talep etmiştir. Temyiz olunan Bölge Adliye Mahkemesi kararının 6100 sayılı Kanununun 370 nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca **ONANMASINA,**”*

Bu karar, özel yetki eksikliğinin her hâlükârda re’sen dikkate alınması gereken bir kamu düzeni meselesi olarak görülmediğini göstermektedir. Aynı yüksek mahkemenin, farklı dairelerinde ve farklı zamanlarda benimsediği bu yaklaşımlar arasında açık bir çelişki bulunmaktadır.

Bir yandan özel yetki eksikliği, kamu düzenine ilişkin kabul edilerek tahkim sözleşmesi kendiliğinden geçersiz sayılmakta; diğer yandan aynı eksiklik, tahkim yargılamasında ileri sürülmediği takdirde sonradan dikkate alınmamaktadır. Bu durum, özel yetki kuralının hukuki niteliği konusunda dahi Türk hukukunda tutarlı bir yaklaşım bulunmadığını göstermektedir.

Bunun yanında, söz konusu özel yetkinin somut bir işe ilişkin olmasının gerekip gerekmediği konusunda da farklı görüşler bulunmakta olup Oğuzman/Öz; özel yetki gereken hallerde, hukukî ilişki belirli olmaksızın verilen yetki hükmün amacı ile bağdaşmadığını ifade ederken hâkim görüşün (örneğin *Kocayusufpaşaoğlu, İnceoğlu*) özel yetkinin mutlaka somut bir iş için verilmesinin gerekli olmadığı yönünde olduğu görülmektedir.

C. Değerlendirme

Özel yetki kuralının kamu düzenine ilişkin olarak nitelendirilmesi, tahkim sözleşmesine yüklenen istisnai ve olağan dışı anlamın bir sonucudur. Tahkimin, tarafları devlet yargısından uzaklaştıran bir yol olduğu düşüncesi, temsil hukukuna ilişkin teknik bir düzenlemenin, kamu düzeni düzeyine taşınmasına yol açmaktadır. Oysa temsil yetkisinin kapsamına ilişkin bir eksikliğin, taraf iradeleriyle telafi edilebilen ve hatta dürüstlük kuralı çerçevesinde ileri sürülmesi sınırlanabilen bir mesele olduğu açıktır.

Bu nedenle, özel yetki kuralının kamu düzeniyle ilişkilendirilmesi, hem temsil hukukunun genel ilkeleriyle hem de tahkim sözleşmesinin sözleşmesel niteliğiyle bağdaşmamaktadır. Bu yaklaşım, tahkim sözleşmesine ilişkin değerlendirmelerde sistematik bir tenakuz yaratmakta ve uygulamada öngörülemeyen sonuçlar doğurmaktadır.

VI. ÖZEL YETKİ BULUNMAKSIZIN YAPILAN TAHKİM SÖZLEŞMESİNİN AKİBETİ

A. Temsil Hukuku Sistematiği Bakımından Sorunun Çerçevesi

Tahkim sözleşmesinin, temsilci tarafından özel yetki bulunmaksızın yapılması hâlinde ortaya çıkan hukuki sonuç, temsil hukukunun genel ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Temsil yetkisinin kapsamına ilişkin bir eksiklik, kural olarak, yetkisiz temsil rejimini gündeme getirir. Yetkisiz temsil hâlinde hukuki işlem, temsil olunan bakımından kesin olarak geçersiz değil; onun icazetine kadar askıda hükümsüz bir görünüm arz eder. Bu konuda asıl tarafın sonradan icazet vermek suretiyle (açıkça veya zımnem) söz konusu işlemi geçerli hale getirebilmesi mümkündür. Örneğin, Yargıtay HGK, 19.10.2011 T., 2011/12-549 E. ve 2011/644. K kararında, yine özel yetki gereken kambyo senedi açısından zımnem icazeti yeterli kabul etmiştir.

Bu genel sistematik karşısında, özel yetki eksikliğinin tahkim sözleşmesi bakımından doğrudan ve mutlak bir geçersizlik sonucuna bağlanması, temsil hukukunun yerleşik kurallarıyla bağdaşmamaktadır. Tahkim sözleşmesi, bu yönüyle, diğer sözleşmelerden farklı bir kategoriye yerleştirilmekte; temsil eksikliğı, tahkime özgü istisnai bir yaptırımla karşılanmaktadır.

B. Yargıtay Uygulamasında “Doğrudan Geçersizlik” Yaklaşımı

Yargıtay uygulamasında, özel yetki bulunmaksızın yapılan tahkim sözleşmelerinin, çoğu zaman temsil teorisi bakımından ayrıca değerlendirilmeden geçersiz sayıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımda, tahkim sözleşmesi, asıl sözleşmeden ayrıştırılmakta ve temsil yetkisi bakımından daha sıkı koşullara tâbi tutulmaktadır.

Örneğin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 11.10.2000 tarihli ve 2000/19-1122 E., 2000/1256 K. sayılı kararında, vekilin tahkim şartını kabul etme konusunda özel yetkisinin bulunmadığı, bu nedenle tahkim şartının geçersiz olduğu kabul edilmiştir. Kararda ayrıca, özel yetki kuralının kamu düzenine ilişkin olduğu ifade edilerek, asıl sözleşmenin geçerli olmasının tahkim şartını ayakta tutmayacağı belirtilmiştir.

Bu yaklaşım, iki açıdan dikkat çekicidir. İlk olarak, temsil yetkisine ilişkin bir eksiklik, doğrudan kamu düzeni ihlali olarak nitelendirilmekte; ikinci olarak, tahkim şartı, asıl sözleşmeden tamamen koparılabilir bağımsız ve daha katı bir geçerlilik rejimine tâbi kılınmaktadır. Oysa temsil hukukunun genel çerçevesi içinde, böyle bir sonuç istisnai niteliktedir.

C. İcazet ve Zımnem Onay İhtimali

Temsil yetkisi bulunmaksızın yapılan hukuki işlemlerde, temsil olunanın sonradan vereceği icazet, işlemi baştan itibaren geçerli hâle getirir. Bu ilkenin tahkim sözleşmesi bakımından da geçerli olması gerekir. Nitekim tahkim sözleşmesi, tarafların sözleşmesel iradesine dayanan bir hukuki işlem olup, bu iradenin sonradan açık veya zımnem biçimde açıklanması mümkündür.

Buna rağmen uygulamada, tahkim sözleşmesinin uzun süre ifa edilmiş olması, tarafların tahkim yargılamasına katılması, tahkim sürecinde esasa girilmesi gibi olguların, icazet teşkil edip etmediğı hususunda yeknesak bir yaklaşım bulunmamaktadır. Bazı kararlar, bu tür davranışları

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

icazet olarak kabul ederken; bazıları, başlangıçtaki özel yetki eksikliğini aşılmaz bir engel olarak görmektedir.

Bu durum, tahkim sözleşmesinin akıbetinin, taraf davranışlarından ziyade, biçimsel bir temsil denetimine indirgenmesine yol açmaktadır. Oysa temsil hukukunun genel ilkeleri bakımından, temsil olunanın işleme bağdaşır davranışlarının, kanaatimizce zımnî icazet olarak değerlendirilmesi mümkündür.

D. Dürüstlük Kuralı Yoluyla İtirazın Sınırlandırılması

Yargıtay uygulamasında, katı geçersizlik yaklaşımını yumuşatan bir diğer eğilim, özel yetki itirazının dürüstlük kuralı çerçevesinde sınırlandırılmasıdır. Bu yaklaşımda, tahkim yargılamasına katılan, esasa ilişkin savunmalar ileri süren ve tahkim sürecini fiilen benimseyen tarafın, tahkim kararının aleyhine sonuçlanması hâlinde temsil yetkisine dayanarak geçersizlik iddiasında bulunması, dürüstlük kuralına aykırı kabul edilmektedir.

Bu yaklaşım, sonuç itibarıyla isabetli olmakla birlikte, sistematik bir sorunu da beraberinde getirmektedir. Eğer özel yetki eksikliği mutlak geçersizlik ve kamu düzeni ihlali olarak kabul edilirse, dürüstlük kuralı yoluyla bu eksikliğin bertaraf edilmesi güçleşir. Bu da, özel yetki kuralının hukuki niteliği konusunda içtihatlar arasında açık bir tutarsızlık yaratmaktadır.

VII. TACİR YARDIMCILARININ TAHKİM SÖZLEŞMESİ YAPMASI

A. Ticari Temsilci

Tacir yardımcıları bakımından tahkim sözleşmesi yapma yetkisi, özellikle ticari temsilci ile ticari vekil arasında belirgin biçimde ayrılmaktadır. Ticari temsilci, Türk Ticaret Kanunu'nun 547 ve devamı maddeleri uyarınca, taciri işletme faaliyetleri kapsamında geniş ölçüde temsil eden ve onu üçüncü kişilere karşı bağlayan bir kişidir.

Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesi kararlarında, ticari temsilcinin tahkim sözleşmesi yapabilmesi için ayrıca özel yetki aranmadığı görülmektedir. Bu yaklaşımda, ticari temsilcinin, tacirin işletmesiyle ilgili olağan sözleşmeleri yapabilme yetkisi kapsamında, sözleşmeye tahkim şartı koyabilmesi de doğal kabul edilmektedir. Bu kabul, ticari temsilcinin işlevi ve ticari hayatın gerekleriyle uyumludur.

Örneğin, **Yargıtay 19. HD, 20.02.2020 ve 2018/3424 E., 2020/568 K.**

“6102 Sayılı TTK'nın 371/1. maddesi uyarınca şirketin ticari temsilcisinin tahkim anlaşması yapabilmesi için özel yetkisinin bulunmasına gerek olmadığı...”

Bununla birlikte; öğretide TTK m. 370/2 ve 371/7 kapsamında atanan ticari temsilci ve diğer tüm tacir yardımcılarının yetkileri hükmün lafzında da belirtildiği gibi “sınırlı” bir yetki olup kapsamının ve dolayısıyla verilecekse tahkim anlaşması yapma yetkisinin TTK m. 367'ye göre hazırlanacak iç yönergede belirtilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

B. Ticari Temsilcide Yetki Sınırlamaları

Bununla birlikte, ticari temsilcinin yetkilerinin iç yönerge veya ticaret siciline tescil edilen sınırlamalarla daraltıldığı hâllerde, bu sınırlamaların tahkim sözleşmesine etkisi tartışmalıdır. Öğretide, bu tür sınırlamaların üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için kanuni koşulların gerçekleşmesi gerektiği kabul edilmektedir.

Bu çerçevede, tahkim sözleşmesi bakımından ortaya çıkan sorun, tahkime özgü olmayıp, temsil hukukunun genel sorunlarından biridir. Yetki sınırlamasının üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilirliği, tahkim sözleşmesinin niteliğinden bağımsız olarak değerlendirilmelidir. Tahkime özgü daha katı bir yorum, temsil hukukunun genel ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

C. Ticari Vekil

Ticari vekil bakımından Türk hukukunda daha sınırlayıcı bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Uygulamada, ticari vekilin tahkim sözleşmesi yapabilmesi için TBK m. 504 ve HMK m. 74 hükümleri esas alınarak özel yetki aranmakta; bu yetki bulunmadığında tahkim şartı geçersiz kabul edilmektedir.

Örneğin İSTANBUL BAM, 53. HD, E. 2023/214, K. 2023/240, T. 14.3.2023

“TBK'nın 504/3 ve HMK'nın 74. Maddelerinde vekilin tahkim sözleşmesi yapabilmesi için bu konuda açık yetkisinin bulunması gerektiği düzenlenmiştir Davaya konu taraflar arasında imzalanmış sözleşmede her ne kadar tahkim şartı bulunmakta ise de sözleşmeyi davalı şirket adına vekaleten... imzalamış olup, sözleşmeyi vekaleten imzalayan...a tahkim sözleşmesi yapma konusunda açıkça ve özel yetki verilmediğinden sözleşmede yer alan tahkim şartı geçersizdir”

İstanbul BAM 15. HD, E. 2020/1162 K. 2020/881 T. 21.9.2020

“TBK'nın 504/3.maddesinde özel olarak yetkilendirilmediği sürece vekilin birtakım işlemleri yapamayacağı belirtilmiş olup, hakeme başvurmak da vekile özel yetki verilmesi gereken işlemler arasında sayılmaktadır. Dolayısıyla genel bir yetki verilmesi veya genel vekaletnamenin imzalanması halinde, açıkça yetki verilmediği sürece vekil, asıl adına tahkim anlaşması imzasını da içeren işlemleri yapamaz. Bu kapsamda, Beşiktaş ...Noterliği'nin 15.02.2013 tarih, ... yevmiye numaralı vekaletnamesi incelendiğinde, davacı şirket adına yönetim kurulu başkanı ... tarafından ... 'e verilen yetkiler arasında açıkça "tahkim sözleşmesi yapma yetkisi"nin bulunmadığı anlaşılmaktadır. “

Ne var ki ticari vekili düzenleyen TBK m. 551'de, ticari vekilin yapamayacağı işlemler açıkça sayılmış; bu sayım içinde tahkim sözleşmesine yer verilmemiştir. Kanun koyucunun, dava açma ve kambiyo taahhüdü gibi işlemleri açıkça yasaklamasına rağmen tahkimi bu kapsamda saymamış olması, tahkim sözleşmesinin olağan sözleşmesel işlemlerden biri olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Bu durumda, ticari vekilin müvekkili adına yüksek meblağlı ve karmaşık sözleşmeler yapabilmesine rağmen, bu sözleşmelerin uyuşmazlık çözüm hükmünü kurabilmesi için ayrıca özel

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

yetki aranması, normatif olarak ikna edici değildir. Bu yaklaşım, tahkim sözleşmesini sözleşmesel bütünlükten koparmakta ve tahkime istisnai bir statü atfetmektedir.

Karşılaştırmalı hukuk da incelendiğinde, İtalya ve Almanya hukukunda genel vekaletnamenin tahkim sözleşmesi için yeterli olduğu kabul edilirken İsviçre'deki hükmün TBK m. 504'ün benzeri şekilde tahkime müracaat için özel yetki aradığı görülmektedir.

D. Acente

Acente bakımından, temsil ilişkisinin niteliği gereği, müvekkil adına sözleşme yapılabilmesi için açık yetkilendirme şartı genel olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle acentenin tahkim sözleşmesi yapabilmesi bakımından da açık yetkilendirme aranması, temsil hukukunun genel çerçevesiyle uyumludur. Bu alanda, ticari temsilci ve ticari vekile kıyasla daha sınırlı bir tartışma alanı bulunmaktadır.

Örneğin, HGK, 22.02.2012 T., 2011/11-742 E., 2012/82 K.

“Yine TTK.nun 121. maddesi hükmü uyarınca hususi ve yazılı bir muvafakat olmadan acente müvekkili namına mukavele akdine salahiyyetli değildir. Ayrıca, hangi hallerde vekile özel yetki verileceği, BK.nun 388/2. maddesiyle HUMK. 63. maddelerinde belirtilmiştir. Buna göre vekilin tahkim sözleşmesi yapabilmesi için özel yetki verilmesi gerekir. Aksi halde müvekkili yapılan tahkim sözleşmesi hukuken geçersizdir.”

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tahkim sözleşmesi bakımından ehliyet ve temsil meselesi, Türk hukukunda uzun süredir tartışılan; ancak çoğu zaman sistematik bütünlük içinde ele alınmayan bir alanı oluşturmaktadır. Bu çalışmada ulaşılan temel tespit, ehliyet bakımından görece açık ve yerleşik bir yaklaşım benimsenmiş olmasına rağmen, temsil meselesinde aynı tutarlılığın sağlanamadığıdır. Özellikle

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

tahkim sözleşmesinin temsil yoluyla yapılması hâlinde, genel temsil hukukundan ayrılan, daha katı ve istisnai bir rejimin işletildiği görülmektedir.

Türk hukukunda, tahkim sözleşmesi çoğu zaman, asıl sözleşmeden ayrıştırılmakta ve temsil yetkisi bakımından daha sıkı koşullara tâbi tutulmaktadır. Bu yaklaşımın temelinde, tahkimin tarafları devlet yargısından uzaklaştıran bir yol olduğu düşüncesi yatmaktadır. Ne var ki günümüzde tahkim, özellikle ticari uyuşmazlıklar bakımından, olağan ve yaygın bir uyuşmazlık çözüm yöntemi hâline gelmiştir. Bu gerçeklik karşısında, tahkim sözleşmesine hâlen olağan dışı bir hukuki işlem muamelesi yapılması, normatif açıdan ikna edici değildir.

Çalışma boyunca incelenen yargı kararları, özel yetki bulunmaksızın yapılan tahkim sözleşmelerinin akıbeti konusunda yeknesak bir yaklaşım bulunmadığını açıkça göstermektedir. Bir kısım kararlarda özel yetki eksikliği doğrudan geçersizlik sonucuna bağlanmakta; bazı kararlarda ise icazet, zımnî onay veya dürüstlük kuralı yoluyla bu eksikliğin etkisi sınırlandırılmaktadır. Aynı eksikliğin bir yandan kamu düzeniyle ilişkilendirilmesi, diğer yandan ileri sürülmediği takdirde dikkate alınmaması, temsil yetkisinin hukuki niteliği bakımından açık bir sistematik tutarsızlığa işaret etmektedir.

Bu bağlamda, özel yetki eksikliğinin hukuki niteliğinin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Temsil hukukunun genel ilkeleri dikkate alındığında, temsil yetkisinin kapsamına ilişkin bir eksikliğin, kural olarak yetkisiz temsil rejimini gündeme getirdiği ve bu hâlde hukuki işlemin temsil olunanın icazetine kadar askıda hükümsüz olduğu kabul edilmelidir. Tahkim sözleşmesinin bu genel rejimin dışında tutulmasını haklı kılacak güçlü bir normatif gerekçe bulunmamaktadır.

Benzer şekilde, HMK m. 74 ve TBK m. 504 hükümlerinin tahkim sözleşmesine uygulanışı da sistematik açıdan sorunludur. Davaya vekâlet ilişkisini düzenleyen HMK m. 74'ün, maddi hukuk niteliği taşıyan tahkim sözleşmesine doğrudan uygulanması; TBK m. 504'te yer alan "hakeme başvurma" yasağının, lafzı ve amacı aşacak şekilde tahkim sözleşmesini de kapsar biçimde yorumlanması, tahkim sözleşmesini sözleşmesel bütünlükten koparmaktadır. Bu yorum tarzı, tahkime özgü istisnai bir temsil rejimi yaratmakta ve sözleşmeler hukukunun genel ilkeleriyle bağdaşmayan sonuçlar doğurmaktadır.

Tacir yardımcıları bakımından ortaya çıkan tablo da bu tespiti doğrulamaktadır. Ticari temsilci açısından tahkim sözleşmesi yapma yetkisinin kural olarak kabul edilmesine rağmen, ticari vekil bakımından daha katı bir yaklaşım benimsenmesi; özellikle TBK m. 551'de tahkimin yasak işlemler arasında sayılmamış olması karşısında, normatif olarak açıklanmaya muhtaçtır. Ticari hayatın olağan işleyişi içinde, sözleşmelerin uyuşmazlık çözüm hükümlerinin ayrıca ve istisnai bir yetkilendirmeye tâbi tutulması, temsil kurumunun işleviyle uyumlu değildir.

Bu çerçevede, tahkim sözleşmesi bakımından temsil meselesinin çözümü, esasen iki düzlemde ele alınmalıdır. İlk olarak, yorum düzeyinde, tahkim sözleşmesi, genel sözleşme yapma yetkisinin doğal bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Temsil yetkisi bulunan kişinin, kural olarak sözleşmenin uyuşmazlık çözüm hükmünü de kurabilmesi gerektiği kabul edilmelidir. İkinci olarak, normatif düzeyde, HMK m. 74 ve TBK m. 504 gibi hükümlerin tahkim sözleşmesine uygulanışının, sistematik bütünlük gözetilerek yeniden ele alınması gerekmektedir.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Sonuç olarak, tahkimin olağan bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak kabul edilmesi, yalnızca tahkim yargılamasına ilişkin usul kuralları bakımından değil; tahkim sözleşmesinin kurulmasına ilişkin ehliyet ve temsil meseleleri bakımından da kendini göstermelidir. Tahkim sözleşmesine, diğer sözleşmelerden daha katı ve istisnai bir temsil rejimi uygulanması hem sözleşmeler hukukunun genel ilkeleriyle hem de modern tahkim anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, Türk hukukunda tahkim sözleşmesi bakımından ehliyet ve temsil meselesinin, genel özel hukuk sistematığı içinde ve tutarlı bir yaklaşımla yeniden konumlandırılması kaçınılmaz görünmektedir.

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

II. OTURUM TAHKİM YARGILAMASI VE GÜNCEL GELİŞMELER

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Ejder YILMAZ

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

Konuşmacılar

Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ

*İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Tahkim Divanı Başkanı, Galatasaray Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi*

“Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanununun Tahkime İlişkin Bazı
Hükümlerinin Değerlendirilmesi”

Prof. Dr. Murat ATALI

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku ABD

“Tahkim Yargılamasında Geçici Hukuki Himaye Tedbirlerine İlişkin Sorunlar”

Prof. Dr. Ali YEŞİLİRMAK

*İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku ABD, Türk Tahkim Akademisi
Koordinasyon Kurulu Üyesi*

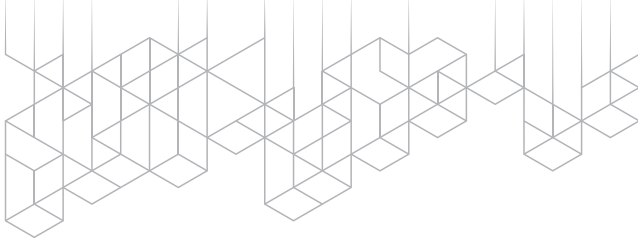
“Türkiye’de Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık ve Tarafsızlığının
Sağlanması Konusunda Şeffaflık”

Doç. Dr. A. Eda MANAV ÖZDEMİR

*T.C. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü Uluslararası Tahkim ve
Alternatif Çözümler Daire Başkanı, Türk Tahkim Akademisi Koordinasyon Kurulu Üyesi*

“Tahkimde Yapay Zekânın Kullanımı”

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU İLE MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNUNUN TAHKİME İLİŞKİN BAZI HÜKÜMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ*

Çok teşekkür ediyorum değerli Hocam. İzin verirseniz on beş dakikaya şu konuşmamı ilave etmezsek, adeta inkıtalı oynatma imkânı olabiliyorsa, mutlaka yerine getirmem gereken bir teşekkürüm var. Sevgili Ejder Hocam benim doktora babam. Baki hocayla başladığım doktora çalışmasını kendisiyle bitirdim. Dolayısıyla bu süre içinde çok şey öğrendim, bu öğrendiklerimden biri de tahkimdir. Ben bugün tahkim konusunda da Ejder Hocamdan öğrendiklerimi aktarmaya çalışacağım. Bir kez daha kendisine şükranlarımı sunuyorum. Bu vesileyle ödenmeyecek olan gönül borcumu yerine getirebildiğim için çok mutluyum.

Milletlerarası Tahkim Kanunu taslağında yer alan yeni hükümlerin, henüz yasalaşmadan önce ortak bir kanunda yer alması için Prof. Dr. Yaşar Karayalçın, Prof. Dr. Ejder Yılmaz ve Dr. Sema Taşpınar Ayvaz ile birlikte Antalya’da bir çalışma yapmış ve taslak hazırlamıştık. Ancak bu sırada Meclis’in gündemi bu tür yasalaşma için müsait olmadığından, yeni tahkim hükümleri sadece Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda yer aldı.

Tahkim ile ilgili sabahki oturumda çok güzel konuşmalar yapıldı hatta tahkim lehine öyle coşkulu konuşmalar oldu ki, tahkimi başka alanlarda da görme konusunda istekler ve hatta zorunlu tahkime kadar görüşler beyan edildi. Tahkim lehine bu cesareti veren değerli meslektaşlarıma da teşekkür ediyorum.

Sabah yapılan konuşmalarda Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) ile Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) arasındaki farklılığın kaldırılarak ortak bir düzenleme yapılması yönünde de görüş beyan edildi. Avrupa’da gerek millî ve gerekse milletlerarası tahkim hükümlerinin ortak düzenlendiği ülkeler var. Mesela bildiğim kadarıyla İtalya’da, Hollanda’da, Almanya’da hem millî hem de milletlerarası tahkim kuralları aynı kanunda düzenlenmiş durumda. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun yasalaşması sırasında bunu başaramadığımız için Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki tahkim hükümleri yaklaşık 10 yıl sonra, Milletlerarası Tahkim Kanunu’ndaki tahkim hükümlerini ilke olarak aynen kabul ederek birbirine yaklaştırıldı. Ancak aradan geçen 10 yıllık süre içinde tahkimle ilgili gelişmeler dikkate alınarak farklı, yeni hükümlere de yer verildi. Bu anlamda Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda tahkime ilişkin uluslararası alanda kabul gören daha yeni hükümlerin yer aldığını söyleyebilirim. Bilindiği gibi her iki kanunumuzun temelini UNCITRAL Model Kanun hükümleri oluşturmaktadır. Bu Model Kanun’da yer alan hükümler zaman içinde değişip geliştiği için en yeni ve uluslararası alanda kabul gören hükümlerin alınması düşünülmeliydi. Ama bu yeniliklerin belli bir kısmı kabul edildi. Bu konuda en önemli sebep maalesef tahkimden hala çekiniyor olmamızdır. Örneğin, tahkim iradesinin sözleşmede son derece açık, hiçbir şüphe ve tereddüde mahal bırakmayacak şekilde yazılmasını aramak, aksi takdirde tahkim şartını geçersiz saymak, tahkimin adeta kötü, tehlikeli bir yolmuş gibi değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu düşünce belli ölçüde tahkimin adeta kötü bir yol gibi algılanmasına neden oluyor. Uygulamada içtihatlar da bu yönde olunca, tahkimin yaygınlaşması

* İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi (İTOTAM) Tahkim Divanı Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi (ORCID: 0000-0001-7809-4535).

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

mümkün olmuyor. Bu anlayış devam ettiği sürece tahkim alanında gelişmeler oldukça yavaş bir hızla devam ediyor. Halbuki tüm sözleşmelerde nasıl taraf iradelerinin asıl olarak kabul edilmesi gerekiyorsa, bu konudaki yorumun da bu şekilde, hatta tahkim lehine yapılması gerekmektedir. Günümüzde artık mahkemelerde açılan bir davada korunan temel haklar ile tahkim mahkemesinde açılan bir davadaki korunan temel haklar arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Başka bir ifade ile davada korunan tüm temel hak ve ilkeler tahkimde de aynen korunmaktadır. Örnek olarak tarafların eşitliği, hukuki dinlenilme hakkı, hâkimin ve hakemin tarafsızlığı ve bağımsızlığı, kamu düzenine aykırılık, adil yargılanma hakkı, kesin hükme karşı yargılamanın iadesi yoluna başvurulabilmesi ve verilen hükmün kesin hüküm oluşturması, her iki yargılama sonunda elde edilen ilâmın cebri icraya konu edilebilmesi hiçbir farkın olmadığını gösteriyor. Devlet yargısına nazaran tahkime duyulan tereddütler, 1940'lı yıllarda son derece yaygın iken bu düşüncede belli ölçüde etkilendik diye düşünüyorum. Ancak günümüzde bu tereddütler pek çok ülke uygulamasında terk edildi. Zaten uluslararası ticaret ve yargıdaki iş yükünün artışı tahkimin uygulamasını arttırdı. Nitekim bugün uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümünde her yıl çok ciddi artışlar yaşanmaktadır.

Sunumlarda dikkat ettiğiniz üzere zaman zaman tahkim sözleşmesi zaman zaman tahkim anlaşması denildi, hatta ikisi birlikte kullanıldı. Bunun bir mahsuru olmadığını düşünüyorum; ama, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda neden tahkim sözleşmesi denildiğini ifade etmem gerekiyorsa, söz konusu Kanunu'nda yer alan tüm sözleşmeler, ispat sözleşmesi, delil sözleşmesi, yetki sözleşmesi gibi sözleşme olarak ifade edildiği için tahkimde de tahkim sözleşmesi denildi. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda ise tahkim anlaşması terimi tercih edildi.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanışı bakımından vaktimin elverdiği ölçüde uygulanmasında tereddüt edilen bazı hususları kısaca değerlendirmek istiyorum. Bunlardan birincisi Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 410'da yer alan görevli mahkemeye ilişkin düzenlemedir. Bu maddede tahkimde asliye hukuk ve asliye ticaret mahkemeleri görevli mahkeme olarak kabul edilmiştir. Asliye hukuk yanında, asliye ticaret mahkemesinin görevli sayılmasının ne gibi bir faydası olduğunu anlamış değilim ve bunu doğru bulmuyorum. Çünkü tahkimde mahkemeye müracaat edildiğinde, mahkemeden nelerin talep edilebileceğine, hangi konularda mahkemelerin müdahalesinin talep edileceğine baktığımızda, bunların tümünün tahkimi ilgilendiren hususlar olduğunu görürüz. Böyle olunca asliye hukuk ve asliye ticaret mahkemesi ayırımının bir gereği de bulunmamaktadır. Kaldı ki uygulamada bu iki mahkemenin görev ayırımı hakkında tereddüt ya da hatalar dikkate alındığında, gereksiz biçimde görev uyuşmazlığının çıkması ve gereksiz zaman kaybı kaçınılmaz olmaktadır. Hakem seçimi için mahkemeye müracaat edildiğinde görev ayırımına gerek olmadığı kanısındayım. Keza hakemin reddi, hakemin yetkilerinin sona erdirilmesi, delillerin toplanması gibi müracaatlar hiçbir şekilde bir görev ayırımını gerekli kılmamaktadır. Sabah yapılan konuşmalarda da söylendiği gibi görev ayırımı yargının uzamasında bir etken olabildiği için burada tek bir mahkemenin görevli sayılması isabetli olurdu¹.

¹ 2017 yılında yayımlanan "*Hukuk Muhakemeleri Kanununun Erozyon Süreci*" isimli makalemde, bu tarihe kadar ilgili kişi ile kurumlarla paylaşılmadan yapılan değişikliklerin, hiçbir yarar sağlamadığı gibi, Kanunun sistematiğine ve uygulamaya ne kadar zarar verdiğini açıklamıştır (**Pekcanitez**, Makaleler, Cilt III, İstanbul 2023, s. 81 vd.). Örneğin, tahkimde görevli mahkeme bölge adliye mahkemesi iken, daha sonra yapılan değişiklikle asliye ticaret mahkemeleri görevli hale getirilmiş ve bu sebeple tüm dosyalar asliye ticaret mahkemelerine gönderilmiştir. Ardından yapılan değişiklikle görevli mahkeme bazı işlerde asliye ticaret mahkemesi, bazı işlerde ise yine bölge adliye mahkemesi

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Alman ve İsviçre Tahkim Kanunlarına baktığımız zaman burada tek bir mahkeme görevli kılınmış ve bizdeki gibi gereksiz ve yargılamayı uzatan asliye ticaret, asliye hukuk gibi bir görev ayrımı yapılmamıştır. Zaten böyle bir görev ayrımına gittiğiniz zaman, sayılan görevli mahkemeler arasında neden sulh ya da iş mahkemesinin bulunmadığı akla geliyor. Bu hüküm Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilk kabulünde mevcut değildi. Görevli mahkeme olarak adeta bir ihtisas mahkemesi olarak bölge adliye mahkemesi kabul edilmişti. Bu mahkeme henüz göreve başlamadan görevli mahkeme konusunda birkaç kez değişiklik yapılarak sonunda bu ayırım yaratılmıştır. Bu konuda henüz uygulama başlamadan ve herhangi bir sorun yaşanmadan hiçbir tartışma yapılmaksızın görevli mahkeme değiştirilmiştir. Aslında bu ayırımın ihtiyati tedbir gibi ivedi alınması gereken bir koruma önleminin ilk derece mahkemesinden istenebilmesi daha kolay gibi görünse de tahkimin genellikle bölge adliye mahkemelerinin mevcut olduğu yerlerde cereyan etmesi sebebiyle üç hakimli bölge adliye mahkemelerinin bu kararı da verebilmesi önemli bir gecikmeye neden olmayacaktı. Yeri gelmişken tahkime ilişkin kararlara karşı temyiz incelemesinin de Yargıtay'da tek bir dairede incelenmesinin daha isabetli olacağı kanısındayım. Tahkimde temyiz incelemesi yapan Dairenin uyuşmazlığın esasına ilişkin bir inceleme yapmayacağı, yapamayacağı düşünüldüğünde, temyiz incelemesinin farklı dairelerde yapılmasının bir fayda sağlamayacağı açıktır. Aksine farklı dairelerden verilen kararlar zaman zaman uygulamada farklı içtihatların ortaya çıkmasına ve uyuşmazlığın gideceği daireye göre uygulama yapılmasına neden olmaktadır. Bu da ülkede hukukun yeknesak olarak uygulanması görevini üstlenen Yargıtay'ın görevini gereği gibi yapamaması sonucunu doğurmaktadır.

Değinmek istediğim ikinci husus, iddia veya savunmanın değiştirilmesi ya da genişletilmesi konusundaki Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 428'e ilişkin düzenlemedir. Tahkimde iddia veya savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi kural olarak yasak değildir. Nitekim Model Kanun'un "*Davanın Değiştirilmesi veya Genişletilmesi*" başlığını taşıyan 22. maddesine göre;

*"Tahkim yargılaması sırasında bir taraf, yapılacak değişiklik veya eklemenin neden olacağı gecikmeyi veya diğer taraflara vereceği zararı ya da diğer hal ve şartları göz önünde bulunduran hakem mahkemesi tarafından değişiklik veya eklemenin uygun olmadığına karar vermedikçe, karşı (dava) talebinin veya takas amacına dayalı bir talebini de içerecek şekilde talep veya savunmasını değiştirebilir veya bunlara eklemelerde bulunabilir. Bununla beraber, değiştirilmesi ya da ekleme yapılmış talep veya savunmanın hakem mahkemesinin yargılama yetisi dışında kalması halinde, takas amacına dayalı karşı talep veya beyan dahil, bir talep veya savunmanın değiştirilmesi ve bunlara ekleme yapılması mümkün değildir"*².

Bu maddenin 2008 düzenlemesinde de benzer bir hüküm yer almıştır.

"Tahkim yargılaması sırasında bir taraf davasını, karşı dava ve alacağını takas yolu ile talep etmek de dahil olmak üzere, genişletip değiştirebilir, meğerki hakem mahkemesi bu değişiklik veya genişletmeyi gecikmeli olarak yapıldığı ve bu gecikmenin diğer tarafa zarar vermesi ya da diğer koşulları dikkate alarak izin vermeyebilir. Hakem mahkemesinin yetki ve görevine dahil olmayan

olmuş ve yine dosyalar görevli mahkemelere gönderilirken ciddi zaman kaybı yaşanmıştır. Bu değişiklikler hiçbir olumlu sonuç vermezken, dosyaların oradan oraya gönderilmesi sebebiyle sadece gecikmelere neden olmuştur.

² Çev. **Özsunay**, UNCITRAL Tahkim Kuralları (2010 Yılında Revize Edilmiş Şekliyle), İstanbul 2014. s.15-16.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

değiştirme veya genişletme ya da karşı dava ve takas yolu ile alacağın talep edilmesi mümkün değildir”.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda da bu konudaki hüküm, Model Kanun’un 22. maddesine uygundur. Nitekim 428’inci maddenin 3. fıkrasına göre;

“Taraflar, aksini kararlaştırmış olmadıkça, tahkim yargılaması sırasında iddia veya savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilirler. Ancak, hakem veya hakem kurulu, bu işlemin gecikerek yapılmış olduğunu veya diğer taraf için haksız bir şekilde büyük zorluk yarattığını ve diğer hâl ve şartları dikkate alarak böyle bir değişiklik veya genişletmeye izin vermeyebilir. İddia ve savunma tahkim sözleşmesinin kapsamı dışına çıkacak şekilde değiştirilemez veya genişletilemez”

Aslında bu hüküm, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 10 D, 2 maddesinden aynen alınmıştır. İki metin arasında tek fark, “*tahkim anlaşması*” yerine Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda “*tahkim sözleşmesi*” denilmiştir³.

428’inci maddenin üçüncü fıkrasının Hükümet Gerekçesinde;

“Üçüncü fıkarda ise aksi kararlaştırılabilmekle birlikte, tahkim yargılaması sırasında tarafların iddia veya savunmalarını değiştirip genişletebilecekleri kural olarak benimsenmiştir. Ancak hakem veya hakem kuruluna, iddia ve savunmanın genişletilmesine izin verilmesi konusunda bir takdir hakkı verilmiştir. Hakem veya hakem kurulu, özellikle tahkim yargılamasını uzatmaya yönelik kötüniyetli genişletme taleplerine izin vermemelidir.” denilmiştir.

Maddede söz edilen iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesinden anlaşılması gereken, tarafların tahkikat aşamasında yeni vakıalar ileri sürmek istemesi veya talep sonucunun değiştirip, genişletmesi, yeni talepler eklemesidir. Deliller medenî usûl hukukunda olduğu gibi tahkimde de yasak kapsamında değerlendirilmemiştir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 428. maddesinin 1 ve 2. fıkralarında,

“Taraflarca kararlaştırılan veya hakem tarafından belirlenecek süre içinde, davacı tahkim şartını veya sözleşmesiyle birlikte varsa esas sözleşmesiyle birlikte varsa esas sözleşme ile iddiasını dayandırdığı vakıaları ve talebini; davalı ise savunmasını ve dayandığı vakıaları dilekçe ile hakem veya hakem kuruluna sunar. Taraflar dilekçelerine yazılı delillerinin ekleyebilir ve ileride sunacakları delilleri gösterebilirler.” denilmiştir.

Belirsiz alacak davasının tahkimde açılmasına bir engel yoktur. Bu nedenle tahkimde açılan belirsiz alacak davasında talep sonucunun belirlenmesi yasak kapsamında sayılmamalıdır⁴.

³ Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda da iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı söz konusu değildir. Zira Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 10 D maddesi uyarınca, “*Taraflar, aksini kararlaştırmış olmadıkça, tahkim yargılaması sırasında iddia veya savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilirler*” denilmiştir. Böylelikle tarafların iddia ve savunmalarını sunarken hiçbir kısıtlamaya tabi tutulması istenmemiştir. Hakem kararında, tahkim anlaşmasının kapsamı dışındaki iddia ve savunmalar hakkında hüküm verildiği takdirde, hakem kararının iptali veya tenfizinin reddedilmesi söz konusu olacaktır (Akıncı, Milletlerarası Tahkim, 4. Bası, İstanbul 2016, s.193).

⁴ BSK-ZPO-**Habegger**, Basler Kommentar, 2. Auflage, Volume II, Art.373 N.80. İsviçre hukukunda yeni vakıaların, yeni delillerin ve yeni bir hukukî sebebin ileri sürülmesi de davayı değiştirme olarak

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Tahkimde iradi taraf değişikliği de iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı ile ilgili değildir. Başka bir ifade ile iradi taraf değişikliği iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı kapsamında değildir⁵.

Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda gerekse Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine ilişkin düzenleme yanılıcıdır. Öncelikle her iki düzenlemede de kural olarak tahkimde yasak öngörülmediği halde, sonra gelen cümlede hâkimin izin vermeyeceği sebeplerden birisi olarak “işlemin gecikerek yapılmış” olduğundan söz edilmiştir. Bu cümlenin tümünü dikkate aldığımızda, hakem ya da hakem kurulu işlemin gecikerek yapılması veya diğer taraf için haksız bir şekilde büyük zorluk yarattığı ve diğer durum ve koşulları dikkate alarak izin vermeyebilecektir⁶. İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi zaten işlemin gecikerek yapılmış olması halinde söz konusu olabildiğinden, bu cümlenin lafzen anlaşılması halinde, adeta tahkimde gecikerek yapılmış olan her işleme hakemlerin izin vermeyebileceği sonucu çıkmaktadır⁷.

Hakem veya hakem kurulunun yargılamanın sürüncemede bırakılması ve yargılama giderlerinin artmasına engel olmak için iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine izin vermeyebileceği kabul edilmiştir⁸. İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı, devlet mahkemelerindeki kadar katı düzenlenmediğinden, burada tahkimin avantajı ortaya çıkar⁹.

İddia veya savunma yargılamanın oldukça geç bir aşamasında yapılır ve bu durum diğer taraf açısından önemli ölçüde zorluk yarattırsa, izin verilmeyebilir. Nitekim duruşma tamamlanıp, deliller değerlendirildikten ve karar aşamasına geldikten sonra, taraflardan birisi yeni iddia veya savunma ileri sürmeye kalkarsa, bu şüphesiz karşı tarafı da hakem ya da hakem kurulunu da zor durumda bırakacaktır. Bu konuda yeni bir vakıya ya da talep ileri süren taraftan, gecikmenin haklı bir sebebini göstermesi ve yaklaşık ispatı beklenmelidir. Taraf kendi kusuru nedeniyle gecikmeye neden olmuşsa, bu gecikme karşı taraf için önemli bir zorluk yaratacaksa, hakemler bu konuda daha titiz davranmalıdır. Tarafın daha önce ileri sürmesi mümkün olan yeni iddia veya savunmalarını, haklı bir gerekçe yokken, basit bir ihmâli nedeniyle yargılamanın en son aşamasında ileri sürmesine izin

kabul edilmemektedir. Bunun gibi talep sonucunun azaltılması da yasak kapsamında değildir (BSK-ZPO- **Habegger**, Art.373 N.80).

⁵ Eğer tahkim yargılamasına katılacak yeni taraf tahkim mahkemesinin yetkisini kabul ederse, hakem mahkemesi takdirine göre sübjektif dava değiştirmeye izin verebilir. Ancak önceki davacı, o zamana kadar ki yargılama giderlerinden bir kısmına mahkûm edilmelidir (**Stein/Jonas/Schlosser**, Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 9, Tübingen 2022, § 1046 Rn.4).

⁶ Bu konuda hakem veya hakem kuruluna takdir yetkisi tanındığı kabul edilmelidir. Somut olaya ve iddia veya savunmanın genişletildiği ya da değiştirildiği yargılama aşamasına göre takdir yetkisini kullanacaktır (**Stein/Jonas/Schlosser**, § 1046 Rn.4; Hk/ZPO **Saenger**, Zivilprozessordnung, 2006, § 1047 Rn.9).

⁷ **Pekantez**, Tahkimde İddia veya Savunmanın Genişletilmesi ya da Değiştirilmesi, Makaleler, Cilt III, İstanbul 2023, s.843 vd.

⁸ Hakem veya hakem kurulu, taraflardan birisinin tahkim yargılamasını kötüniyetle uzatmak amacıyla iddia veya savunmasını değiştirmesi yahut genişletmesine izin vermeyecektir (**Kuru/Aydın**, Medenî Usul Hukuku, El Kitabı, Cilt II, Ankara 2021 s.1890; **Karadaş**, Ulusal (İç) Tahkim, Ankara 2013, s.185).

⁹ **Tanrıver**, Medenî Usûl Hukuku, Cilt II, Ankara 2022, s.425; **Deren-Yıldırım**, Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları, İstanbul 2004, s.102.

verilmemelidir. Ancak tahkim yargılamasında da amaç maddî gerçeğe ulaşmak olduğuna göre, bu konuda katı davranılmamalıdır. Tahkimde asıl kural olarak iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasak olarak kabul edilmediğinden, izin verilirken değerlendirmenin de asıl kural nazara alınarak karar verilmelidir.

İsviçre hukukunda davanın değiştirilmesi ya da tamamlanması kural olarak geçerli kabul edilmektedir. İsviçre Medenî Usûl Kanunu'nun tahkim hükümleri içinde (3. Kısım) bu konuda da bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrinde de bu konu üzerinde pek durulmamıştır. Ancak iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi hakkında, devlet mahkemelerindeki kısıtlama ve hükümlerin tahkimde geçerli olmadığı kabul edilmektedir¹⁰.

Alman hukukunda da tahkimde iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi kural olarak yasaklanmamıştır. Nitekim Alman Medenî Usûl Kanunu'nun 1046. paragrafının ikinci fıkrasına göre, taraflar aksini kararlaştırmamışsa, tahkim yargılaması sırasında davayı ya da iddia veya savunma vasıtalarını değiştirebilir ya da tamamlayabilirler. Ancak taraf yeteri kadar mazeret (haklı sebep) gösteremezse, hakemler bu gecikme için izin vermeyebilir. Tarafın sonradan haberdar olması, kusuru olmaksızın bilgi ve belgeye geç ulaşması, haklı sebep olarak kabul edilen tipik hallerdir. Hakem veya hakem kurulu iddia veya savunma vasıtasını değiştirmek ya da tamamlamak isteyen tarafa, gecikme sebebiyle kusurunun bulunmadığını ispat etmesini isteyebilir. Ancak bunun için görünüşte haklı olmak yeterli olup, ayrıca tam bir ispat aranmaz¹¹. Hakemler değiştirme üzerine diğer tarafa hukukî dinlenilme hakkı sağlamalıdır.

Hukukumuzda da taraflar arasında aksi kararlaştırılmadıkça, sonradan iddia veya savunma vasıtalarının ileri sürülmesi, hukukî dinlenilme hakkı ile davaların usûl ekonomisine uygun şekilde makûl sürede sonuçlanmasını sağlayacak şekilde değerlendirilmelidir. Örneğin hakem ya da hakem kurulu tarafından tarafların bir işlemi yerine getirebilmesi için uygun bir süre verilmiş ve bu süre haklı sebep olmaksızın geçirilmiş ise ya da hakem ya da hakem kurulunun açıkça ihtar etmesine rağmen iddia veya savunma vasıtalarının ileri sürme konusunda hareketsiz kalmış ise izin verilmemelidir. Eğer iddia veya savunmanın geç ileri sürülmesi haklı bir sebebe dayandırılmışsa reddedilemez. Yine gecikme yargılamanın gecikmesine neden olmayacaksa reddedilmemelidir¹². Haklı sebebin mevcut olması halinde yargılamanın gecikmesi tek başına önem taşımaz.

Buna karşılık taraflar taleplerini azaltabilirler, faiz ve yargılama giderlerini yükseltebilirler. Çünkü bu yapıldığı takdirde karşı tarafın zararına sebebiyet vermeyecektir¹³.

Sabah yapılan konuşmalarda da hakemlerin ihtiyati hacze karar verip veremeyeceği konuşuldu. Bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hazırlanmasında epeyce tartışılmıştır. Kanunda hakemlerin ihtiyati tedbir ya da delil tespitine karar verebileceği kabul edilmişken, ihtiyati hacze karar verebilmesi yetkisinin verilmemesi, o yıllarda bu yetkinin yeteri kadar tartışılmamış ve

¹⁰ BSK IPRG-**Schneider**, Basler Kommentar zum Internationalen Privatrecht (IPRG), Basel 2007, Art.182 Nr. 82; BSK-ZPO-**Habegger**, Art. 373 Nr. 77.

¹¹ **Münch**, Münchener Kommentar, Zivilprozessordnung, §§ 946-1086, München 2008, § 1046 Rn. 29.

¹² **Zöller/Geimer**, Zivilprozessordnung, ZPO 1046 Rn. 3; **Prütting/Gerlein**, ZPO Kommentar, 12. Auflage, Köln 2020, 1046 Rn. 4-5.

¹³ **Berger**, Internationale Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit, 1992 Köln, 329-339.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

olgunlaşmamış olmasıdır. Gerçi Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 6. maddesinde “*taftlardan birinin talebi üzerine hakem veya hakem kurulunun ihtiyati tedbire veya ihtiyati hacze karar verebileceği*” ifade edilmiştir. Ancak bu düzenlemenin devamında hakem veya hakem kurulunun cebri icra organları tarafından yerine getirilmesi gereken ihtiyati tedbir veya ihtiyati hacze karar veremeyeceğinden söz edilmiştir. İhtiyati haciz kararları cebri icra organı olan icra dairesi tarafından yerine getirileceğinden, hakem ya da hakem kurulunun ihtiyati hacze karar veremeyeceği ya da verse bile bu kararın icrasının icra dairesinden istenemeyeceği sonucuna varılacaktır. Buna göre hakemler ihtiyati hacze karar vermeyecek ya da verse bile bunun icrası sağlanamayacaktır. Sonuç olarak belki icrası sağlanamasa da verilecek ihtiyati haciz kararının taraflar bakımından etkili olabileceği ya da uyulabileceği söylenebilir. Yine hakem ya da hakem kurulunun Milletlerarası Tahkim Kanununda ihtiyati hacze karar verebileceği ifade edilmişse de hakem ya da hakem kurulunun hiçbir şekilde resmî bir makam tarafından yerine getirilmesi gerektiren konuda karar veremeyeceği belirtildiğinden, buna rağmen bir karar verilse bile, bu kağıt üzerinde kalan ve icrası mümkün olmayacak karar niteliğinde olacaktır.

İsviçre'ye baktığımızda İsviçre Medenî Usûl Kanunu madde 374'te, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki gibi, ihtiyati hacze ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. İhtiyati tedbirin uygulanması konusunda taraf gereğini yapmazsa, mahkemenin icrası için bir karar almak gerekmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da mahkemenin geçerli bir tahkim sözleşmesinin var olması kaydıyla tahkimde verilmiş olan ihtiyati tedbirin icrasına karar verilebileceği ve bunun dışında başka bir inceleme yapılamayacağı söyleniyor (HMK m. 414/2). Aslında ihtiyati haciz için de bu yönde bir düzenleme yapılarak hakemlerin verdiği kararın icrası için mahkemenin ayrıca karar alınabileceği ifade edilebilirdi.

İhtiyati tedbirle ilgili olarak, İsviçre ve Almanya hukukunda ihtiyati tedbir kararı teminat karşılığı verilirse, bu teminatın nereye yatırılacağı konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Yine teminat yatırıldıktan sonra tedbir kararının uygulanmasından zarar gören kişi bir tazminat davası açarsa, görevli mahkemenin neresi olacağı konusunda bir hüküm yoktur. Bunun sebebi bu ülkelerde haksız ihtiyati tedbir nedeniyle tazminat talebinin hakem mahkemesi önünde görölmesinin gerekmesidir. Yine tedbir uygulamasının sonunda bu kararı alan davanın sonunda haklı çıkar ve teminatın iadesi söz konusu olursa, bu konuda da tarafa kesin bir süre tanıyarak eğer tazminat davası açmazsa teminatın iade edileceğine ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu konuda bizim kanunlarımızda da bir açık düzenleme olmasının yararlı olduğu kanısındayım. Çünkü tazminat talebi mahkemenin istenebileceğinden, teminatın iadesi konusunda da mahkemeye yönelik açık düzenlemenin bulunması uygulamadaki tereddütleri giderilmesi bakımından yararlı olacaktır.

Hakemlerin reddine ilişkin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 418'nci maddesinde ve Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 7/d maddesinde aynı yönde düzenleme mevcuttur. Bu düzenlemede yer almayan husus, bir hakem heyetinin hakemleri reddedilecek olursa; örneğin iki hakemi birden reddedecek olursa, bu ret talebini nereye yapmamız gerekir ve bu talep nerede incelenecektir? Birden fazla hakemin reddi halinde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, bu talebin hakem kuruluna bildirilmesi gerektiğinden söz ediyor. Ancak bu durumda üç kişilik hakem kurulu ya da hakem heyeti bir araya gelip red hakkında bir karar veremeyeceği için, birden fazla hakemin reddi halinde bunun hakem heyetine bildirilmesine yerine, mahkemeye yapılması gerektiği kanısındayım. Nitekim daha sonra gelen fıkrada böyle bir durumda mahkemeye müracaat

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

edileceğinden söz ediliyor ki, birden fazla hakemin reddinde mahkeme dışında başka bir inceleme yapabilecek merci bulunmamaktadır.

Söylemek istediğim birkaç şey daha var, onları da izninizle kısaca özet olarak ifade edeyim. Bunlardan bir tanesi yabancı ülkelerin tahkime ilişkin kurallarını incellerseniz hakem mahkemesi dediğini görürsünüz. Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda ve gerekse Hukuk Muhakemeleri Kanununda daha uzun terim olan "*hakem veya hakem kurulu*" denilmiştir. Bunun sebebi bu yıllarda hakem mahkemesi demek cesaretinin olmayışıdır. Başta da ifade ettiğim gibi bugün artık mahkemelerde korunan temel hak ve ilkeler hakem mahkemesinde de geçerli olduğundan, bu ifadenin kullanılmasının hatalı olmayacağı kanısındayım. Bizim de tahkim konusunda daha çağdaş bir uygulamayı sağlayabilmek için, kullanılan terimler de dâhil olmak üzere, devlet mahkemeleri ile hakem mahkemelerinin aynı yönde değerlendirmekte bir sakınca görmememiz gerekir. Aslında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda devlet mahkemeleri ile hakem mahkemelerinin eşit görüldüğünü göstermek için mevcut iki hükmü anmam uygun olur. Birincisi hakemler mahkemesinin vermiş olduğu ihtiyati tedbiri kararını değiştirebilir veya ortadan kaldıracaktır (HMK m. 414/5). Bu hüküm yürürlüğe girdiğinde doktrin ve uygulamadan bazı eleştiriler geleceği düşünülmüşse de herhangi bir eleştiri gelmemiş ve zaman içinde de bu hükmün değiştirilmesi yönünde bir girişim olmamıştır. Mevcut düzenleme devlet mahkemesi ile hakem mahkemesinin eşit kabul edilmesinin bir sonucudur.

İkinci olarak hakem mahkemelerinin vermiş olduğu para alacaklarına ilişkin nihaî kararlarının kesinleşmeden ilâmlı icraya konulabilmesi bakımından, devlet mahkemelerinin kararları ile hakem mahkemelerinin kararları arasında bir fark kabul edilmemiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda para alacaklarına ilişkin hakem kararının kesinleşmeden, hatta icra edilebilirlik şerhi alınmadan ilâmlı icraya konulamaz. Buna karşılık Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre yürütülen tahkim sonunda verilen hakem kararları kesinleşmeden icraya konulabilmektedir (HMK m. 439/4). Artık tıpkı mahkeme kararları gibi hakemlerin verdiği para alacağına ilişkin kararlar da kesinleşmeden pekâlâ icraya konulabilmektedir. Bu düzenleme de devlet mahkemesi ile hakem mahkemesinin eşit kabul edilmesinin bir sonucudur.

Son olarak sabah oturumunda tahkim lehine söylenen görüşlere katıldığımı ifade etmek istiyorum. Günümüzde hem Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndaki hem de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenlemeler nedeniyle taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıklarda tahkim yolunu kapatmak, artık kabul edilebilir nitelikte değildir. Bu hükümlerin hala muhafaza edilmesini haklı kılan artık hiçbir sebep bulunmamaktadır. Eskiden kamu düzeni ile ilgilendiren taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıklar artık zorunlu arabuluculuk yolu ile çözülebildiğine ve hatta ülkemizden taşınmaz alan yabancılara vatandaşlık dahi verilebildiğine göre, kamu düzenini ilgilendiren bir yönü de kalmamıştır. Bu sınırlamayı kanunlarımızdan kaldırmamız gerekmektedir. Nitekim incelediğim hem İsviçre hem de Alman hukukunda bu yönde bir sınırlama bulunmamaktadır. Bunun yanında tahkime elverişlilik konusunda kanunlarımızda veya Yargıtay kararlarındaki engelleri kaldırmamız ve uygulamayı biraz daha tahkim lehine yorumlayarak sürdürmemiz isabetli olacaktır.

Hep söylüyorum; İstanbul tahkim merkezi olmak bakımından o kadar güzel bir konuma sahip ki, sadece iki büyük kıtanın merkezinde yer alması bile tahkim için ideal bir şehir olma özelliğini göstermektedir. Son derece iyi yetişmiş genç bir nüfusa sahibiz. Bu imkânlarımızı tahkim lehine kullanmamız ve geliştirmemiz yargıdaki sorunlarımızın da çözümüne önemli destek

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

sağlayacaktır. Yabancı sermaye ihtiyacı olan ülkemiz bakımından yatırımların desteklenmesi, tahkim yolunun da kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Her yıl yabancı tahkim merkezlerine başvurularımız artarken ülkemizdeki tahkim sayısının artması için Devlet desteğinin artması ve uygulamadaki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Bugün tahkim dostları arasında tahkimin ülkemizde gelişmesi yönünde çok doğru ve değerli açıklamalar dinledim. Bu toplantıdaki tüm konuşmalar ve katkılar tahkimin ülkemizdeki geleceği bakımından da büyük bir cesaret verdi. Hepinize bu yöndeki katkılarınız, destekleriniz için teşekkür ediyorum. Yine bu toplantının organizasyonunu gerçekleştiren ve emeği geçen kişi ve kurumlara ayrıca şükranlarımı sunuyorum.

TAHKİM YARGILAMASINDA GEÇİCİ HUKUKİ HİMAYE TEDBİRLERİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Prof. Dr. Murat ATALI*

Çok teşekkür ediyorum değerli hocam. Saygıdeğer Yargıtay 9. ve 11. Hukuk Dairesi başkanları, Danıştay 5. Dairesi başkanı, Sayın Rektörüm, Saygıdeğer hocalarım hepinizi saygıyla selamlıyorum.

İlk kuruluş yıllarında Hukuk Fakültesi bünyesinde lisans ve yüksek lisans programlarında ders verdiğim Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde böyle değerli, anlamlı ve önemli bir sempozyuma konuşmacı olarak davet edilmekten dolayı büyük bir onur duyduğumu ifade etmek istiyorum. Biraz heyecanlıyım. Heyecanımın birkaç sebebi var. Birincisi doçentlik jürimin 3 hocası burada Ejder hocam, Hakan hocam ve Süha hocam. İkincisi konu başlığım tahkimde geçici hukuki himaye tedbirlerine ilişkin güncel sorunlar. HMK bilim komisyonu başkanı Hakan hocam, HMK'da yer alan tahkim hükümleri onun kaleminden çıktı. 4686 Sayılı MTK'yı hazırlayan bilim komisyonu başkanı Ejder hocam, o da burada. Ejder hocanın ayrıca geçici hukuki himaye tedbirlerine ilişkin özel çalışmaları da var ve hepsi de çok değerli. Aynı zamanda tahkim uygulamasının içinden gelen çok değerli hukukçular aramızda bulunuyor.

Tahkim yargılaması ve onun özelinde geçici hukuki himaye tedbirleri ayrı ve özel bir önem taşıyor. Bu ikisinin bir araya geldiği nokta gerçekten özel bir dikkat gerektiriyor. Hakan hocam konuşmasının bir kısmını tahkimde geçici hukuki himaye tedbirlerine ayırdı; kendisiyle pek çok noktada paralel düşündüğümüzü görmek beni mutlu etti. Kendisinin tebliğinden sonra artık benim anlatacaklarımın bir kısmını söylememe gerek kalmadı; zira tekrar mahiyeti taşır.

Geçici hukuki himaye tedbirleri çok önemli. Ben yüksek lisans tez çalışmam için Milli Kütüphane'de o zamanlar makaleler bibliyografyasından kaynak araştırırken bir makaleye rastlamıştım: Makalenin başlığı şöyle idi: "Davayı Kazandık Ama Müddeabih Kaybettik, Buna Sebep Olan Kanun Maddesi". Makalenin yazarı – yanlış hatırlamıyorsam – (Allah rahmet etsin) Hidayet Aydın'di. O zaman yürürlükte bulunan Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun ihtiyati tedbirlere ilişkin düzenlemeleri arasında yer alan ve ilk derecedeki nihai kararlarla birlikte – eğer varsa – ihtiyati tedbirin de kalkmasını öngören düzenlemesine ilişkin bir eleştiri makalesiydi bu. HMK'da bu sorun düzeltildi. Ancak o zaman yürürlükte olan HMUK düzenlemesi öyle bir durum ortaya çıkıyordu ki, ilk dereceye kararı verdiğinde ihtiyati tedbir kararı kalkıyor; artık dosya ilk derecede bulunmadığı için oradan tedbir istemiyorsunuz ve dosya Yargıtay'a gittiğinde (o zaman sadece temyiz vardı) Yargıtay da "biz ilk derece mahkemesi değiliz, tedbir kararı veremeyiz" diyordu; mevcut tedbir de ortadan kalktığı için hüküm lehinize de olsa karşı taraf müddeabih üzerinde dilediği tasarruf işlemi yapabiliyor ve sizin lehinize olan o hüküm bilahare öylece lehinize olarak kesinleşse bile, duruma göre onu uygulama imkanınız fiilen ve hukuken ortadan kalkıyordu.

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı (E-posta: muratatali@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0279-365X).

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Bunu şunun için arz etmeye çalıştım, ihtiyati tedbir almış olup olmamanız bazen davayı kazanmak veya kaybetmekle aynı anlama gelebiliyor. Tedbir kararı verilmesi gerekirken verilmemişse veya verilmemesi gerekirken verilmişse, diğer bir ifadeyle, verilmemesi gereken tedbir kararı verilmişse yahut verilmesi gereken bir tedbir kararı verilmemişse, daha sonra ilgili taraf davayı kazansa bile; yıllar sonra gelen hüküm onun için pratikte çok fazla bir anlam ifade etmeyebiliyor.

Tahkim yargılamasında geçici hukuki himaye tedbirleri bakımından ihtiyati tedbirin çok özel bir önemi haiz olduğunu belirtmek isterim. HMK ve MTK düzenlemeleri bir ölçüde paralel de olsa; birbirleriyle çelişen bir kısım düzenlemeler de var.

HMK ve MTK düzenlemelerinin farklı oluşu (birazdan onu biraz daha açacağım) belki de tahkimdeki geçici hukuki himaye tedbirlerine ilişkin en önemli sorunlardan bir tanesi. Tahkim sözleşmesine ve duruma göre bazen başlamış bulunan bir tahkim yargılamasına rağmen Devlet mahkemelerinden de tedbir kararı isteyebilmek, milletlerarası usul hukuku terminolojisi ile konuşacak olursak, forumshopping'e sebebiyet veriyor. Bu durum İstanbul'da şahit olduğum epeyce olayda karşıma çıktı. Bu bazen bir zaruret olarak kendini gösterebiliyor, ki buna bilahare işaret edeceğim. İlgili taraf hakemlerden alabilecek ise hakem heyetine, mahkemeden alabilecekse mahkemeye müracaat ederek bir tedbir kararı elde etmeye çalışıyor. Bu, üzerinde özel bir hassasiyetle ve önemle durulması gereken bir konu ve aynı zamanda bir sorunsal.

Yasal düzenlemeleri okumayacağım, HMK m. 414 ve MTK m. 6 hükümleri. Bunlar arasında gerçekten önemli farklılıklar var. Yani genel bir değerlendirme olarak söyleyecek olursak HMK düzenlemeleri daha ayrıntılı ve bir ölçüde tırnak içinde daha tahkim dostu diyebiliriz, MTK ise daha sınırlı ve bir ölçüde eski bir düzenleme.

Acil durum hakeminin tedbirler bakımından arz ettiği önem üzerinde durmuyorum; HMK'da açık olmasa da dolaylı olarak buna bir işaret var ve bunu en azından mümkün kılıyor. Buna karşılık MTK'da acil durum hakeminin etkisi hiçbir şekilde düzenlenmemiştir. Geçici hukuki himaye türleri olarak HMK ihtiyati tedbir ve delil tespitini öngörmüş, MTK ise ihtiyati tedbir ve ihtiyati haczi düzenlemiştir. Az önce Hakan hocam bunlara işaret etti.

Tahkim sırasında mahkemeye başvuru açısından her iki kanunun düzenlemeleri arasında önemli bir farklılık var. HMK'ya göre tahkim başladıktan sonra mahkemeden ihtiyati tedbir ve delil tespiti istenmesi sadece istisnai hallerde mümkündür, az sonra onlara değineceğim. Buna karşılık MTK mahkemeden ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz alınmasına kural olarak izin veriyor.

İhtiyati haciz düzenlemesi HMK'da haklı olarak kapsam dışı; MTK'da ise – Hakan hocamın işaret ettiği gibi –, uygulanması mümkün gözükmeyen bir düzenleme var.

Hakem kararlarının icrası açısından bakıldığında, HMK'da hakemin verdiği tedbir kararlarının icrası için mahkemeden icra edilebilirlik kararı alınması öngörülmüş; buna karşılık MTK'da böyle bir düzenleme yok. Geçici hukuki himaye tedbirlerine ilişkin kararların icrası konusu orada açıkça düzenlenmemiş.

Mahkeme tarafından verilen ihtiyati tedbirinin hakemce değiştirilmesi meselesine gelince; Hakan hocam da işaret etti, HMK, mahkemenin verdiği tedbir kararlarının hakemlerce

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

değiştirilebilmesine veya kaldırılabilmesine izin veriyor. Doğrusu burada da bir sorun var. Değiştirilen kararın icrası için tekrar kararı değiştirilen mahkemeye icra edilebilirliği için müracaat edileceği için bir çelişki var gibi geliyor. Buna karşılık MTK'da bu konuya ilişkin herhangi bir düzenleme yok.

HMK'da üçüncü kişilere karşı tedbir kararı verilemeyeceğine ilişkin açık bir yasak yok ama bu durum tahkimin doğası gereğidir. Daha doğrusu hakem mahkemesinin yetkisinin iki tarafın anlaşmasından geldiğini göz önüne aldığımızda, açık bir düzenlemeye ihtiyaç olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Buna karşılık MTK'da üçüncü kişilere yönelik ihtiyati tedbir kararı verilmesi açıkça yasaklanmış durumdadır.

HMK m. 414 tahkim yargılaması başladıktan sonra mahkemelerin ancak şu üç durumda geçici hukuki himaye tedbiri olarak bir ihtiyati tedbire karar verebileceğini düzenliyor;

1. Hakem ya acil durum hakeminin zamanında ve etkin bir şekilde geçici hukuki koruma kararı vermesi mümkün değilse,
2. Geçici hukuki koruma başvurusu ihtiyati haciz talebi gibi niteliği gereği hakem tarafından verilemeyecek bir tedbir kararı ise,
3. Taraflar bu konuda mahkemeyi açık bir şekilde yetkilendirmiş yahut hakem mahkemeye başvuru konusunda tarafa yetki vermişse

Uyuşmazlığın hakemler önünde görüldüğü sırada devlet mahkemeleri ihtiyati haciz kararı verebilir mi ? Buna biraz önce işaret edildi. HMK m. 414 açısından bu sorunun cevabı açık. Çünkü HMK ihtiyati haczi zaten hiç düzenlenmemiş, bunu tamamen mahkemelere bırakmıştır. MTK'ya tabi tahkim yargılaması bakımından ise MTK ihtiyati haczi düzenlemiş olsa bile kendi içinde çelişkili; zira hakemler ihtiyati hacze karar verse bile bu kararı uygulama imkanı olmayacağı için, devlet mahkemesine başvurmak tek yol olarak gözükmektedir. Bunlar konunun genel olarak işaret etmek istediğim yasal düzenleme boyutu.

Şimdi buraya kadar işaret ettiğim konularla ilgili, bir kısmı farklı, uygulamanın soruna ilişkin değerlendirmelerini paylaşmak istiyorum ve bunu Yargıtay'ın ve Bölge Adliye Mahkemelerinin kararları üzerinden gerçekleştirmek istiyorum.

HMK'ya tabi bir tahkim yargılaması sırasında devlet mahkemesinden ihtiyati haciz kararı istenebileceği hakkında İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 43. Hukuk Dairesi açıkça bu mümkündür demiş, ama gerekçesi biraz farklı.

*“...Ayrıca ihtiyati haciz isteyen taraf uyuşmazlıkla ilgili olarak 18/03/2022 tarihinde tahkime başvurmuştur. 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)'nın 414/3. maddesinde, hakem veya hakem kurulunun ya da taraflarca görevlendirilecek bir başka kişinin zamanında veya etkin olarak hareket edemeyecek olduğu hâllerde, taraflardan birinin **ihiyati tedbir veya delil tespiti** için mahkemeye başvurabileceği düzenlenmiştir. Mahkemeden **ihiyati haciz** 21/03/2022 tarihinde istenmiş olup, bu tarih itibarıyla hakem seçiminin tamamlandığına dair dosyada bir belge*

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

*bulunmadığından mahkemece **ihtiyati haciz** istemenin karara bağlanmasına bir engel bulunmamaktadır.”¹*

Bu kararda İhtiyati tedbir veya delil tespiti için mahkemeye başvurulabilir, mahkemeden ihtiyati haciz şu tarihte istenmiş, bu tarihte zaten hakem heyeti tamamlanmamıştı, o sebeple ihtiyati haciz istenebilirdi, gerekçesine dayandırılmış. Oysa bizim bu gerekçeye ihtiyacımız yok; zira HMK m.414 düzenlemesinde ihtiyati haciz zaten hiç yer almamaktadır.

Londra'da devam eden bir tahkim yargılaması esnasında Türk mahkemesi ihtiyati haciz kararı verebilir mi? İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 12. Hukuk Dairesi bu soruya evet demiştir.

*“...Tahkim yoluna başvurulması durumunda ihtiyati haciz kararına gerek duyulması halinde hakemlerle birlikte mahkemelere de karar verme yetkisi tanınmıştır. Milletlerarası Tahkim Kanunu 3/2. maddede "Milletlerarası tahkimden kaynaklanan sorunlar için mahkemeler, sadece bu Kanunun hükümlerine göre müdahalede bulunabilirler." hükmüne yer verilmiş olup aynı Kanunun 6/1. maddesinde "Taraflardan birinin, tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında mahkemeden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istemesi ve mahkemenin böyle bir tedbire veya hacze karar vermesi, tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez." şeklinde düzenlenmiştir. İlgili tarafın mal varlığının bulunduğu ülke hukukuna göre hakemlerin ihtiyati haciz kararı vermesi mümkün değilse veya yurt dışında verilen ihtiyati haciz kararının o ülkede tenfizi mümkün değilse, ihtiyati haciz kararı almak için o ülkenin mahkemelerine başvurulması zorunludur. Zira hakemler tarafından verilecek ihtiyati haciz kararı 3. kişileri bağlayıcı olmadığı gibi icra organları tarafından icra edilebilir de değildir. ... **Bu açıklamalar ışığında ihtiyati haciz talebine konu alacak için talep eden tarafından mahkemeye müracaat edilmeden önce ... Londra'da tahkim yargılaması başlatıldığı sabit olmakla birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 6. maddesi gereğince Türkiye'de ilk derece mahkemesinden ihtiyati haciz talep etmesi tahkim yargılamasına aykırılık teşkil etmediği** gibi ... MTK 3 ve 6. maddesi gözetilerek, tahkim yargılaması sırasında mahkemelerin ihtiyati haciz kararı verme yetkisi kapsamında İİK 257. madde doğrultusunda ihtiyati haciz kararı verilebilme koşullarının oluşup oluşmadığının dosyaya ibraz edilen deliller değerlendirilerek varılacak kanaat doğrultusunda bir karar verilmesi gerekmektedir.”²*

MTK m. 6, MTK m. 1 sebebiyle, tahkim yerinin yurt dışı olduğu tahkimler açısından da uygulanan bir hükümdür. Her ne kadar MTK kural olarak tahkim yerinin Türkiye olduğu tahkim yargılamalarının düzenleyen bir iç kanun ise de, burada İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 12. Hukuk Dairesi'nin bu gerekçeye ihtiyacı olmadığını düşünüyorum. Zira genel olarak Türk mahkemelerinden ihtiyati haciz talep edebilmek için henüz mahkemede dava açılmış olmasına gerek yok. Yani biz önce mahkemeye müracaat edip ihtiyati haczin koşulları varsa bunlar değerlendirilir ve tahkime veya devlet mahkemesine müracaat edilip edilmediği

¹ İstanbul BAM 43. HD, E. 2022/1768, K. 2022/1238, T. 8.11.2022.

² İstanbul BAM 12. HD, E. 2022/2031, K. 2023/237, T. 16.2.2023.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

değerlendirilmeksizin, ihtiyati haczin koşulları varsa ihtiyati hacze karar verilir. Londra’da veya falanca yerde tahkim yargılamasının başlatılmış olup olmamasının ihtiyati hacze Türkiye’deki devlet mahkemesinde karar verilebilmesi bakımından nasıl bir önem izafe edildiğini esasen anlamak mümkün değildir. Sonucu itibariyle doğru olsa da gerekçesine katılmanın mümkün olmadığını düşünüyorum. Çünkü o gerekçe bizi başka durumlarda başka sonuçlara ulaştırabilir.

HMK’ya tabi bir tahkim yargılamasında hakemlerce verilen ihtiyati tedbir kararına karşı devlet mahkemesine itirazda bulunulabilir mi ? Bu konuda Yargıtay 6. Hukuk Dairesi şöyle bir karar vermiş:

“...Hakem yada hakem heyetlerince verilen geçici koruma niteliğindeki ihtiyati tedbir kararlarının yargılama sırasında verilen ara kararlar niteliğinde olup İstinaf Mahkemelerine yargılama sırasında Mahkeme yardımının gerekli olduğu işlemlerle ilgili olarak Yasa’da görev ve yetki verilmediği, İstinaf Mahkemelerinin görev ve yetkilerinin HMK’nın 439. maddesi gereği hakem ya da hakem heyetlerinin verdiği nihai kararlara karşı iptal davası açılması halinde, bu davalarla sınırlı olup, devam eden tahkim yargılamasında ihtiyati tedbir ve ihtiyati tedbire itiraz sonucu verilen kararlar yönünden inceleme yetki ve görevinin bulunmadığı, incelemesi yapılan ... bu davadaki talebin ise, tahkim yargılaması sırasında verilen ihtiyati tedbir ve bu ihtiyati tedbire itirazın reddine ilişkin hakem kurulu kararının iptali talebi olup, hakem kurulunca verilmiş nihai bir karar olmadığından tek başına iptal davasına konu da olamayacağı” gerekçesiyle davanın usulden reddine karar verilmiştir. ... Somut olayda iptali istenen kararların geçici hukuki koruma tedbirlerinden ihtiyati tedbire ilişkin ara karar ve buna itiraz edilmesi sonucu verilen ret kararı olduğu, ara karar olduğu ve niteliği itibariyle nihai kararlardan sayılamayacağı ve iptal davasına konu olamayacağı anlaşılacakla temyizden incelenen karar, usul ve kanuna uygun olup, ... bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir.”³

Kısacası hakem heyeti HMK m. 414’e göre tedbir kararı vermiş, nitekim yetki de kural olarak onda. Bu karara itiraz bağlamında bir boşluk var, bu itiraz ihtiyacının nasıl karşılanacağına dair bir düzenleme yok. Devlet mahkemesinden ihtiyati tedbir kararı aldığımızda, eğer bu karardan memnun değilsek buna karşı itiraz ediyoruz; itiraz üzerine verilen kararı da istinafa götürebiliyoruz. Bu çok önemli bir güvencedir. Buna karşılık tahkim yargılamasında ihtiyati tedbir kararı istendiğinde, hakem heyetinin verdiği, bir tarafın lehine ve doğal olarak da diğer tarafın aleyhine olan tedbire ilişkin karardan memnun olmayan taraf, yine hakem heyetine itiraz edebilecektir. Bu durum karşısında ve Yargıtay 6. Hukuk Dairesi’nin bu görüşü dikkate alındığında, itiraz üzerine verilen karara karşı gidilebilecek herhangi bir kanun yolu bulunmamaktadır. Bunun önemli bir ihtiyaç olduğunu değerlendiriyorum, çünkü uygulamada çok önemli sorunlar ortaya çıktığını biliyorum.

Çok önemli bir sorun Yargıtay 6. Hukuk Dairesi’nin Bölge Adliye Mahkemesi Hukuk Daireleri arasındaki içtihat farklılığını gideren kararıyla ortadan kaldırdı. Şöyle bir uygulama vardı: HMK’nın yahut MTK’nın uygulanması farketmiyor, - özellikle İstanbul’da bunu görmek

³ Yargıtay 6. HD, E. 2024/273, K. 2024/387, T. 30.1.2024.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

çok sık mümkün oluyordu - devlet mahkemesinden dava açılmadan önce tedbir kararı alınıyordu ve hemen akabinde de tahkim süreci başlatılıyordu. Şimdi verilen bu tedbir kararına karşı olağan itiraz devlet mahkemesinde mi görülecek yoksa buna “davaya bakmakta olan mahkeme” sıfatıyla artık hakem heyeti mi karar verecek? Farklı içtihatlar ortaya çıkmıştı ve bu bazen tedbir kararının ilelebet, yani karar kesinleşinceye kadar, karar icra edebilir hale gelinceye kadar yürürlükte kalmasına sebep oluyordu. Çünkü tedbire karar veren devlet mahkemesi “artık dosya bizde değil buna tahkim bakacak” diyordu; dava bu arada hakem önünde açıldığında davaya bakan hakem heyeti ise “devlet mahkemesinin verdiği tedbir kararını ben kaldıramam” diyordu. MTK da hakem heyetinin tedbir kararını değiştirebileceği kaldırabileceğine dair düzenleme var ama HMK’da buna açık bir müsaade de yok. Böylece devlet mahkemesinden tedbir kararını alıp tahkimde davayı başlatıp, hakem heyetinin devlet mahkemesinin vermiş olduğu tedbir kararını kaldırmaya yanaşmaması buna yetkisinin olmadığını düşünmesi sebebiyle, bu tedbir kararı o dava sonuna kadar kalıyordu. Nihayet bu sorunu Yargıtay 6. Hukuk Dairesi çözdü ve bu durumda tedbire karar veren devlet mahkemesinin söz konusu tedbir kararına itirazı da incelemeye yetkili olduğuna hükmetti. Tahkime tabi olan ve yabancılık unsuru içeren bir uyuşmazlığa ilişkin olarak Türk mahkemeleri tarafından ihtiyati tedbir kararı verilmesi ve sonrasında tahkimde dava açılması halinde, ihtiyati tedbir kararına yapılacak itirazın mahkemece değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hakkında bölge adliye mahkemeleri hukuk dairelerinin kesin nitelikteki kararları arasındaki uyuşmazlığın giderilmesine yönelik karar şu şekildedir:

“...Hukukumuzda ihtiyati tedbirde görevli mahkeme, dava açılmadan önce esas hakkında görevli ve yetkili mahkeme; dava açıldıktan sonra ise, ancak asıl davanın görüldüğü mahkemedir. Bu ilke genel bir ilke kabul edilerek tahkimde de ilk akla gelen ilke olarak dile getirilmektedir. Ancak bu hükmün burada uygulanma kabiliyeti bulunmamaktadır. Zira MTK'nın 17. maddesine göre, bu kanunla düzenlenen konularda, aksine hüküm bulunmadıkça, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanamaz. Bu konuda aksine bir düzenlemede bulunmadığından HMK'nın bu hükmünün tahkimde uygulanma kabiliyeti bulunmamaktadır. Diğer yönden, ihtiyati tedbir kararları geçici nitelikte bir korum sağladığından, yabancı mahkemelerce veya hakem heyetlerince verilen ihtiyati tedbir kararlarının tanınması ve tenfizi de mümkün değildir. Bu durumda, esas uyuşmazlığa bakmakta olan yabancı mahkeme veya hakem heyetinin Türkiye'de bulunan mal veya alacaklarla ilgili olarak vereceği tedbir kararı Türkiye'de bir etkiye sahip olmayacak ve dolayısıyla yabancı mahkeme veya hakem heyetindeki davanın nihai hedefi bakımından taraflara bir koruma da sağlamayacaktır. Bu durumda Türkiye dışında bir tahkim yargılamasında verilen ihtiyati tedbir kararının Türkiye'de uygulanmaması ve bu tahkim yargılaması nedeniyle Türkiye'de verilen ihtiyati tedbire ilişkin itirazın Türkiye'de değerlendirilememesi nedeniyle ihtiyati tedbirin taraflara sağladığı korumadan mahrum bırakacağı da açıktır. Özellikle yabancılık unsuru taşıyan birçok uyuşmazlıkta tahkim yeri ile dava konusu malların bulunduğu yerin farklı ülkelerde bulunduğu durumlarda tarafları bu haktan mahrum bırakmak nihai yargılama sonucunda ulaşılmak istenen amacı da anlamsız kılacaktır...MTK'nın 6. maddesinde yer alan, “taraflardan birinin, tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında mahkemeden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istemesi ve

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

*mahkemenin böyle bir tedbire veya hacze karar vermesi, tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez” hükmünü, aynı kanunun 1. maddesinde yer alan, “bu Kanunun 5 ve 6. madde hükümleri, tahkim yerinin Türkiye dışında belirlendiği durumlarda da uygulanır” hükmü de dikkate alınarak, taraflar arasında akdedilmiş bulunan tahkim anlaşmasının varlığına rağmen Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir kararı verecek şekilde yorumlanması gerekmektedir. Zira, MTK'nın 6. maddesindeki bu hüküm, mahiyeti itibariyle ihtiyati tedbirin tahkim yargılamasının dışında kalan bir husus olduğunu ve tahkim anlaşmasının varlığının ihtiyati tedbir talep edilmesine engel teşkil etmeyeceğini ortaya koymaktadır. **Varılan bu sonuca göre, tahkim anlaşmasının varlığına rağmen yabancılık unsuru içeren bir uyuşmazlığa ilişkin olarak Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir istenebileceği gibi Türk mahkemelerinden verilen ihtiyati tedbire ilişkin kararlara yapılan itiraza da, tahkimde dava açılıp açılmadığına bakılmaksızın, Türk mahkemelerinde bakılabilecektir...**”⁴*

Bu biraz da MTK m. 6'nın birinci fıkrasından yola çıkan bir sonuçtur ve kanaatimce sonucu itibariyle doğrudur.

Bir başka konu, yabancı hakem kararının tenfizi süreci henüz tamamlanmadan bu kararı konu alacak için ihtiyati haciz kararı verebilir mi? İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 43. Hukuk Dairesi aksi kanaatte olmasına karşılık, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14. Hukuk Dairesi bu soruya evet diyor şu kararıyla:

*“... MÖHUK'un ... 60-63. maddelerinde yabancı hakem kararlarının tenfizi düzenlenmiştir. Buna göre, “kesinleşmiş” ve “icra kabiliyeti kazanmış” veya “taraflar için bağlayıcı olan” yabancı hakem kararlarının tenfiz şartlarını, yabancı mahkeme kararlarının tenfizi şartlarından farklı olarak ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu durumda, tenfizine karar verilen yabancı hakem kararında hükme bağlanan alacağın İİK'nın 257/1. maddesi anlamında “vadesi gelmiş alacak” olarak kabul edilmesi gerekir. Zira dava konusu alacak, kesin nitelikteki bir yabancı hakem kararıyla hükme bağlanmış bir alacaktır. Alacak belirli ve muaccel bir alacak olup İİK'nın 257 vd. maddelerinde gösterilen ihtiyati haciz koşullarının oluştuğunun kabulü gerekir. **Tenfiz ilamına karşı kanun yoluna başvurulması icra takibini durdurur ise de bu husus ihtiyati haciz kararı verilmesine engel değildir...** Yukarıda açıklanan MÖHUK'un ilgili maddeleri ve emsal yargı kararları kapsamında yabancı hakem kararının tenfizine dair hüküm kesinleşmemiş olsa dahi ihtiyati haciz kararı verilmesinde usul ve yasaya aykırılık bulunmadığından...”⁵*

Türkiye'de tenfizi için süreç başlatılmış olan yabancı hakem kararının icrası mümkün değil; ama ihtiyati haciz kararı alınabilir mi? İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14. Hukuk Dairesi buna

⁴ Yargıtay 6. HD, E. 2022/3529, K. 2022/4699, T. 12.10.2022. Aynı yönde bkz. İstanbul BAM 53. HD, E. 2023/1345 K. 2023/1204 T. 6.12.2023

⁵ İstanbul BAM 14. HD, E. 2023/1005, K. 2023/1015, T. 8.6.2023. Aynı yönde bkz. İstanbul BAM 45. HD, E. 2023/483, K. 2023/545, T. 5.4.2023; İstanbul BAM 13. HD, E. 2021/1737, K. 2021/1368, T. 7.10.2021; İstanbul BAM 13. HD, E. 2023/1411, K. 2023/1290, T. 14.9.2023.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

evet demiş, kesinlikle haklı olarak. Ama bir yine de usul hukukçusu olarak bu gerekçeye ihtiyacımızın olmadığını düşünüyorum. Zira biraz önce başka bir vesileyle söyledim, ihtiyati haczin istenebilmesi için bir mahkeme kararına ihtiyacımız yok, davaya bile ihtiyacımız yok. İhtiyati haczin koşulları İİK m. 257 ve devamında düzenlenmiş. O koşulları karşılıyorsa, ortada bir muaccel alacak, muaccel değilse diğer başka koşullar varsa, ihtiyati hacze karar verilir. Dolayısıyla bu açıdan değerlendirme yapılmamasının, karar sonuç itibarıyla doğru olsa da isabetli olmadığını düşünüyorum. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 43. Hukuk Dairesi ise yabancı hakem kararının tenfizi süreci henüz tamamlanmadan sadece bu karara dayanılarak ihtiyati haciz kararı verilebilir mi sorusunu şu kararı ile hayır olarak yanıtlamıştır:

*“...Henüz tenfiz edilmemiş ve tenfiz şartlarını taşıyıp taşımadığı yargulama neticesinde anlaşılacak olan yabancı bir mahkeme veya hakem kararına istinaden, tenfize konu olacak kararda hükme bağlanan alacağın ‘vadesi gelmiş bir alacak’ olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Buna karşılık yabancı mahkeme veya hakem kararına dayanan alacaklı, tenfize konu karardan başka diğer delillerle veya İİK m. 257/f.2’deki şartların mevcudiyetini ortaya koyarak her zaman ihtiyati haciz talebinde bulunabilecektir. **Somut olayda, davacı sadece henüz tanıma ve tenfizine karar verilmemiş bir yabancı hakem kararına dayanmış olup, bu şekilde yabancı mahkeme kararı tek başına vadesi gelmiş bir para borcunu yaklaşık olarak ispatlamaya elverişli değildir...**”⁶*

Bu kararda pek çok hususun özellikle vade konusunun da sorunlu olarak değerlendirildiğini ifade etmeliyim. Şimdilik bu sorunlara değinmiş olmakla yetineyim.

Sabrınız için çok teşekkür ediyorum.

⁶ İstanbul BAM 43. HD, E. 2022/1976, K. 2022/1448, T. 27.12.2022.

TÜRKİYE'DE TAHKİMDE HAKEMLERİN BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIĞININ SAĞLANMASI KONUSUNDA ŞEFFAFLIK

Prof. Dr. Ali YEŞİLIRMAK*

Özet

Tahkim ülkemizde gelişmekte olan bir kurumdur. Son 25 yılda tahkim uygulamasında çok yol alınmıştır. Hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığının sağlanması hiç şüphesiz tahkime olan güveni artıracaktır. Bu çerçevede ülkemizde hakemlerin çıkar çatışmasına ilişkin kılavuz ilkelerin hazırlanması tahkimin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu amaçla tüm paydaşlara danışmak yoluyla, IBA ve ICC menfaat çatışması kurallarını da dikkate alarak ülkemiz için tahkimde menfaat çatışmasına ilişkin ilkeler hazırlanmıştır. Bu ilkelerin amacı tahkimin daha şeffaf bir kurum olmasını sağlamaktır.

Anahtar Kelime: *tahkim, tarafsızlık ve bağımsızlık, tahkimde tarafsızlık ve bağımsızlık, tahkimde şeffaflık, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleri, Menfaat çatışmasına ilişkin IBA Kuralları, MTO menfaat çatışması kuralları*

Summary

Arbitration is a developing institution in Turkey. A lot of progress has been made in arbitration practice in the last 25 years. Ensuring the impartiality and independence of arbitrators will undoubtedly increase confidence in arbitration. In this context, the preparation of guidelines regarding the conflict of interest of arbitrators for Turkey will contribute to the development of arbitration. For this purpose, principles regarding conflict of interest in arbitration have been prepared for Turkey in consultation with all stakeholders and by taking into account IBA and ICC rules on conflict of interests. The aim of the preparation for the rules for Turkey is to reach a higher level of transparency in arbitration.

Keywords: *arbitration, independence and impartiality, independence and impartiality in arbitration, transparency, principles on independence and impartiality, IBA Rules on Conflict of Interest, ICC rules on conflict of interests*

1. Giriş

Tahkim ülkemizde gelişmekte olan bir kurumdur.¹ 2000'li yıllarda onlarla ifade edilen tahkim sayısı bugün yüzlerle ifade edilir hale gelmiştir. Tahkimin kalitesi hakemlerin liyakati/kalitesi ile ölçülür. Hakemlerin kalitesi ve liyakati denilince akla gelen ilk husus onların

* İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı, Türk Tahkim Akademisi Koordinasyon Kurulu Üyesi (E-posta: ali.yesilirmak@ihu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7392-9342).

¹ Gelişim süreci için bkz. Rasih Yeğengil, *Tahkim (L'Arbitrage)* (İstanbul, t.y.), 7-82; Muharrem Balcı, *İhtilâfların Çözüm Yolları ve Tahkim*, 1. bs (Danışman, 1999), 39-102; Ali Yeşilirmak vd., "Türkiye'de Tahkimin Gelişimi ve Değişimi", içinde *Cumhuriyetin 100. Yılında Medeni Usul ve İcra İflas Hukukumuzun Gelişim ve Değişim Süreci*, ed. Hakan Pekcanitez ve Muhammet Özekes (On İki Levha Yayıncılık, 2023).

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

tarafsız olmasıdır. Tahkimde tarafsızlık ve bağımsızlık² ayrıca adil yargılanma hakkının da önemli bir unsurunu ifade eder.³

² Tahkimde tarafsızlık ve bağımsızlık konusunda bkz. örneğin Yeğenil, *Tahkim (L'Arbitrage)*, 195; Balcı, *İhtilâfların Çözüm Yolları ve Tahkim*, 137; Yavuz Alangoya vd., *Medeni Usul Hukukunun Esasları*, 7. bs (Beta Basım, 2009), 614; Hakan Pekcanitez ve Ali Yeşilirmak, “Tahkim”, içinde *Pekcanitez Usul - Medeni Usul Hukuku*, 16., ed. Hakan Pekcanitez vd., V (On İki Levha Yayıncılık, 2025), 4660; Saim Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 7. bs, I-II (Nesil Matbaacılık, 2000), 959; Ergin Nomer vd., *Milletlerarası Tahkim Hukuku*, 4., I (Beta Basım, 2013), 25; Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 4., 4. (Yetkin Yayınları, 2021), 5452; Murat Atalı vd., *Medeni Usul Hukuku*, 7. (Yetkin Yayınları, 2024), 776; Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 5. bs (Vedat Kiptaçılık, 2020), 222; Süheyla Balkar Bozkurt, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü* (On İki Levha Yayıncılık, 2016); Süheyla Balkar, *Milletlerarası Ticari Tahkim ve Etik*, 1. (On İki Levha Yayıncılık, 2022); İzzet Karadaş, *Ulusal (İç) Tahkim* (Adalet Yayınevi, 2013), 136; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 2., II (Yetkin Yayınları, 2022), 384; Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, 8. (Beta Basım, 2023), 317, 329, 478; Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, II (Yetkin Yayınları, 2020), 1881; Mustafa Serdar Özbek, *Tahkim Hukuku*, 1., I (Yetkin Yayınları, 2022), 1010; M. Serhat Sarısözen, *Medeni Usul Hukukunda Hakem Yargılaması* (Kazancı, 2005), 36; Ramazan Arslan vd., *Medeni Usul Hukuku*, 8. (Yetkin Yayınları, 2022), 844; Abdurrahim Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 5. (Filiz Kitabevi, 2020), 906; Catherine A. Rogers, *Ethics in International Arbitration*, içinde *Oxford* (Oxford University Press, 2014); Ali Yeşilirmak, *Doğrudan Görüşme Arabuluculuk Hakem-Bilirkişilik ve Tahkim: Sorular ve Çözüm Önerileri* (On İki Levha, 2011), 93; Nigel Blackaby vd., *Redfern & Hunter on International Arbitration*, 7. bs (Oxford University Press, 2023), para. 4.69-4.101; Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 3. (Kluwer Law International, 2021), §12.03; Thomas H. Webster ve Michael W. Bühler, *Handbook of ICC Arbitration: Commentary, Precedents, Materials*, 5th bs (Sweet & Maxwell, 2021), 251; İlias Bantekas, *An Introduction to International Arbitration*, içinde *An Introduction to International Arbitration* (2015), 118, <https://doi.org/10.1017/CBO9781316275696>; Philippe Fouchard vd., *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*, ed. John Savage ve Philippe Fouchard (Kluwer Law International, 1999), 458; Sezin Aktepe Artık, *Medeni Usul Hukukunda Hakem Kararlarının İptali Sebepleri* (On İki Levha Yayıncılık, 2023), 228; Didem Kayalı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı* (Seçkin Yayıncılık, 2015); Nuray Ekşi, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim*, 2. (Beta Basım, 2019), 145; Turgut Kalpsüz, *Türkiye'de Milletlerarası Tahkim*, 2. (Yetkin Yayınları, 2010), 55; Kemal Dayınlarlı, *HUMK'da Düzenlenen İhtiyari İç Tahkim* (Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 2004), 54; Feyiz Erdoğan, *Uluslararası Hukuk ve Tahkim* (Seçkin Yayıncılık, 2004), 211; Andreas Reiner, “Hakemin Bağımsız ve/veya Tarafsız Olmadığının veya İfşa Yükümlülüğünü Yerine Getirmediğinin Sonradan Tespit Edilmesinin Verilen Hakem Kararına Etkisi”, içinde *Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümüne İlişkin İstanbul Konferansı*, ed. Nuray Ekşi vd. (Beta Basım, 2007); Kemal Dayınlarlı, *UNCITRAL Kurallarına göre Uzlaşma ve Tahkim*, 3. (Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 2012), 199; Kemal Dayınlarlı, *Milletlerarası Tahkim Rehberi* (Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 2014), 89; Cemal Şanlı vd., *Milletlerarası Özel Hukuk*, 9. bs (Beta Basım, 2021), 834-36; Julian D. M. Lew vd., *Comparative International Commercial Arbitration* (Kluwer Law International, 2003), 256; Hakan Pekcanitez, “Hakem Kararlarına Karşı İptal Sebeplerinden Kamu Düzenine Aykırılık”, içinde *Makaleler - Cilt III*, 1. bs (On İki Levha Yayıncılık, 2023), 874.; BISHOP, Doak/REED, Lucy. “Practical Guidelines for Interviewing, Selecting and Challenging Party-Appointed Arbitrators in International Commercial Arbitration”, *Arbitration International*, V. 14, N. 4, 1998, s. 428; KOCH, Christopher, “Standards and Procedures for Disqualifying Arbitrators”, *Journal of International Arbitration*, V. 20, N. 1, 2003, s. 325; HASCHER, Dominique, “Independence and Impartiality of Arbitrators: 3 Issues”, *American University International Law Review*, V. 27, 2011-2012, s. 792 ; Ergin Nomer, “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Hakem Mahkemesinin Bağımsızlığı”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Cilt 4, Sayı 1 (2011), s. 29-31); Didem Kayalı, *Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı* (2015); AKTÜRK, Aylin, “Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakem Mahkemesinin Kuruluşu-Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, *Legal Hukuk Dergisi*, Y. 8, S. 86, 2010, s. 511 ; H. Akif Karaca,

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Tarafsızlık ve bağımsızlık, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun (MTK) 7C ve milli tahkimi düzenleyen 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun (HMK) 417nci maddelerinde düzenlenmiştir. MTK'nun 7C maddesi şöyledir:

*“Kendisine hakemlik önerilen kimse, bu görevi kabul etmeden önce **tarafsızlık ve bağımsızlığından şüphe etmeyi haklı gösteren hâl ve şartları** açıklamak zorundadır. Taraflar önceden bilgilendirilmemiş oldukları takdirde hakem, daha sonra ortaya çıkan durumları da gecikmeksizin taraflara bildirir.*

*Hakem, taraflarca kararlaştırılan niteliklere sahip olmadığı, taraflarca kararlaştırılan tahkim usulünde öngörülen bir ret sebebi mevcut bulunduğu, **tarafsızlığından şüphe etmeyi haklı gösteren hâl ve şartlar** gerçekleştiği takdirde reddedilebilir.”*

HMK'nın 417'inci maddesi şöyledir:

*“(1) Kendisine hakemlik önerilen kimse, bu görevi kabul etmeden önce **tarafsızlık ve bağımsızlığından şüphe edilmeyi haklı gösteren durum ve koşulları** açıklamak zorundadır. Taraflar önceden bilgilendirilmemiş oldukları takdirde hakem, daha sonra ortaya çıkan durumları da gecikmeksizin taraflara bildirir.*

*(2) Hakem, taraflarca kararlaştırılan niteliklere sahip olmadığı, taraflarca kararlaştırılan tahkim usulünde öngörülen bir ret sebebi mevcut bulunduğu veya **tarafsızlığından şüphe edilmeyi haklı gösteren durum ve koşullar** gerçekleştiği takdirde reddedilebilir. Taraflardan birisinin kendisinin atadığı veya atanmasına katıldığı hakemi reddetmesi, yalnızca hakemin atanma tarihinden sonra öğrenilen ret sebeplerine dayanılarak yapılabilir.”*

Görüldüğü gibi hakemlerin tarafsızlık ve bağımsızlığından şüphe etmeyi gerektiren durumlardan bahsedilmiş ancak bunların neler olacağı açıkça belirtilmemiştir. Bu hükümlerdeki düzenleme genel nitelikte kalmaktadır. Özellikle tarafsızlık ve bağımsızlık konusunda hangi durumların beyan edilmesi gerektiği ve taraf itirazı olması durumunda hangi durumların hakemin

“Milletlerarası Tahkimde Hakemin Reddi Sebebi Olarak Hakemin Tarafsızlığını ve Bağımsızlığını Ortadan Kaldıran Haller”, MÜHF-HAD, Cilt 21, Sayı 1, s. 205-238.

³ Pekcanitez ve Yeşilirmak, “Tahkim”, 4678, 4776; Yılmaz, *HMK Şerhi*, 4., 5464, 5499; Ejder Yılmaz, “Hukukî Dinlenilme Hakkı”, içinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, ed. Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen, İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V (On İki Levha Yayıncılık, 2022); Adem Aslan, “Tahkim Davalarında Hukuk, Dinlenilme Hakkı ve Kamu Düzeni”, içinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, ed. Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen, İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V (On İki Levha Yayıncılık, 2022); Ziya Akıncı, “Usul Kurallarına Aykırılık ve Dinlenilme Hakkı”, içinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, ed. Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen, İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V (On İki Levha Yayıncılık, 2022); Cemile Demir Gökyayla, “Tahkimde Adil Yargılanma Hakkı - Hukukî Dinlenilme Hakkı ve Kamu Düzeni”, içinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, ed. Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen, İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V (On İki Levha Yayıncılık, 2022); Ferda Nur Güvenalp, *Milletlerarası Tahkimde İddia ve Savunma Hakkının İhlali* (On İki Levha Yayıncılık, 2018); Ferda Nur Güvenalp, “Tahkimde Tarafların Eşitliği ve Hukukî Dinlenilme Hakkı”, içinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, ed. Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen, İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V (On İki Levha Yayıncılık, 2022); Süheyla Balkar, “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Hakemlerin Tarafsızlık ve Bağımsızlık Yükümlülüğü ile İlgili Bazı Tespitler”, içinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, ed. Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen, İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V (On İki Levha Yayıncılık, 2022).

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

reddi sebebi olacağına ilişkin hususlar kanunlarda düzenlenmemiştir. Yine ülkemizde aşağıdaki istisnai durumların yaşandığı ifade edilmekte veya gözlemlenmektedir:

- Tahkim yargılamalarında bazı hakemlerin, tarafın gizli vekili gibi davranması; bu durumun genelleşme temayülünde bulunması.
- Bazı hakemlerin, iki veya üçlü şekilde ardı ardına birbirlerini ataması ya da hakemlik karşılığı hakemlik veya iş karşılığı hakemlik şeklinde uygulamalar olduğu.
- Kadrolu hakemler: Avukatlık bürolarına dışarıdan danışmanlık yapan hocaların (sürekli) hakem olarak atanması temayülünün artması
- Sınırlı sayıda hukuk bürosunun kendi ortaklarını/çalışanlarını hakem olarak önermesi.

Bağımsızlık ve tarafsızlık konusunda beyan edilmesi gereken hususlar ile ret sebeplerini düzenleyen iki ana metin ve yaklaşım mevcuttur⁴:

- a) Uluslararası Barolar Birliği (IBA) tarafından da IBA Menfaat Çatışması Kuralları⁵ (2004, 2014, 2024) ve
- b) Milletlerarası Ticaret Odası menfaat çatışması kuralları⁶.

Yukarıdaki sorunlar ışığında tahkimde şeffaflığa ilişkin ülkemizde uygulanacak ilkeler hazırlanması gereği ortaya çıkmıştır. Türk Tahkim Akademisi bu gereği dikkate alıp Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesi hakimleri ve akademisyenlerden bir çalışma kurulu oluşturulmuş ve bu kurul ilkeler taslağı hazırlamıştır. Hazırlanan taslaklar konunun uzmanı akademisyenler ve uygulamacılar ile Ankara ve İstanbul'da yapılan iki toplantıda tartışılmış ve ilkelere alınan yorum ve görüşler ışığında son hali verilmiştir.

⁴ Bkz. örneğin Ali Yeşilirmak, "Transparency and Stakeholders' Role in the Selection of the Arbitral Tribunal", içinde *Achieving the Arbitration Dream: Liber Amicorum for Professor Julian D.M. Lew KC*, ed. Stavros Brekoulakis vd. (Kluwer Law International, 2023).; Catherine A. Rogers, Chapter II: The Arbitrator and the Arbitration Procedure, Transparency in Arbitrator Selection in *Austrian Yearbook on International Arbitration 75* (Christian Klausegger, Peter Klein, Florian Kremslehner, Alexander Petsche, Nicholas Pitkowitz, Jenny Power, Irene Welser & Gerold Zeiler eds Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 2016); Judith Gill, Chapter 11: Transparency: Is It Really Needed and to What Extent? in *Players Interaction in International Arbitration 106 etc.* (Bernard Honatiou & Alexis Mourre eds Dossiers of the ICC Institute of World Business Law, vol. 9, 2012).

⁵ IBA Kuralları konusunda bkz. örneğin Shore, Laurence ve CABROL, Emmanuelle. "A Comment on the IBA Guidelines on Conflicts of Interest: The Fragile Balance Between Principles and Illustrations, and the Mystery of the Subjective Test", *American Review of International Arbitration*, V. 15, 2004, s. 603; Peter Ashford, *The IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration* (Cambridge University Press, 2013), <https://doi.org/10.1017/cbo9781139424714.011>; Roman Mikhailovich Khodykin ve Carol Mulcahy, *A Guide to the IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration*, içinde *Commentary on the IBA Rules on Evidence*, sy 6 (Oxford University Press, 2019).

⁶ Bu kurullarla ilgili olarak bkz. örneğin Simon Greenberg & José R. Ferris, References to the IBA Guidelines on Conflict of Interest in International Commercial Arbitration when Deciding on Arbitrator Independence in *ICC Cases*, 20(2) *ICC Court of Arb. Bull.* 33 (2009); Andrea Carlevaris & Rocio Dign, Arbitrator Challenges under the ICC Rules and Practice, 23(1) *ICC Disp. Res. Bull.* (2016); Álvaro López de Argumedeo Piñeiro, Interaction Between the IBA Guidelines on Conflict of Interest of Arbitrators and the ICC Arbitration Rules, 143(44) *Spain Arb. Rev.: Revista del Club Español del Arbitraje* (2022); José R. Ferris, New Policies and Practices at the ICC: Towards Greater Efficiency and Transparency in International Arbitration, *ICC Dis. Res. Bull.* 13 etc. no. 2 (2016).

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

İlkelere ilişkin genel kurallar ve özel bazı hususlara aşağıda değinilmiştir. İlkeler ayrıca bu metne bir bütün halinde eklenmiştir.

2. Öneriler: Genel Kural

Atanma sürecinde ve tahkim yargılaması boyunca, **tarafaların, hakemin, varsa diğer hakemlerin ve tahkim kurumunun menfaatlerini gözetmek yoluyla**, tarafsız ve bağımsızlığına ilişkin hakemin şeffaflığını sağlamak için kılavuz ilkeler önermesi ihtiyacı yukarıda belirtilmiştir. Ülkemiz için önemli olan husus, tahkimde şeffaflığı sağlamak için tüm paydaşların menfaatlerinin korunmasıdır. Bu çerçevede beyan yükümlülüğü iki açıdan ele alınmalıdır:

- a) **Hakemlerin beyan yükümlülüğü:** Hakem, **tarafaların nazarında** tarafsızlığının ve bağımsızlığının sorgulanmasına sebep olabilecek nitelikteki olay ve durumların yanı sıra tarafsızlığı ile ilgili **makul şüphe doğurabilecek her tür olay ve durumu** yazılı olarak taraflara, tahkim kurumuna ya da hakemi tayin eden diğer bir kuruma ve şayet mevcutsa diğer hakemlere beyan etmelidir.
- b) **Tarafaların ve vekillerinin beyan yükümlülüğü:** Tarafların veya vekillerinin de, yukarıdaki belirtilen olay veya durum varsa bunu ilgililere beyan etmeleri.

Beyan yükümlülüğü tahkimin her aşamasında mevcut olmalıdır. Yani tahkimin başında var olan beyan yükümlülüğü daha sonradan ortaya çıkan durumlar için de tahkim yargılamasının sonuna kadar devam etmelidir. Beyan yükümlülüğü kural olarak nihai hakem kararının verilmesine kadar devam etmelidir.

İlgili olay veya durum, **makul bir üçüncü kişinin objektif değerlendirmesiyle**, hakemin tarafsızlığına ya da bağımsızlığına ilişkin haklı şüphe doğurabilecek nitelikte ise hakem reddedilebilir. Hakemin reddinin hangi halde kabul edileceği konusunda ise kümülatif yani birleşen yaklaşım tercih edilmelidir. Yani bir olay veya durum tek başına ret sebebi olmamakla birlikte birleşen başkaca olay ve durum sebebiyle birlikte ret sebebi olarak kabul edilebilir.

3. Örnek Olay ve Durumlar

Her hakem, **tarafaların gözünde bağımsızlığını sorgulatabilecek veya tarafsızlığı konusunda makul şüpheye yol açabilecek olay ve durumlar hakkında gerekli özeni göstererek araştırma ve değerlendirme** yapmalıdır. Hakem, bu değerlendirmeyi yaparken, aşağıda belirtilen durumları (ve bunlarla sınırlı olmaksızın benzeri durumları) dikkate almalı ve makul şüpheye yol açabilecek olay ve durumları, taraflara (ve varsa diğer hakemlere) bildirmelidir:

- a) Hakem, bağlı bulunduğu ya da ortağı olduğu işyeri, taraflardan birini ya da bu tarafın bağlı kuruluşlarından birini hâlen temsil ediyor, danışmanlık veriyor yahut son üç yıl içinde bu kişi veya kuruluşlara bu tür hizmetlerde bulunmuşsa,
- b) Hakem, bağlı bulunduğu ya da ortağı olduğu işyeri, taraflardan birine veya bu tarafa bağlı kuruluşlardan birine karşı bir yargılama yürütüyor, danışmanlık hizmeti/hukuki mütalaa veriyor ya da son üç yıl içinde bu tür hizmetlerde bulunmuşsa,
- c) Hakem, üçüncü dereceye kadar kan veya kayın hısımlarından biri ya da hakemin bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu işyeri, taraflardan biri veya bu tarafa bağlı kuruluşlardan biriyle ticari veya başka bir menfaat ilişkisine sahipse ya da bu kişi veya kuruluşların davanın sonucuyla ilgili ekonomik veya kişisel bir menfaati bulunuyorsa,

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

- ç) Hakem, bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu işyeri, taraflardan biri veya bağlı kuruluşlarından biri adına müdür, yönetim kurulu üyesi, çalışan veya başka bir pozisyonda görev yapıyorsa ya da geçmişte bu pozisyonlarda bulunmuşsa,
- d) Hakem, bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu işyeri, davaya taraf olmuş ya da uyuşmazlık hakkında tarafsızlığını etkileyebilecek şekilde görüş beyan etmişse (vekalet almadan verilen danışmanlık veya dosyaya sunulmayan görüşler de bu kapsama girer),
- e) Hakemin, taraflardan biriyle, taraflardan birinin yöneticisiyle, yönetim kurulu veya denetim kurulu üyesiyle, taraflardan birinin yönetiminde kontrol yetkisi bulunan bir kişiyle, taraflardan birinin bağlı şirketiyle ya da taraflardan birini temsil eden avukat, danışman veya vekille profesyonel veya yakın kişisel ilişkisi varsa,
- f) Hakem, bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu işyeri, taraflardan birinin vekili olarak görev yapan avukat ya da bu avukatın mensubu olduğu hukuk bürosuyla profesyonel veya yakın kişisel bir ilişkiye sahipse,
- g) Hakem, taraflardan biri veya bu tarafın bağlı kuruluşlarından birinin taraf olduğu bir davada; aynı veya benzer nitelikteki bir uyuşmazlıkta hakem olarak görev yapmışsa,
- ğ) Hakem, son üç yıl içinde, konusu itibarıyla bağlantılı bir başka uyuşmazlıkta iki veya daha fazla kez hakem olarak görev yapmışsa veya yapıyorsa,
- h) Hakem, son üç yıl içinde, konusu itibarıyla bağlantılı bir başka uyuşmazlıkta iki veya daha fazla kez arabulucu ve/veya uzlaştırıcı olarak görev yapmışsa veya yapıyorsa,
- ı) Hakem, son üç yıl içinde, taraflardan biri veya bağlı kuruluşlarından biri tarafından üçten fazla kez hakem olarak atanmışsa,
- i) Hakem, son üç yıl içinde aynı avukat veya aynı hukuk bürosu tarafından iki veya daha fazla kez hakem ya da bilirkişi olarak atanmışsa,
- j) Hakem ile heyette görev alan diğer hakemler veya tahkimde taraf vekilliği yapan kişiler arasında bir uyuşmazlık varsa,
- k) Hakem ile taraflardan birinin, kararda doğrudan ekonomik menfaati olan bir kuruluşun, taraflardan birinin kuruluşunun iştirakinin ya da bir tanık veya bilirkişi üzerinde kontrol gücü olan herhangi bir kişinin, yöneticisi, yönetim kurulu veya denetim kurulu üyesi arasında bir uyuşmazlık varsa,
- l) Hakem önceden hakimlik görevi yapmış ve bu görevi sırasında son üç yıl içinde taraflardan birini veya taraflardan birinin bir kuruluşunu ilgilendiren bir yargılama sürecinde görev almışsa,
- m) Bir hakem ile heyetteki diğer bir hakem, son üç yıl içinde, iki veya daha fazla tahkim yargılamasında hakem olarak birlikte görev yapmış veya yapıyorsa,
- n) Bir hakem ile taraflardan birinin vekili olan avukat, hâlihazırda başka bir tahkim yargılamasında birlikte hakem olarak görev yapıyorsa,

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

- o) Hakem ve diğer bir hakem veya tahkim yargılamasında taraf vekili olarak görev yapan bir avukat, son üç yıl içerisinde veya hâlihazırda devam eden bir başka yargılamada birlikte taraf vekilliği yapmış veya yapıyorsa,
- ö) Başhakem veya üçüncü dereceye kadar kan ya da kayın hısımlarından birinin, taraflardan biri veya diğer hakemlerden biri ile doğrudan ya da dolaylı bir ticari ilişkisi veya başka bir menfaat ilişkisi bulunuyorsa,
- p) Hakemler arasında doğrudan veya dolaylı ticari ilişki ya da başka türde bir menfaat ilişkisi bulunuyorsa,
- r) Hakem, bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu firma, maddi kaynak sağlayan üçüncü kişi de dahil olmak üzere, taraflardan biri veya bağlı kuruluşlarından biriyle ticari veya başka türde bir menfaat ilişkisine sahipse veya davanın sonucundan doğrudan veya dolaylı menfaati varsa,

Hakemin beyan yükümlülüğüne giren durumlarla ilgili olarak, taraflar da gereken özeni göstererek bir araştırma yapmalıdır.

Bir hakemin bir durumu beyan etmesinin gerekliliği değerlendirilirken, tahkim yargılamasının sonucuyla ilgisi bulunan ve maddi kaynak sağlayan üçüncü kişi gibi dava dışı kişilerle, diğer hakem kurulu üyeleriyle, davadaki uzmanlarla veya tanıklarla olan ilişkiler de dikkate alınmalıdır.

Hakemin reddi değerlendirilirken makul üçüncü kişinin mevcut şartlarda kararını verirken taraflı davranma ihtimalinin bulunduğu sonucuna varıp varmayacağı esas alınabilir.

Tek taraflı iletişim yasağı: Bir hakem adayının kendisiyle taraf hakemi olarak potansiyel bir atama konusunda iletişim kuran bir taraf ile; uzmanlığını, deneyimini, yetkinliğini, becerilerini, müsaitliğini ve potansiyel menfaat çatışmasının varlığını belirlemek amacıyla iletişim kurduğu durumlarda tek taraflı iletişime izin verilir. Yine başhakemin atanmasına ilişkin olarak hakemler taraflarla iletişim kurabilir. Bu durumlar dışında hakemlerin taraflarla tek taraflı iletişimi tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesini zedeler.

4. Sonuç

Ülkemizde tahkimin gelişmesi için tüm paydaşların menfaatlerini koruyacak ve ülkemiz gerçeklerine cevap verebilecek hakemlerin tarafsızlık ve bağımsızlığına ilişkin şeffaflık ilkelerinin kabul edilmesi bir gereklilik oluşturmaktadır. Bu gerekliliğin yerine gelmesi ile tahkim kurumunun daha da güçleneceği açıktır. Özellikle ticari hayatın desteklenmesinde şeffaf, güvenilir ve güçlü bir tahkim kurumunun varlığı büyük değer oluşturur.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Ziya. *Milletlerarası Tahkim*. 5. bs. Vedat Kitapçılık, 2020.
- Akıncı, Ziya. “Usul Kurallarına Aykırılık ve Dinlenilme Hakkı”. İçinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, editör Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen. İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V. On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Aktepe Artık, Sezin. *Medeni Usûl Hukukunda Hakem Kararlarının İptali Sebepleri*. On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Aktürk, Aylin. “Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakem Mahkemesinin Kuruluşu-Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, *Legal Hukuk Dergisi*, Y. 8, S. 86, 2010, 503-525.
- Alangoya, Yavuz, Kamil Yıldırım, ve Nevhis Deren-Yıldırım. *Medeni Usul Hukukunun Esasları*. 7. bs. Beta Basım, 2009.
- Álvaro López de Argumedo Piñeiro. Interaction Between the IBA Guidelines on Conflict of Interest of Arbitrators and the ICC Arbitration Rules, 143(44) Spain Arb. Rev.: Revista del Club Español del Arbitraje (2022).
- Arslan, Ramazan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, ve Emel Hanağası. *Medenî Usul Hukuku*. 8. Yetkin Yayınları, 2022.
- Ashford, Peter. *The IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration*. Cambridge University Press, 2013. <https://doi.org/10.1017/cbo9781139424714.011>.
- Aslan, Adem. “Tahkim Davalarında Hukuk, Dinlenilme Hakkı ve Kamu Düzeni”. İçinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, editör Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen. İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V. On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Atalı, Murat, İbrahim Ermenek, ve Ersin Erdoğan. *Medenî Usûl Hukuku*. 7. Yetkin Yayınları, 2024.
- Balcı, Muharrem. *İhtilâfların Çözüm Yolları ve Tahkim*. 1. bs. Danışman, 1999.
- Balkar Bozkurt, Süheyla. *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü*. On İki Levha Yayıncılık, 2016.
- Balkar, Süheyla. “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Hakemlerin Tarafsızlık ve Bağımsızlık Yükümlülüğü ile İlgili Bazı Tesptiler”. İçinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, editör Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen. İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V. On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Balkar, Süheyla. *Milletlerarası Ticari Tahkim ve Etik*. 1. On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Bantekas, Ilias. *An Introduction to International Arbitration*. İçinde *An Introduction to International Arbitration*. 2015. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316275696>.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

- Bishop Doak, Reed, Lucy. "Practical Guidelines for Interviewing, Selecting and Challenging Party-Appointed Arbitrators in International Commercial Arbitration", *Arbitration International*, V. 14, N. 4, 1998.
- Blackaby, Nigel, Constantine Partasides, Alan Redfern, ve Martin Hunter. *Redfern & Hunter on International Arbitration*. 7. bs. Oxford University Press, 2023.
- Born, Gary B. *International Commercial Arbitration*. 3. Kluwer Law International, 2021.
- Carlevaris, Andrea ve Dign, Rocio. Arbitrator Challenges under the ICC Rules and Practice, 23(1) ICC Disp. Res. Bull. (2016).
- Dayınlarlı, Kemal. *HUMK'da Düzenlenen İhtiyari İç Tahkim*. Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 2004.
- Dayınlarlı, Kemal. *Milletlerarası Tahkim Rehberi*. Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 2014.
- Dayınlarlı, Kemal. *UNCITRAL Kurallarına göre Uzlaşma ve Tahkim*. 3. Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 2012.
- Demir Gökyayla, Cemile. "Tahkimde Adil Yargılanma Hakkı - Hukuki Dinlenilme Hakkı ve Kamu Düzeni". İçinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, editör Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen. İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V. On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Ekşi, Nuray. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim*. 2. Beta Basım, 2019.
- Erdoğan, Feyiz. *Uluslararası Hukuk ve Tahkim*. Seçkin Yayıncılık, 2004.
- Ferris, José R. New Policies and Practices at the ICC: Towards Greater Efficiency and Transparency in International Arbitration, ICC Dis. Res. Bull. 13 etc. no. 2 (2016).
- Fouchard, Philippe, Emmanuel Gaillard, ve Berthold Goldman. *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*. Editör John Savage ve Philippe Fouchard. Kluwer Law International, 1999.
- Gill, Judith. Transparency: Is It Really Needed and to What Extent? in *Players Interaction in International Arbitration* 106 etc. (Bernard Honatiou & Alexis Mourre eds *Dossiers of the ICC Institute of World Business Law*, vol. 9, 2012).
- Greenberg, Simon ve Ferris, José. References to the IBA Guidelines on Conflict of Interest in International Commercial Arbitration when Deciding on Arbitrator Independence in ICC Cases, 20(2) ICC Court of Arb. Bull. 33 (2009).
- Güvenalp, Ferda Nur. *Milletlerarası Tahkimde İddia ve Savunma Hakkının İhlali*. On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- Güvenalp, Ferda Nur. "Tahkimde Tarafların Eşitliği ve Hukuki Dinlenilme Hakkı". İçinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, editör Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen. İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V. On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Hascher, Dominique. "Independence and Impartiality of Arbitrators: 3 Issues", *American University International Law Review*, V. 27, 2011-2012.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

- Kalpsüz, Turgut. *Türkiye’de Milletlerarası Tahkim*. 2. Yetkin Yayınları, 2010.
- Karaca, H. Akif. “Milletlerarası Tahkimde Hakemin Reddi Sebebi Olarak Hakemin Tarafsızlığını ve Bağımsızlığını Ortadan Kaldıran Haller”, MÜHF-HAD, Cilt 21, Sayı 1.
- Karadaş, İzzet. *Ulusal (İç) Tahkim*. Adalet Yayınevi, 2013.
- Karslı, Abdurrahim. *Medeni Muhakeme Hukuku*. 5. Filiz Kitabevi, 2020.
- Kayalı, Didem. *Milletlerarası Ticarî Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*. Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Khodykin, Roman Mikhailovich, ve Carol Mulcahy. *A Guide to the IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration. İçinde Commentary on the IBA Rules on Evidence*. sy 6. Oxford University Press, 2019.
- Koch, Christopher, “Standards and Procedures for Disqualifying Arbitrators”, Journal of International Arbitration, V. 20, N. 1, 2003.
- Kuru, Baki. *Medenî Usul Hukuku El Kitabı*. II. Yetkin Yayınları, 2020.
- Lew, Julian D. M., Loukas A. Mistelis, ve Stefan M Kröll. *Comparative International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International, 2003.
- Nomer, Ergin, Nuray Ekşi, ve Günseli Öztekin Gelgel. *Milletlerarası Tahkim Hukuku*. 4. I. Beta Basım, 2013.
- Nomer, Ergin. “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Hakem Mahkemesinin Bağımsızlığı”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt 4, Sayı 1 (2011).
- Özbek, Mustafa Serdar. *Tahkim Hukuku*. 1. I. Yetkin Yayınları, 2022.
- Pekcanitez, Hakan. “Hakem Kararlarına Karşı İptal Sebeplerinden Kamu Düzenine Aykırılık”. İçinde *Makaleler - Cilt III*, 1. bs. On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Pekcanitez, Hakan, ve Ali Yeşilirmak. “Tahkim”. İçinde *Pekcanitez Usûl - Medenî Usûl Hukuku*, 16., editör Hakan Pekcanitez, Muhammet Özeker, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, ve et al., V. On İki Levha Yayıncılık, 2025.
- Reiner, Andreas. “Hakemin Bağımsız ve/veya Tarafsız Olmadığının veya İfşa Yükümlülüğünü Yerine Getirmediğinin Sonradan Tespit Edilmesinin Verilen Hakem Kararına Etkisi”. İçinde *Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümüne İlişkin İstanbul Konferansı*, editör Nuray Ekşi, Turgut Kalpsüz, ve Müslüm Yılmaz. Beta Basım, 2007.
- Rogers, Catherine A. *Ethics in International Arbitration*. İçinde *Oxford*. Oxford University Press, 2014.
- Rogers, Catherine. The Arbitrator and the Arbitration Procedure, Transparency in Arbitrator Selection in Austrian Yearbook on International Arbitration 75 (Christian Klausegger, Peter

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

- Klein, Florian Kremslehner, Alexander Petsche, Nicholas Pitkowitz, Jenny Power, Irene Welser & Gerold Zeiler eds *Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung* 2016)
- Sarisözen, M. Serhat. *Medeni Usul Hukukunda Hakem Yargılaması*. Kazancı, 2005.
- Shore, Laurence ve Cabrol, Emmanuelle. "A Comment on the IBA Guidelines on Conflicts of Interest: The Fragile Balance Between Principles and Illustrations, and the Mystery of the Subjective Test", *American Review of International Arbitration*, V. 15, 2004.
- Şanlı, Cemal. *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*. 8. Beta Basım, 2023.
- Şanlı, Cemal, Emre Esen, ve İnci Ataman-Figanmeşe. *Milletlerarası Özel Hukuk*. 9. bs. Beta Basım, 2021.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku*. 2. II. Yetkin Yayınları, 2022.
- Üstündağ, Saim. *Medeni Yargılama Hukuku*. 7. bs. I-II. Nesil Matbaacılık, 2000.
- Webster, Thomas H., ve Michael W. Bühler. *Handbook of ICC Arbitration: Commentary, Precedents, Materials*. 5th bs. Sweet & Maxwell, 2021.
- Yeğengil, Rasih. *Tahkim (L'Arbitrage)*. İstanbul, t.y.
- Yeşilirmak, Ali. *Doğrudan Görüşme Arabuluculuk Hakem-Bilirkişilik ve Tahkim: Sorular ve Çözüm Önerileri*. On İki Levha, 2011.
- Yeşilirmak, Ali, Ömer Faruk Kafalı, ve Yağızhan Kol. "Türkiye'de Tahkimin Gelişimi ve Değişimi". İçinde *Cumhuriyetin 100. Yılında Medeni Usul ve İcra İflas Hukukumuzun Gelişim ve Değişim Süreci*, editör Hakan Pekcanitez ve Muhammet Özkes. On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Yeşilirmak, Ali. "Transparency and Stakeholders' Role in the Selection of the Arbitral Tribunal". İçinde *Achieving the Arbitration Dream: Liber Amicorum for Professor Julian D.M. Lew KC*, editör Stavros Brekoulakis, Romesh Weeramantry, ve et al. Kluwer Law International, 2023.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. 4. 4. Yetkin Yayınları, 2021.
- Yılmaz, Ejder. "Hukukî Dinlenilme Hakkı". İçinde *Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkı*, editör Ziya Akıncı ve Yasin Ekmen. İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Yayınları, V. On İki Levha Yayıncılık, 2022.

Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık ve Tarafsızlığının Sağlanması Konusunda Şeffaflığa İlişkin Kılavuz İlkeler

Hakemin tarafsız ve bağımsız olması adil bir yargılama sürecinin temel bir unsurudur. Tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleri milletlerarası tahkimi düzenleyen 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 7 nci maddesinin (c) bendinde ve milli tahkimi düzenleyen 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 417 nci maddesinde genel olarak tarafsızlık ve bağımsızlık beyanında bulunma zorunluluğu şeklinde düzenlenmiştir.

Gelişen tahkim uygulamaları karşısında, mevcut yasal düzenlemelerin uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçları tam olarak karşılayamaması ve ülkemizde görülen tahkim yargulamalarında yeterli şeffaflığın sağlanması gerekliliği doğrultusunda, yukarıda belirtilen düzenlemeler esas alınarak "Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık ve Tarafsızlığının Sağlanmasına İlişkin Kılavuz İlkeler" (İlkeler) aşağıda belirtilen şekilde kabul edilmiştir.

İlkelerin hazırlanmasında kapsamlı düzenlemeler içeren aşağıdaki kaynaklar esas alınmıştır:

- a) Uluslararası Barolar Birliği (IBA) tarafından hazırlanan IBA Menfaat Çatışması Kuralları (2024),
- b) Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) menfaat çatışması kuralları, ve
- c) Birleşmiş Milletlerin Ticaret Hukuku Komisyonu'nun (UNCITRAL) Hakemler için Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarında Davranış Kuralları (2023).

İlkeler ilgili uyumsuzluk çerçevesinde; hakemler, hakem adayları ve hakem sekreterleri bakımından bağlayıcı niteliktedir. Tahkimin tüm aşamalarında tarafsızlık ve bağımsızlık yükümlülüğüne uymak ve bu yükümlülüğe riayet edilmesini sağlamak, hakemin sorumluluğundadır.

1. Kapsam ve Uygulama Alanı

Aksi kararlaştırılmadıkça, İlkeler ticari tahkim veya yatırım tahkiminde görev alan hakem veya hakem adayları için geçerlidir. Hakemler ile onlara bağlı olarak çalışan tahkim sekreterleri ya da idari sekreterler ve yardımcılar, hakemlerin tabi olduğu bağımsızlık ve tarafsızlık yükümlülüğüne tabidir. Tahkimin tüm aşamalarında bu yükümlülüğe uyulmasını sağlamak hakemlerin sorumluluğundadır.

İlkeler, tahkim sözleşmesinde veya şartında, tarafların seçtiği tahkim kurumunun kurallarında ya da seçilen tahkim kurumunun uygulayacağını açıkladığı düzenlemelerde yer alan hükümleri tamamlayıcı niteliktedir.

2. Tarafsızlık ve Bağımsızlık Konusunda Şeffaflığa İlişkin İlkeler

2.1 Her hakem, kendisini atayan taraf da dâhil olmak üzere tahkime katılan tüm taraflara karşı tarafsız ve bağımsız olmalı; bu niteliklerini yargılama süreci boyunca da muhafaza etmelidir. Tarafların, hakemin tarafsız ve bağımsız olduğuna, bu nitelikleri yargılama süresi boyunca koruduğuna ve tarafsızlık ile bağımsızlığı etkileyebilecek her türlü olay ve durum hakkında derhâl ve eksiksiz biçimde bilgilendirileceklerine dair meşru menfaatleri bulunmaktadır.

- 2.2 Hakem görevi kabul ettiği andan başlayarak, yargılamanın herhangi bir şekilde nihai olarak sona erdiği ana kadar tarafsızlığını ve bağımsızlığını muhafaza etmelidir.
- 2.3 Hakem, üçüncü kişiler nezdinde tarafsızlığını veya bağımsızlığını şüpheye düşürecek bir durumun varlığı hâlinde, kendisine teklif edilen hakemlik görevini üstlenmemeli; tahkim yargılaması başlamışsa derhâl görevinden çekilmelidir.

3. Beyan Yükümlülüğü

- 3.1 Hakem, atanmasından önce, Ek 1' de yer alan tarafsızlık ve bağımsızlık beyanını imzalar. Hakem, tarafların nazarında bağımsızlığının sorgulanmasına sebep olabilecek nitelikteki olay ve durumu, ayrıca tarafsızlığı hakkında makul şüphe doğurabilecek olguyu yazılı olarak taraflara, tahkim kurumuna ya da hakemi tayin eden diğer bir kuruma (kurumun mevcut olması ve ilgili kurumsal kuralların gerekli kılması halinde) ve mevcutsa diğer hakemlere beyan eder. Söz konusu durumlar tahdidi nitelikte olmayıp, makul şüpheye yol açabilecek herhangi bir tereddüt durumunda dahi beyanda bulunulmalıdır. Bu beyan, tarafların hakemin bağımsızlığına ve tarafsızlığına ilişkin şüphelerinin, makul ve objektif bir üçüncü kişi tarafından kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilmesini sağlayacak nitelik, kapsam ve açıklıkta olmalıdır.

Taraflar, beyana ilişkin olarak bir hafta içinde yazılı ek açıklama veya bilgi talebinde bulunabilir. İlgili hakem, söz konusu talebe bir hafta içerisinde yanıt vermekle yükümlüdür.

- 3.2 Taraflardan her biri, ister kendi atadığı, ister karşı tarafın yahut tahkim kurumunun ya da atamaya yetkili makamın atadığı hakem ile ilgili olsun, menfaat çatışması doğurabilecek bir durumu biliyorsa veya böyle bir durumun varlığından yargılama sırasında haberdar olmuş ise bunu derhâl diğer hakemlere, tahkim kurumuna ve karşı tarafa açıklamalıdır.
- 3.3 Taraflar, hakem tarafından yapılan beyan doğrultusunda, tabi oldukları kanun hükümleri veya rıza belgesindeki düzenlemeler çerçevesinde ilgili hakemin atamasına itiraz edebilirler.
- 3.4 Hakem, tarafsızlığına ve bağımsızlığına ilişkin olarak daha önce belirtilen hususlar ile benzer nitelikte olan ve tahkim yargılamasının herhangi bir aşamasında meydana gelen her türlü olay ve durumu derhal ve eksiksiz biçimde taraflara yazılı şekilde bildirir.
- 3.5 Her hakem, tarafların gözünde bağımsızlığını sorgulatabilecek veya tarafsızlığı konusunda makul şüpheye yol açabilecek olay ve durumlar hakkında gerekli özeni göstererek araştırma ve değerlendirme yapmakla yükümlüdür. Hakem, bu değerlendirmeyi yaparken, aşağıda belirtilen durumları (ve bunlarla sınırlı olmaksızın benzeri durumları) dikkate almalı; makul şüpheye yol açabilecek her türlü olay ile durumu, taraflara ve varsa diğer hakemlere bildirmelidir:
 - a) Hakem, bağlı bulunduğu ya da ortağı olduğu işyeri, taraflardan birini ya da bu tarafın bağlı kuruluşlarından birini hâlen temsil ediyor, danışmanlık veriyor yahut son üç yıl içinde bu kişi veya kuruluşlara bu tür hizmetlerde bulunmuşsa,
 - b) Hakem, bağlı bulunduğu ya da ortağı olduğu işyeri, taraflardan birine veya bu tarafa bağlı kuruluşlardan birine karşı bir yargılama yürütüyor, danışmanlık hizmeti/hukuki mütalaa veriyor ya da son üç yıl içinde bu tür hizmetlerde bulunmuşsa,
 - c) Hakem, üçüncü dereceye kadar kan veya kayın hısımlarından biri ya da hakemin bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu işyeri, taraflardan biri veya bu tarafa bağlı kuruluşlardan

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

biriyle ticari veya başka bir menfaat ilişkisine sahipse ya da bu kişi veya kuruluşların davanın sonucuyla ilgili ekonomik veya kişisel bir menfaati bulunuyorsa,

- ç) Hakem, bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu işyeri, taraflardan biri veya bağlı kuruluşlarından biri adına müdür, yönetim kurulu üyesi, çalışan veya başka bir pozisyonda görev yapıyorsa ya da geçmişte bu pozisyonlarda bulunmuşsa,
- d) Hakem, bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu işyeri, davaya taraf olmuş ya da uyuşmazlık hakkında tarafsızlığını etkileyebilecek şekilde görüş beyan etmişse (vekalet almadan verilen danışmanlık veya dosyaya sunulmayan görüşler de bu kapsama girer),
- e) Hakemin, taraflardan biriyle, taraflardan birinin yöneticisiyle, yönetim kurulu veya denetim kurulu üyesiyle, taraflardan birinin yönetiminde kontrol yetkisi bulunan bir kişiyle, taraflardan birinin bağlı şirketiyle ya da taraflardan birini temsil eden avukat, danışman veya vekille profesyonel veya yakın kişisel ilişkisi varsa,
- f) Hakem, bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu işyeri, taraflardan birinin vekili olarak görev yapan avukat ya da bu avukatın mensubu olduğu hukuk bürosuyla profesyonel veya yakın kişisel bir ilişkiye sahipse,
- g) Hakem, taraflardan biri veya bu tarafın bağlı kuruluşlarından birinin taraf olduğu bir davada; aynı veya benzer nitelikteki bir uyuşmazlıkta hakem olarak görev yapmışsa,
- ğ) Hakem, son üç yıl içinde, konusu itibarıyla bağlantılı bir başka uyuşmazlıkta iki veya daha fazla kez hakem olarak görev yapmışsa veya yapıyorsa,
- h) Hakem, son üç yıl içinde, konusu itibarıyla bağlantılı bir başka uyuşmazlıkta iki veya daha fazla kez arabulucu ve/veya uzlaştırıcı olarak görev yapmışsa veya yapıyorsa,
- ı) Hakem, son üç yıl içinde, taraflardan biri veya bağlı kuruluşlarından biri tarafından üçten fazla kez hakem olarak atanmışsa,
- i) Hakem, son üç yıl içinde aynı avukat veya aynı hukuk bürosu tarafından iki veya daha fazla kez hakem ya da bilirkişi olarak atanmışsa,
- j) Hakem ile heyette görev alan diğer hakemler veya tahkimde taraf vekilliği yapan kişiler arasında bir uyuşmazlık varsa,
- k) Hakem ile taraflardan birinin, kararda doğrudan ekonomik menfaati olan bir kuruluşun, taraflardan birinin kuruluşunun iştirakinin ya da bir tanık veya bilirkişi üzerinde kontrol gücü olan herhangi bir kişinin, yöneticisi, yönetim kurulu veya denetim kurulu üyesi arasında bir uyuşmazlık varsa,
- l) Hakem önceden hakimlik görevi yapmış ve bu görevi sırasında son üç yıl içinde taraflardan birini veya taraflardan birinin bir kuruluşunu ilgilendiren bir yargılama sürecinde görev almışsa,
- m) Bir hakem ile heyetteki diğer bir hakem, son üç yıl içinde, iki veya daha fazla tahkim yargılamasında hakem olarak birlikte görev yapmış veya yapıyorsa,
- n) Bir hakem ile taraflardan birinin vekili olan avukat, hâlihazırda başka bir tahkim yargılamasında birlikte hakem olarak görev yapıyorsa,

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

- o) Hakem ve diğeri bir hakem veya tahkim yargılamasında taraf vekili olarak görev yapan bir avukat, son üç yıl içerisinde veya hâlihazırda devam eden bir başka yargılamada birlikte taraf vekilliği yapmış veya yapıyorsa,
- ö) Başhakem veya üçüncü dereceye kadar kan ya da kayın hısımlarından birinin, taraflardan biri veya diğeri hakemlerden biri ile doğrudan ya da dolaylı bir ticari ilişkisi veya başka bir menfaat ilişkisi bulunuyorsa,
- p) Hakemler arasında doğrudan veya dolaylı ticari ilişki ya da başka türde bir menfaat ilişkisi bulunuyorsa,
- r) Hakem, bağlı bulunduğu veya ortağı olduğu firma, maddi kaynak sağlayan üçüncü kişi de dahil olmak üzere, taraflardan biri veya bağlı kuruluşlarından biriyle ticari veya başka türde bir menfaat ilişkisine sahipse veya davanın sonucundan doğrudan veya dolaylı menfaati varsa,

3.6 Hakemin beyan yükümlülüğüne giren durumlarla ilgili olarak taraflar da gereken özeni göstererek araştırma yapmakla yükümlüdür.

3.7 Hakemin bir durumu beyan etme gerekliliği değerlendirilirken, tahkim yargılamasının sonucuyla ilgisi bulunan ve maddi kaynak sağlayan üçüncü kişi gibi dava dışı kişilerle, diğeri hakem heyeti üyeleriyle, davadaki uzmanlarla veya tanıklarla olan ilişkileri de dikkate alınmalıdır.

4. Hakemin Reddi

İlgili olay veya durum, makul bir üçüncü kişinin objektif değerlendirmesiyle, hakemin tarafsızlığına ya da bağımsızlığına ilişkin haklı şüphe doğurabilecek nitelikte ise hakem reddedilebilir.

5. Tek Taraflı İletişim Yasağı

Hakem, taraflara eşit muamele etmekle yükümlüdür. Hakem, izin verilen haller dışında, taraflarla tek taraflı iletişime geçmemelidir.

Rıza beyanının sunulduğu belgede, tahkime uygulanacak kurallarda aksi belirtilmedikçe veya taraflar arasında bu hususta aksi yönde bir anlaşma olmadıkça ya da aşağıda belirtilen istisnai durumlar dışında, taraf vekili veya taraflardan herhangi biri, hakem ile diğeri tarafın bilgisi ve katılımı olmaksızın, doğrudan ya da dolaylı şekilde iletişim kuramaz.

Bir hakem adayının, kendisiyle hakem olarak muhtemel bir atama konusunda iletişim kuran bir tarafla ya da taraf vekiliyle; uzmanlığı, deneyimi, yetkinliği, becerileri, müsaitliği ve muhtemel bir menfaat çatışmasının varlığı hakkında değerlendirme yapma amacıyla sınırlı olarak iletişim kurduğu hallerde, tek taraflı iletişime izin verilir. Ayrıca başhakemin atanmasına ilişkin olarak, hakemler taraflarla iletişim kurabilir.

6. Kılavuz İlkelere Uygunluk

Hakem ve hakem adayları, bu İlkelere uymakla yükümlüdür. Bir hakem adayı, bu İlkelere riayet etmesinin mümkün olmadığı kanaati taşıyorsa, görevi kabul etmemelidir. Hakem olarak atanmış olmasına rağmen bu İlkelere uyması mümkün değil ise görevlendirmeyi derhal reddetmeli ya da devam eden bir yargılama söz konusu ise hakemlikten çekilmelidir.

TAHKİMDE YAPAY ZEKÂNIN KULLANIMI*

Doç. Dr. A. Eda MANAV ÖZDEMİR**

ÖZET

Yapay zeka hukukun her alanında kullanıldığı gibi tahkimde de belirli konularda kullanılmaktadır. Teknoloji geliştikçe yapay zekanın kullanımı verimliliği artırma, maliyetleri düşürme potansiyeli sunmaktadır. Ancak bu avantajların yanı sıra kişisel verilerin korunması, gizlilik ihlalleri, etik sorunlar gibi bazı riskleri de göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu çalışma, yapay zekânın tahkim yargılamasında kullanımını, fırsat ve riskleriyle birlikte incelemekte olup, öncelikle yapay zekâ kavramı ve tarihsel gelişimi özetlenmekte; ardından Avrupa Konseyi Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi ile Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü gibi güncel uluslararası düzenlemelere değinilmektedir. Dünyada ve Türkiye’de yapay zekâ kullanımına ilişkin örnekler ele alınmakta; akabinde tahkim yargılamasında yapay zekânın uygulama alanları, yapay zekâ hakemliği tartışmaları değerlendirilmektedir. Son bölümde ise yapay zekânın tahkimde doğurduğu etik, usulî ve temel hak odaklı riskler (algoritmik önyargı, şeffaflık ve hesap verebilirlik eksikliği, veri gizliliği, insan denetimi kaybı vb.) tartışılmaktadır.

GİRİŞ

Tahkimin en önemli avantajlarından biri, taraf iradesine dayanan esnek yapısıdır. Bu esneklik, yeni teknolojilerin, özellikle yapay zekâ araçlarının, tahkim süreçlerine entegre edilmesini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte bu durum aynı zamanda adil yargılanma hakkı, tarafların eşitliği ve hakemlerin bağımsızlığı gibi temel güvencelerin nasıl korunacağı sorusunu da gündeme getirmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle yapay zekâ kavramı ve tarihsel gelişimi kısaca açıklanmış, daha sonra yapaya zekâyâ ilişkin ulusal ve uluslararası belgeler ve düzenlemeler açıklanmıştır. Sonrasında yapay zekânın tahkimde kullanım alanları değerlendirilmiştir. Yapay zekâ hakemliği ve yapay zekânın hakem olarak karar verici olup olamayacağı tartışılmıştır. Yapay zekâ kullanımının riskleri açıklanarak çalışma sonlandırılmıştır.

I. YAPAY ZEKÂ KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİM

“Yapay zekâ” terimi ilk kez 1956 yılında Dartmouth Konferansı’nda kullanılmış; bu toplantı, John McCarthy ve Marvin Minsky gibi isimlerin, makinelerin “zekâ gerektiren” işleri yapabileceği

* Bu çalışma 28 Nisan 2025 tarihinde I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumunda yapılan sunum metni olup, kurumsal görüş yansıtmamakta, yalnızca kişisel görüşlerimi ifade etmektedir.

** T.C. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü Uluslararası Tahkim ve Alternatif Çözümler Daire Başkanı, Türk Tahkim Akademisi Koordinasyon Kurulu Üyesi (E-posta: eda_manav@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3183-0325).

fikrini sistematik olarak ortaya attıkları bir dönüm noktası olmuştur¹. Yapay zekâ günümüzde, bilgisayar ve makinelerin insan zekâsı gerektiren karar alma ve problem çözüme süreçlerini taklit etmesini sağlayan yöntem ve teknolojiler kümesi olarak tanımlanmaktadır². Yapay zekâ; en genel haliyle, bir bilgisayarın veya bilgisayar kontrolündeki bir robotun çeşitli faaliyetleri zeki canlılara benzer şekilde yerine getirme kabiliyeti olup, bu terim; dinamik ve belirsiz ortamlarda akıl yürütme, anlam keşfetme, genelleme veya geçmiş deneyimlerden öğrenme gibi insanlara özgü bilişsel kabiliyetlerle donatılmış sistemler için kullanılmaktadır³.

Teknik açıdan yapay zekâ sistemleri, öğrenme (makine öğrenmesi, derin öğrenme), muhakeme ve problem çözüme, algı (görüntü-ses işleme), doğal dil anlama ve üretme, planlama ve karar verme gibi kabiliyetler sergilemektedir⁴.

II. YAPAY ZEKÂ KONUSUNDA ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

A. Avrupa Konseyi Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi

Avrupa Konseyi'nin 5 Eylül 2024 tarihinde imzaya açtığı Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi⁵ (Sözleşme), yapay zekâ alanında bağlayıcı nitelikteki ilk uluslararası metindir. Sözleşme, yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü boyunca yürütülen faaliyetlerin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile uyumlu olmasını; aynı zamanda teknolojik gelişme ve inovasyonun da teşvik edilmesini hedeflemektedir⁶. Sözleşmenin temel ilkeleri; insan onuru, eşitlik ve ayrımcılık yasağı, özel hayata saygı ve kişisel verilerin korunması, şeffaflık ve denetlenebilirlik, hesap verebilirlik ve sorumluluk, güvenilirlik ve güvenli inovasyon olarak özetlenebilir. Çerçeve Sözleşmenin giriş kısmında bilim ve teknolojiye hızlı gelişmelerin ve yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü boyunca yürütülen faaliyetlerin, bireylerin ve toplumların refahını artırma, sürdürülebilir kalkınmayı destekleme gibi önemli alanlarda ilerleme ve yenilik için büyük potansiyel taşıdığı kabul edilmektedir. Bu sistemlerin, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü koruma ve geliştirme yönünde benzersiz fırsatlar sunabileceği; fakat aynı zamanda insan onuru, bireysel özerklik ve temel özgürlükler açısından ciddi riskler yaratabileceği ifade edilmektedir. Sözleşmede özellikle kadınlar ve kırılgan durumdaki gruplar

¹ Nils J. Nilsson, The Quest for Artificial Intelligence A History of Ideas and Achievements, <https://ai.stanford.edu/~nilsson/QAI/qai.pdf>; Aslıhan Ünal/İzzet Kılınç, Yapay Zekâ İşletme Yönetimi İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi Cilt:6 Sayı:1, s.53.

² Nilsson, <https://ai.stanford.edu/~nilsson/QAI/qai.pdf>; Ünal/ Kılınç, s.53.

³ Ulusal Yapay Zeka Stratejisi, 2021-2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/File/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf>

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ulusal Yapay Zeka Stratejisi, 2021-2025. ; Hüseyin İşcan/Ayşe Durgun Kaygısız, Yapay Zekâ: Alt Dalları ve Uygulama Alanları, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl (Year): 2024 Cilt (Volume): 16 Sayı (Issue): 4 201-234; Ünal/Kılınç, s.52.

⁵ Avrupa Konseyi, "Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi" (Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law), Vilnius, 5.IX.2024, CETS No. 225, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://rm.coe.int/1680afae3c>

⁶ <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>

bakımından dijital bağlamda ayrımcılık ve eşitsizliklerin artabileceği kaygıyla not edilmektedir⁷. Yapay zekâ sistemlerinin kötüye kullanımının, uluslararası insan hakları hukukuna aykırı baskıcı uygulamalara, keyfi veya hukuka aykırı gözetim ve sansüre yol açabileceği; bu durumun bireysel mahremiyeti tehdit ettiği belirtilmektedir. İnsan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün birbirine bağlı niteliği göz önüne alındığında, yapay zekâ sistemlerinin tüm yaşam döngüsünü kapsayan, ortak ilkeler ve kurallar içeren, küresel ölçekte uygulanabilir bir hukukî çerçevenin gecikmeksizin oluşturulmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca dijital okuryazarlığın, yapay zekânın tasarımı, geliştirilmesi, kullanımı ve devreden çıkarılması süreçlerine ilişkin bilgi düzeyinin ve güvenin artırılması gereği kabul edilmektedir. Sözleşme, yapay zekâ teknolojilerinin yaşam döngüsü boyunca ortaya çıkabilecek insan sağlığı, çevre, istihdam ve çalışma yaşamı gibi geniş kapsamlı sosyo-ekonomik etkilerin de göz önünde bulundurulmasını teşvik etmektedir. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi'nin ilgili insan hakları sözleşmeleri ile veri koruma düzenlemeleri gibi uluslararası belgelerin önemine atfı yapılarak, taraf devletlerin insan haklarını, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü koruma ve yapay zekâ sistemlerinin güvenilirliğini güçlendirme konusundaki taahhütleri teyit edilmektedir⁸.

B. Avrupa Birliği (AB) Yapay Zekâ Tüzüğü (AI Act)

Avrupa Birliği, 13 Haziran 2024 tarihli ve 2024/1689 sayılı Yapay Zekâ Tüzüğü⁹ (Tüzük), Avrupa Birliği'nde yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi, piyasaya sürülmesi ve kullanımı için ilk yatay yani bütünleştirici düzenleyici çerçeveyi oluşturmuştur. Tüzüğün amacı, bir yandan iç pazarın işleyişini güçlendirmek ve insan merkezli, güvenilir yapay zekâ teknolojilerinin benimsenmesini teşvik etmek; diğer yandan da sağlık, güvenlik, çevre, demokrasi ve hukukun üstünlüğü dâhil temel hakları korumaktır. Tüzük yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi, piyasaya sürülmesi ve kullanımı bakımından risk temelli bir yaklaşım benimsemiş; yapay zekâ sistemlerini “*kabul edilemez risk*”, “*yüksek risk*”, “*sınırlı risk*” ve “*asgari risk*” kategorilerine ayırmıştır. Bu bağlamda Tüzük'te, yapay zekâ sistemleri risk temelli bir sınıflamaya tabi tutulmakta; “*kabul edilemez risk*” taşıyan uygulamalar yasaklanmaktadır. “*Yüksek riskli*” sayılan sistemler Tüzük'te sıkı kurallar ile düzenlenmekte; daha düşük riskli sistemler için ise sadece şeffaflık ve bilgi verme yükümlülükleri öngörülmektedir. Yapay zekâ sistemleri sağlık, güvenlik, kamu hizmetleri, finans, ulaştırma gibi bir çok alanda toplumsal ve ekonomik fayda potansiyeli barındırır da, temel haklar (ayrımcılık yasağı, mahremiyet, adil yargılama vb.) bakımından ciddi riskler ortaya koyabileceği vurgulanmaktadır. Düzenleme, yüksek riskli yapay zekâ sistemlerinin piyasaya sürülmeden önce uyumluluk testlerinden geçmesini, veri yönetimi, şeffaflık, insan denetimi ve temel haklara saygı garantilerinin sağlanmasını öngörmektedir. Özellikle adalet sistemine ve idari kararlara entegre edilen yüksek riskli yapay zekâ sistemleri için şeffaflık, insan denetimi, veri kalitesi, teknik sağlamlık ve kayıt tutma gibi yükümlülükler öngörülmektedir. Bu çerçevede söz konusu Tüzük,

⁷ Avrupa Konseyi, “*Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi*”, s.1-2.

⁸ Avrupa Konseyi, “*Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi*”, s.1-2.

⁹ Avrupa Birliği (European Union), “*Yapay Zekâyâ İlişkin Uyumlaştırılmış Kuralların Belirlenmesine Dair Tüzük (Artificial Intelligence Act)*”, Tüzük (AB) 2024/1689, 13.06.2024, OJ L, 2024/1689, 12.07.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ%3AL_202401689

tahkimde kullanılacak yapay zekâ araçlarının tasarım ve kullanımını da dolaylı olarak etkilemektedir.

C. Avrupa Konseyi Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) Yargı Sistemleri ve Çevrelerinde Yapay Zekânın Kullanımına İlişkin Avrupa Etik Şartı

Avrupa Konseyi Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ), Aralık 2018’de yargı sistemlerinde yapay zekânın kullanımına ilişkin etik ilkeleri belirleyen ilk Avrupa metnini kabul etmiştir. Bu metin, yapay zekânın ulusal yargı süreçlerinde hızla gelişmesiyle başa çıkmak isteyen politika yapıcılara, yasa koyuculara ve adalet uygulayıcılarına rehberlik edebilecek bir ilkeler çerçevesi sunmaktadır. Bu çerçevede yapay zekânın adalet alanında uygulanmasının verimlilik ve kalitenin artırılmasına katkıda bulunabileceği ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi¹⁰ (AİHS) ve Avrupa Konseyi Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi¹¹’nde güvence altına alınan temel haklara uygun bir şekilde uygulanması gerektiği değerlendirilmektedir¹².

CEPEJ, yapay zekâ ve adalet alanında uyulması gereken temel ilkeleri; temel haklara saygı, ayrımcılık yapmama, özellikle bireyler veya birey grupları arasında herhangi bir ayrımcılığın gelişmesini veya yoğunlaşmasını önlemek, kalite ve güvenlik ilkesi, şeffaflık, tarafsızlık ve adalet ilkesi, kullanıcı kontrolü altında olma ilkesi şeklinde belirlemiştir¹³. Yargı kararlarının ve verilerin algoritmalar tarafından işlenmesinde ve bunların kullanımında bu ilkelere uyumun sağlanması gerekmektedir¹⁴.

D. Türkiye’de Yapay Zekâ Stratejisi ve Yargısal Süreçlerde Yapay Zekâ Kullanımı

Türkiye’nin 2021–2025 dönemini kapsayan Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, ülkenin yapay zekâ alanındaki ilk ulusal strateji belgesidir¹⁵. Bu belge insan odaklı bir yapay zekâ vizyonunu esas almaktadır. Bu kapsamda Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, yapay zekâ ekosisteminin güçlendirilmesi

¹⁰ Avrupa Konseyi, “İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)” (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), Roma, 4.XI.1950, ETS No. 005, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://rm.coe.int/1680063765>.

¹¹ Avrupa Konseyi, “Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına Dair Sözleşme” (Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data), Strasbourg, 28.I.1981, CETS (ETS) No. 108, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://rm.coe.int/1680078b37>.

¹² Avrupa Konseyi, Avrupa Yargının Etkinliği Komisyonu (CEPEJ), “Yargı Sistemlerinde ve Çevresinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Avrupa Etik Şartı” (European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence (AI) in Judicial Systems and their Environment), Strasbourg, 3-4.XII.2018, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>, s. 5.

¹³ Avrupa Konseyi, Avrupa Yargının Etkinliği Komisyonu (CEPEJ), “Yargı Sistemlerinde ve Çevresinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Avrupa Etik Şartı”.<https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>

¹⁴ Avrupa Konseyi, Avrupa Yargının Etkinliği Komisyonu (CEPEJ), “Yargı Sistemlerinde ve Çevresinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Avrupa Etik Şartı”.<https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>

¹⁵ Ulusal Yapay Zeka Stratejisi, 2021-2025.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

için altı temel etki alanına odaklanmaktadır: Yapay zekâ konusunda ileri teknik becerilere sahip insan kaynağının yetiştirilmesi, AR-GE ve girişimciliğin güçlendirilmesi, yüksek kaliteli veri ve teknik altyapıya erişimin sağlanması, uygun etik ve hukuki çerçevenin oluşturulması, uluslararası iş birliğinin artırılması ve iş gücü piyasasında yapay zekânın yaratacağı dönüşümün yönetilmesi¹⁶.

Strateji, yapay zekânın mahremiyet, güvenlik, ayrımcılık ve sorumluluk gibi konular açısından doğurduğu riskleri dikkate alarak insan haklarını ve etik ilkeleri önceleyen bir yönetim yapısı önerir. Ayrıca kurumların ve firmaların yapay zekâ uygulamalarıyla dönüşümünü destekleyerek verimlilik ve rekabet gücünü artırmayı hedefler. Bu kapsamda çok paydaşlı koordinasyon mekanizmalarının kurulması ve çalışanların yapay zekâ çağının gerektirdiği yeni yetkinliklerle donatılması temel öncelikler arasında yer almaktadır¹⁷.

Adalet Bakanlığı bünyesinde 2020 yılında Yapay Zekâ Uygulamaları Şubesi kurulmuştur. Bu çerçevede yapay zekâ sistemi otomatik karar verici olmayıp, hakim ve savcılara destek olmak için veri sağlamaktadır¹⁸. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü tarafından Yapay Zekâ Destekli Evrak Dağıtım Sistemi (YEDES) projesi geliştirilmiş olup, YEDES, kurum dışından Bilgi İşlem Genel Müdürlüğüne elektronik ortamda gelen evrakların, birimlere doğru, hızlı ve güvenilir biçimde yönlendirilmesi amacıyla yapay zekâ tabanlı akıllı havale sistemidir¹⁹. YEDES'in yapay zekâ modeli, sürekli öğrenme esasına dayalı olarak tasarlanmış olup, kullanıcıların geri bildirimleri ve geçmiş yönlendirme verileri sistemle bütünleştirilmektedir. Bu çerçevede algoritmalar zaman içinde daha yüksek doğruluk ve güvenilirlik seviyesine ulaşmaktadır²⁰.

Yargı alanında, Yargıtay İçtihat Merkezi (YİM), Yargıtay kararlarına yapay zekâ destekli erişim sağlayarak ilk derece ve bölge adliye mahkemelerinde uygulama birliğini desteklemeyi amaçlamaktadır. YİM'de yalnızca emsal ve yol gösterici nitelikteki güncel kararlar yayınlanmaktadır. Bu sayede, ülkenin tamamında içtihat tutarlılığının ve mahkeme kararlarında uygulama birliğinin gerçekleştirilmesi, avukat ve vatandaşların davalarını doğru mahkemeye doğru delillerle açmalarının sağlanması, adalete erişimin her düzeyde kolaylaştırılması ve bozma oranlarının azalmasıyla emek ve zaman tasarrufunun sağlanması hedeflenmektedir²¹.

¹⁶ Ulusal Yapay Zeka Stratejisi, 2021-2025.

¹⁷ Ulusal Yapay Zeka Stratejisi, 2021-2025.

¹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), “*TBMM Yapay Zekâ Araştırma Komisyonu ‘Hukuk’ Temasıyla Toplandı*”, TBMM Haberler, 08.04.2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=5ae32076-eceb-47c9-adfe-019616dbd7f2>

¹⁹ T.C. Adalet Bakanlığı, Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü, “*Yapay Zekâ Destekli Projemiz Milli Teknoloji Hamlesi Kategorisinde Başarı Ödülü Aldı*”, 31.10.2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://bigm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yapay-zek-destekli-projemiz-milli-teknoloji-hamlesi-kategorisinde-basari-odulu-aldi31102025023442>.

²⁰ T.C. Adalet Bakanlığı, Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü, “*Yapay Zekâ Destekli Projemiz Milli Teknoloji Hamlesi Kategorisinde Başarı Ödülü Aldı*”, 31.10.2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://bigm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yapay-zek-destekli-projemiz-milli-teknoloji-hamlesi-kategorisinde-basari-odulu-aldi31102025023442>.

²¹ T.C. Yargıtay Başkanlığı, “*Yargıtay İçtihat Merkezi Kullanıma Açılmıştır*”, 13.12.2023, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.yargitay.gov.tr/item/1763/yargitay-ictihat-merkezi-kullanima-acilmistir>.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Özel sektörde geliştirilen ARYA yazılımı, Yargıtay'daki belirli tür davaların sonucunu yaklaşık yüzde 90 oranında tahmin edebildiğini iddia ederken²²; Lexpera'nın yapay zekâ destekli LEXI Asistanı, mevzuat ve içtihat veri tabanı üzerinde doğal dilde hukukî araştırma yapılmasına imkân tanımaktadır²³. LEXI, yapay zekâ teknolojisini LEXPERA'nın kapsamlı ve özgün hukuk veri tabanı ile birleştirerek gelişmiş bir hukuk araştırma deneyimi sunmaktadır. Sistem, kullanıcıların yüklediği belgeleri analiz ederek araştırmaya bağlam ve derinlik kazandırmaktadır. Ayrıca sohbet tabanlı etkileşim sayesinde kullanıcılar takip soruları sorarak araştırmayı adım adım genişletebilir ve daha ayrıntılı sonuçlara ulaşabilmektedir²⁴.

Yapay zekânın yargı sürecinde kullanımına ilişkin bir örnek vermek gerekirse; İstanbul 14. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin 15 Mayıs 2025 tarihli kararında yapay zekâ bilgi doğrulayıcı bir araç olarak kullanılmıştır. Uyuşmazlık Hollanda'da alınmış bir hükmün Türkiye'de tanınması ve tenfizi talebine ilişkindir. Mahkeme, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun hükümlerine göre tenfiz şartlarını değerlendirerek mütakabiliyetin mevcut olduğunu, ancak yabancı karardaki cezai şartın Türk kamu düzenine aykırı olduğu gerekçesiyle yalnızca ana alacak kısmının tenfize hükmetmiştir. Kararın gerekçesinde hâkim yabancı mahkeme kararlarının doğrulanması, Hollanda resmî yargı arşivindeki ECLI kayıtlarının teyidi ve çeviri denetiminin sağlanması aşamalarında yapay zekâ tabanlı bir teknik araçtan yararlandığını açık bir biçimde belirtmiş ve bu kullanımın yalnızca teknik teyit amacı taşıdığını, karar verme yetkisini etkilemediğini, bu kullanımın Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun 10.09.2024 tarihli ve 2024/108 sayılı "*Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeleri*"²⁵ kararı çerçevesinde gerçekleştirildiğini açıkça ifade etmiştir. Mahkeme, bu teknolojik desteğin karar verme yetkisini hiçbir şekilde etkilemediğini, sadece bilgi doğrulama ve belge teyidi gibi teknik alanlarda yardımcı bir araç olarak kullanıldığını vurgulamış; nihai değerlendirme, yorum ve hüküm oluşturma işlemlerinin bütünüyle hâkimin takdirinde karar verildiğini özellikle belirtmiştir²⁶. Bu yaklaşım, Etik Kurulu'nun 2024 tarihli ilkeleriyle uyumlu şekilde şeffaflık ve hesap verebilirlik esasında yapay zekânın bilgi doğrulayıcı bir araç olarak

²² Tülay Turan/Nazan Kemaloğlu/Ecir Uğur Küçüksille, Hukuk'ta Yapay Zeka: Çalışmalar ve Gelecek Öngörüler, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 11(2): 246-255 (2020), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1139253> s.247.

²³ LEXPERA, "*LEXI AP*", On İki Levha Yayıncılık (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi), Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.lexpera.com.tr/lexi-yapay-zeka>.

²⁴ LEXPERA, "*LEXI AP*".

²⁵ Kamu Görevlileri Etik Kurulu, "*Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeleri*", İlke Kararı No: 2024/108, 10.09.2024, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.etik.gov.tr/icerikler/2024-108-sayili-ilke-karari-yapay-zeka-sistemlerinin-kullaniminda-kamu-gorevlilerinin-uyyasi-gereken-etik-davranis-ilkeleri/>

²⁶ İstanbul 14. ATM., 15.05.2025 T., 2023/856 E., 2025/415 K.; Ramazan Çakmakçı / Ali Başaran, "*Yapay Zekâ İlk Kez Türk Mahkemesi Gerekçesinde: Araçtan Bilişsel 'Uzuv'a Giden Yolun Başlangıcı*", LEGAL BLOG, 31.10.2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://legal.com.tr/blog/insan-haklari-hukuku/yapay-zeka-ilk-kez-turk-mahkemesi-gerekcesinde-aractan-bilissel-uzuva-giden-yolun-baslangici/>

yargısal sürece dahil edildiğini göstermekte ve Türk yargısında etik çerçeveli ilk örneklerden biri olarak önem taşımaktadır²⁷.

III. TAHKİMDE YAPAY ZEKÂ KULLANIM ALANLARI

Tahkim, taraf iradesine dayalı ve esnek yapısı sayesinde teknolojik yeniliklere hızla uyum sağlayabilen bir uyumsuzluk çözüm yoludur. Özellikle ticaretin dijitalleşmesi ve büyük veri ortamının oluşması, yapay zekânın tahkimde hem usul hem de esas bakımından çeşitli rollere sahip olmasını mümkün kılmaktadır²⁸. Yapay zekâ uluslararası tahkimde yargılamaya önemli katkılar sağlayabilir. Bu kapsamda belge ibrazı aşamasında, karşı taraftan istenen binlerce sayfa belgenin konularına göre sınıflandırılması, aranan kelimelerin taranması ve ilgili argümanlar için delil haline getirilmesi mümkün olacaktır²⁹. Hazırlanacak bir algoritma ile belge ibrazına yapılacak itirazların yapay zekâ tarafından sınıflandırılması hatta değerlendirilmesi mümkün olabilecektir³⁰. Ayrıca tazminat hesabında³¹ ve çevrimiçi duruşmalarda yapay zekâdan yararlanılabilecektir³².

A. Tahkim Anlaşmasının ve Sürecinin Tasarlanmasında Yapay Zekâ

Yapay zekâ araçları, tahkim anlaşmalarının hazırlanmasında taraflara rehberlik edebilir; standart klozlar üzerinden, somut ihtiyaca göre uyarlama yapılmasına imkân tanıyabilir. Amerika Tahkim Birliğinin (American Arbitration Association) ClauseBuilder aracı, tarafları madde türünü

²⁷ Çakmacı / Başaran, “Yapay Zekâ İlk Kez Türk Mahkemesi Gereğesinde: Araçtan Bilişsel ‘Uzuv’a Giden Yolun Başlangıcı”.

²⁸ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Mehveş Erdem Kamiloğlu, “Artificial Intelligence in Arbitration”, Erdem&Erdem, Insights, 31.10.2024, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.erdem-erdem.av.tr/en/insights/artificial-intelligence-in-arbitration>; Katrina Limond / Alexander Calthrop, “Artificial intelligence in arbitration: evidentiary issues and prospects”, Global Arbitration Review, *The Guide to Evidence in International Arbitration* (Third Edition), 09.09.2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-evidence-in-international-arbitration/3rd-edition/article/artificial-intelligence-in-arbitration-evidentiary-issues-and-prospects>; Chartered Institute of Arbitrators (CI Arb), “Guideline on the Use of AI in Arbitration (2025)” (Updated September 2025), Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: https://www.ciarb.org/media/bpndtcgu/guideline-on-the-use-of-ai-in-arbitration_updated-sept-2025.pdf; Nadia Nicolaou, “The evolution of arbitration technology: AI use cases and considerations”, Opus 2, Insights, 12.06.2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.opus2.com/arbitration-ai-use-cases/>; Serhat Kısakürek, Elektronik Tahkim ve Tahkimin Dijitalleşmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, İstanbul 2021, s.134 vd.

²⁹ Ziya Akıncı, Teknoloji, Yapay Zeka ve Hukuk, Gelişen Teknolojiler ve Hukuk II: Yapay Zeka, Editörler: Doç. Dr. Eylem Aksoy Retornaz/Osman Gazi Güçlütürk, Nisan 2021, s.122; ayrıca bkz. Nicolaou, “The evolution of arbitration technology”.

³⁰ Akıncı, s.122.

³¹ Akıncı, s.123.

³² Tahkimde çevrimiçi duruşmalar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Atike Eda Manav Özdemir/Belkıs Vural Çelenk, Tahkimde Çevrimiçi Duruşmalar ve Çevrimiçi Duruşmaların Hukuki Dinlenilme Hakkı ve Tarafların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi, Public and Private International Law Bulletin, Yıl 2022, Cilt: 42 Sayı: 1, 205 – 248. Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/67916/905042>

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

seçme, tahkim yeri ve dili gibi unsurları belirleme ve nihai klozu gözden geçirme aşamalarında yönlendirmektedir. Bu araç son dönemde yapay zekâ modülüyle de güncellenmiştir³³.

Türkiye’de İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC)’nin çevrimiçi duruşma usul ve esaslarını³⁴ kabul etmesi ve tahkim anlaşmalarının yapay zekâ tabanlı araçlarla hazırlanmasına dair çeşitli çalışmalar, tahkim kurumlarının yapay zekâ destekli sözleşme tasarımına yöneldiğini göstermektedir³⁵. ISTAC hali hazırda tahkim şartının hazırlanması, dosyaların dijital ortamda sunulması, saklanması, sürelerin takibi gibi konularda yapay zekâdan yararlanmak üzere çalışmalar yapmaktadır³⁶.

B. Delil Toplama, Belge İnceleme ve İçtihat Araştırmasında Yapay Zekâ

Elektronik keşif sürecinde binlerce sayfa dokümanın konu başlıklarına göre sınıflandırılması, anahtar kelimelerle taranması ve ilgili argümanlar için delil hâline getirilmesi, yapay zekâ tabanlı belge inceleme uygulamaları sayesinde çok daha kısa sürede yapılabilmektedir³⁷. Relativity³⁸ veya Nuix Discover³⁹ gibi sistemler, verileri derleyip makine öğrenmesi yoluyla kategorize edebilmekte; böylece hem taraf vekillerinin hem de hakemlerin bilgi yükünü azaltmaktadır. Apilex, Lexpera⁴⁰ gibi programlar içtihat programları arasında yer almaktadır. Bu kapsamda Apilex, Türk hukuk sistemi için özel olarak eğitilmiş bir yapay zekâ hukuk asistanıdır. Kullanıcılara hukuki sorulara hızlı yanıt verme, belge hazırlama ve ilgili emsal kararlara erişme imkânı sunar. Bu sayede hukuk araştırmasını hızlandırır ve pratik bir dijital destek sağlar⁴¹.

Lex Machina’nın Hukuk Analitiği Platformu, avukatlara yasal stratejilerinde yardımcı olan özelliklere sahiptir. Örneğin, zamanlama analizi özelliği, bir vakanın belirli bir yargıç önünde duruşmaya çıkacağı tahmini süreyi belirlemek için yapay zekâ kullanmaktadır. Bununla birlikte kullanıcıların avukatları seçmelerine ve bir yargıç veya mahkeme önündeki deneyimlerini ve

³³ American Arbitration Association (AAA), “*ClauseBuilder AI & API Tools Streamline Arbitration Drafting*”, News & Insights, 03.12.2024, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.adr.org/news-and-insights/introducing-clausebuilder-ai-beta-and-api-innovations-streamlining-arbitration-and-mediation-clause-drafting-with-generative-ai/>

³⁴ İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC), “*ISTAC Çevrimiçi Duruşma Usul ve Esasları*”, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://istac.org.tr/tr/uyusmazlik-cozumu/tahkim/istac-cevrimici-durusma-usul-ve-esaslari/>

³⁵ Akıncı, s.123.

³⁶ Akıncı, s.123.

³⁷ Akıncı, s.122; Nicolaou, “*The evolution of arbitration technology*”.

³⁸ Relativity, “*AI-Powered Legal Data Software*”, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.relativity.com>

³⁹ Nuix, “*Leading Provider of Investigative & Analytics Software*”, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.nuix.com/>

⁴⁰ LEXPERA, “*LEXI AI*”.

⁴¹ Apilex, “*Yapay Zekâ Hukuk Asistanı*”, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://apilex.ai/>

diğerlerinin yanı sıra daha önce dâhil oldukları dava sayısını analiz etmelerine olanak tanımaktadır⁴².

Ravel, ABD hukukunu içtihatlar, hâkim davranışları ve mahkemeler arasındaki farklılıklar bağlamında üç açıdan analiz eden bir yapay zekâ tabanlı hukuk araştırma aracıdır. Bu sistem, NLP kullanarak dava atıflarındaki eğilimleri ve belirli kararların hangi bağlamda alıntılandığını ayrıntılı biçimde gösterir. Hâkim analitiği, bir hâkimin geçmiş kararlarını, kullandığı dili ve farklı dilekçe türlerinde kabul veya ret oranlarını incelemeyi mümkün kılar. Yeni geliştirilen mahkeme analitiği ise ABD'deki tüm mahkemelerde 90'dan fazla dilekçe türüne ilişkin karar örüntülerini karşılaştırarak olası sonuçları değerlendirmeye yardımcı olur⁴³.

C. Hakem Seçimi, Müzakere Destek Sistemleri ve Karar Öneri Modelleri

GAR'ın Arbitrator Research Tool aracı (GAR ART)⁴⁴, Arbitrator Intelligence⁴⁵ ve ArbiLex⁴⁶ gibi yazılımlar, hakemlerin deneyim ve geçmiş kararlarının derlendiği veri tabanları üzerinden yapay zekâ yardımıyla hakem seçimi yapılmasına olanak tanımakta; böylece geleneksel “*kapalı çevre hakem bilgisi*”nin kısmen şeffaflaşmasına katkı sunmaktadır. Örneğin Arbitrator Intelligence kendini, hakemler hakkında kritik bilgilere erişimi artırarak tahkimde şeffaflık, hesap verebilirlik ve çeşitliliği güçlendirmeyi amaçlayan bir platform olarak tanımlamaktadır. Bu programın çevrimiçi sistemi, hakemler hakkında deneyim ve bilgi sahibi olan taraflar ile bu bilgilere ihtiyaç duyan kullanıcıları birbirine bağlayarak hakem seçimini daha bilinçli ve öngörülebilir hâle getirmektedir⁴⁷. GAR ART, potansiyel hakemlerin uzmanlık alanlarını, deneyimlerini ve çalışma bağlantılarını izleyerek hakem seçimini kolaylaştıran bir araştırma sistemidir. GAR'ın özel veri tabanı üzerine kurulu olan GAR ART, 30.000'den fazla kişi arasındaki profesyonel ilişkileri ve bağlantıları ortaya çıkarır. Böylece kullanıcılar, hakemlerin geçmiş çalışmalarıyla ilgili belgelere ve bilgilere hızlıca erişebilir ve daha bilinçli bir seçim yapabilir⁴⁸. Ayrıca, Smartsettle gibi müzakere destek sistemleri, tarafların tekliflerini ve önceliklerini algoritmalarla analiz ederek tarafları çözüme yaklaştırmaya çalışmaktadır. Smartsettle, iCan Systems tarafından geliştirilen ve patentli optimizasyon algoritmalarıyla adil ve verimli çözümler üreten bir çevrimiçi müzakere (e-Negotiation) sistemidir. Sistem, tarafların tercihlerini toplayan ve yöneten, çok taraflı ve çok konulu uyuşmazlıklarda taraf tercihlerini esas alarak anlaşma önerileri üreten yenilikçi bir

⁴² Ahmet Efe, Yargısal ve Hukuki Süreçlerde Yapay Zekâ Kullanan Araçlar Üzerine Bir Araştırma, Bilgi Yönetimi Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 1 Yıl: 2022, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/2107.pdf>, s.109.

⁴³ Artificial Lawyer, “AL Interview: Ravel and the AI Revolution in Legal Research”, 23.01.2017, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.artificiallawyer.com/2017/01/23/al-interview-ravel-and-the-ai-revolution-in-legal-research/>

⁴⁴ Global Arbitration Review (GAR), Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://globalarbitrationreview.com/>

⁴⁵ Arbitrator Intelligence, “Arbitrator Intelligence | Home”, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://arbitratorintelligence.vercel.app/>

⁴⁶ ArbiLex, “ArbiLex”, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.arbilex.co/>

⁴⁷ Arbitrator Intelligence, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://arbitratorintelligence.vercel.app/>

⁴⁸ Global Arbitration Review (GAR), “The GAR Arbitrator Research Tool”, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://globalarbitrationreview.com/tools/arbitrator-research-tool>

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

müzakere destek altyapısına sahiptir. Smartsettle, süreci hızlandırır, karar vericilere kontrol sağlar ve tüm tarafların memnuniyetini artırır. Ayrıca hızlı çözüm, erken müdahale imkânı, çok taraflı ve çok kriterli uyumsuzluk desteği, gerçek zamanlı çevrimiçi yanıtlar ve düşük maliyet gibi önemli avantajlar sunar⁴⁹.

Tahkim sürecinin yönetiminde yapay zekâ, sürelerin takibi, zaman çizelgesinin oluşturulması ve güncellenmesi, duruşma tutanaklarının ses tanıma ile otomatik transkripti ve makine çevirisi gibi alanlarda da destek sunabilmektedir⁵⁰.

IV. YAPAY ZEKÂ HAKEMLİĞİ VE MEVZUATIN SINIRLARI

Yapay zekânın tahkimde en tartışmalı kullanım biçimi, doğrudan “hakem” rolünü üstlenmesi, yani uyumsuzluk hakkında normatif bağlayıcı karar vermesidir. Ulusal tahkim mevzuatlarının önemli bir kısmı, açıkça veya dolaylı biçimde hakemlerin “gerçek kişi” olmasını şart koşmaktadır.

Hukukumuzda; Hukuk Muhakemeleri Kanununun Hakemlerin Seçimini düzenleyen 416’ncı maddesine göre, “1) Taraflar, hakem veya hakemlerin seçim usulünü kararlaştırmakta serbesttir. Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa hakem seçiminde aşağıdaki usul uygulanır: a) Ancak gerçek kişiler hakem seçilebilir.” Milletlerarası Tahkim Kanununun 7’nci maddesine göre de, “B) Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa hakem seçiminde aşağıdaki kurallar uygulanır: 1. Ancak gerçek kişiler hakem seçilebilir.”

UNCITRAL 2’nci Çalışma Grubu, dijital ekonomide uyumsuzluk çözümünde kullanılan teknolojilerin çevrimiçi duruşmalar, elektronik dosyalama, blokzincir tabanlı dosya yönetimi ve yapay zekâ ile bilgi çıkarımı veya karar tahmini gibi hususlarda önemli ölçüde geliştiğini belirtmektedir. Ancak yapay zekâ araçlarının uyumsuzluk çözümünde tartışmalı şekilde kullanıldığı gerçek uygulama örneklerinin hâlen sınırlı olduğu; bu nedenle hangi boşlukların giderilmesi gerektiğinin ve hangi çözümlerin uygun olacağını henüz yeterince netleşmediği vurgulanmaktadır. Bu sebeple, yapay zekâ konusunda şu aşamada bağlayıcı bir düzenleme yapılmasına uygun bir zeminin bulunmadığı, fakat gelişmelerin yakından izlenmesinin gerekli olduğu ifade edilmektedir. Metin ayrıca, mevcut UNCITRAL düzenlemelerinin gelişen teknolojileri karşılayacak kadar esnek olduğunu ve teknolojiyle ilgili teknik meselelerin UNCITRAL Hızlandırılmış Tahkim Kuralları ile 2’nci Çalışma Grubunun özel çözüm mekanizmaları çalışmalarında ele alındığını belirtmektedir⁵¹.

⁴⁹ Smartsettle (iCan Systems Inc.), “About | Smartsettle”, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.smartsettle.com/about-us>

⁵⁰ Chartered Institute of Arbitrators (CI Arb), “Guideline on the Use of AI in Arbitration (2025)” (Updated September 2025), Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: https://www.ciarb.org/media/bpndtcgu/guideline-on-the-use-of-ai-in-arbitration_updated-sept-2025.pdf

⁵¹ Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL), “Stocktaking of developments in dispute resolution in the digital economy – future work proposals”, Note by the Secretariat, A/CN.9/1190, 10.05.2024, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/1190_0.pdf

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

UNCITRAL 2'nci Çalışma Grubunun A/CN.9/1189 no'lu dokümanının 17'nci maddesine göre hukuk büroları ve avukatlar, yapay zekâyı durum tespiti (due diligence), sözleşme inceleme, hukuki belge ve metin üretimi gibi bilgi yönetimi süreçlerinde giderek daha fazla kullanılmaktadır. Ayrıca yapay zekâ, karşı tarafın argümanlarını tahmin etmeye ve dava sonucunu öngörmeye yarayan araçlar aracılığıyla stratejik karar almada da kullanılmaktadır. Belge'nin 18'inci maddesinde, yapay zekânın hakem heyetlerinin karar alma süreçlerinde yapay zekâ kullanımına dair emarelerin oldukça sınırlı olduğu belirtilmiştir⁵².

2024 tarihli Silikon Vadisi Tahkim Arabuluculuk Merkezi (SVAMC) tarafından hazırlanan Tahkimde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Kılavuz İlkeler, hakemlerin değerlendirme ve karar alma görevlerini bir yapay zekâ aracına devredemeyeceğini açıkça ifade etmektedir. Kılavuz'da yer alan 6'ncı İlke, Karar verme sorumluluğunun devredilemezliğini düzenlemiş olup, buna göre bir hakem, kişisel görev ve yetkisinin herhangi bir kısmını yapay zekâ aracına devredemez. Bu ilke özellikle hakemin karar verme süreci bakımından geçerlidir. Hakemler tarafından yapay zekâ araçlarının kullanımı, olguların, hukukun ve delillerin bağımsız şekilde analiz edilmesinin yerini alamaz⁵³.

Türk hukukunda Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 1976 tarihli bir kararına göre, “*Hakim; insana, tabiata, gerçeğe, olağana sırt çevirmeden ve katı kalıplar içinde sıkışıp kalmadan uyumsuzluğa insan kokusu taşıyan bir çözüm getirmek zorunluluğundadır.*”⁵⁴

Yapay zekânın hakemlik yapıp yapamayacağı tartışması, 2016 ve 2017 yıllarında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve ABD Yüksek Mahkemesi (SCOTUS) kararlarını başarıyla tahmin eden iki önemli araştırmanın ardından gündeme gelmiştir. Bununla birlikte, yapay zekânın gerçek uyumsuzluklarda hakem olarak kullanılmasının çeşitli riskler barındırdığı belirtilmektedir. En önemli sorunlardan biri, yapay zekâ sistemlerinin etkinliği ve güvenilirliği için gerekli olan geniş eğitim verilerinin tahkim alanında bulunmamasıdır; nitekim hakem kararlarının büyük bölümü gizlidir⁵⁵. Yapay zekâ hakemliği bakımından diğer büyük sorun önyargı (bias) ihtimalidir. Yapay zekâ sistemleri, eğitildikleri veride yer alan tarihî ve insani önyargıları tekrar üretebilmektedir. Ayrıca uyumsuzluk çözümünde empati ve insani temasının önemi vurgulanmakta, yapay zekânın bunları gerçek anlamda yerine getiremeyeceği belirtilmektedir⁵⁶. Son olarak, yapay zekânın karar alma sürecinin şeffaf olmaması nedeniyle ortaya çıkan “kara kutu” sorunu,

⁵² Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL), “*Stocktaking of developments in dispute resolution in the digital economy – future work proposals*”.

⁵³ Silicon Valley Arbitration & Mediation Center (SVAMC), “*SVAMC Guidelines on the Use of Artificial Intelligence in Arbitration*” (First Edition), 30.04.2024, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://svamc.org/wp-content/uploads/SVAMC-AI-Guidelines-First-Edition.pdf>

⁵⁴ Yargıtay 1.HD., 31.12.1976 T.,1976/9370 E.,1976/13138 K.

⁵⁵ Boris Praštalo, “*Arbitration Tech Toolbox: AI as an Arbitrator: Overcoming the ‘Black Box’ Challenge?*”, Kluwer Arbitration Blog (Wolters Kluwer), 23.08.2024, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/arbitration-tech-toolbox-ai-as-an-arbitrator-overcoming-the-black-box-challenge/>

⁵⁶ Praštalo, “*AI as an Arbitrator: Overcoming the ‘Black Box’ Challenge?*”, Kluwer Arbitration Blog.

uluslararası tahkimin mevcut hukukî çerçevesiyle bağdaşmadığı ve yapay zekâ kararlarına duyulan güveni zedeleyebileceği gerekçesiyle önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir⁵⁷.

V. TAHKİMDE YAPAY ZEKÂ KULLANIMININ RİSKLERİ

A. Algoritmik Önyargı

Yapay zekâ sistemleri, beslendikleri veri setlerindeki önyargı ve dengesizlikleri çoğu zaman yeniden üretir. Amazon'un işe alım algoritmasının kadın adaylara karşı ayrımcı sonuçlar üretmesi buna örnek olarak verilebilir⁵⁸. Eğitim veri setlerindeki önyargılar, yapay zekâ sistemleri tarafından belirli etnik gruplara karşı haksız bir şekilde önyargılı sonuçlar üretilmesine neden olabilir. Bu durum da hukuka aykırı sonuçlar doğmasına yol açabilir. Bu nedenle daha kapsayıcı ve doğru eğitim verisi setleri toplanması önemlidir⁵⁹.

Örneğin, uluslararası yatırım tahkimine ilişkin verilerle eğitilen bir yapay zekânın geçmişte çoğunlukla yatırımcı lehine verilmiş kararları başarı örüntüsü olarak yorumlaması hâlinde, yeni dosyalarda da yatırımcı lehine karar önerme eğiliminde olması beklenebilir.

Tahkimde bir diğer sorun ise veri eksikliğidir. Pek çok hakem kararı yayımlanmamakta, yayımlananlar ise taraf isimleri ve hassas bilgiler kapatılarak yayımlanmaktadır. Uyuşmazlık konularının çeşitliliği ve gizliliği, eğitime elverişli geniş ve dengeli veri setleri oluşturmayı güçleştirmektedir.

B. Halüsinasyon Riski

Yapay zekâ sistemleri zaman zaman son derece kendinden emin şekilde yanlış bilgiler üretebilmekte; hatta uydurma dipnotlar, kaynaklar veya hayalî dava isimleri verebilmektedir. Bu durumun nedenleri arasında eksik, düşük kaliteli veya önyargılı veri setleri; kültürel farklar ve üretken yapay zekânın insan dilini taklit ederek kelime tahmini yoluyla çalışması sayılmaktadır⁶⁰.

⁵⁷ Praštalo, "AI as an Arbitrator: Overcoming the 'Black Box' Challenge?", Kluwer Arbitration Blog.

⁵⁸ Halil İbrahim Medet, "Yapay zeka algoritmalarındaki ayrımcılık 'toplumsal ön yargılardan kaynaklanıyor'", Anadolu Ajansı (AA), Ayrımcılık Hattı, 26.01.2023, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/yapay-zeka-algoritmalarindaki-ayrimcilik-toplumsal-on-yargilardan-kaynaklaniyor/1815502>

⁵⁹ Ayşe Elif Yıldırım, "Avrupa Birliği Hukuku ve Yapay Zekânın Düzenlenmesi", ATAUM Blog, Çevrimiçi Yayın, 02.08.2023, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://ataum.ankara.edu.tr/2023/08/02/blog-yazisi-47/>

⁶⁰ Katrina Limond / Alexander Calthrop, "Artificial intelligence in arbitration: evidentiary issues and prospects", Global Arbitration Review, *The Guide to Evidence in International Arbitration* (Third Edition), 09.09.2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-evidence-in-international-arbitration/3rd-edition/article/artificial-intelligence-in-arbitration-evidentiary-issues-and-prospects>

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Amerika’da Walmart davasında mahkeme dosyasında yapay zekâ tarafından oluşturulan sahte davalara atıfta buldukları için avukatlara 5000 dolar para cezası verilmiştir⁶¹.

Yapay zekâ kullanımı, tahkimde uydurulmuş veya manipüle edilmiş delillerin oluşturulması riskini artırmaktadır. Gelişmiş üretken yapay zekâ araçları, gerçeğe çok yakın görünen metin, belge, e-posta, görüntü ve hatta video üretebildiği için, bunların gerçek delillerden ayırt edilmesi giderek zorlaşmaktadır. Bu durum, delillerin bütünlüğü, ispat yükü ve hakemlerin değerlendirme yetkisi açısından ciddi sorunlar yaratabilir. Ayrıca, sahte delillerin tespit edilememesi, hem yargılamanın adil yürütülmesini hem de verilen hakem kararının icra edilebilirliğini tehlikeye sokabilir. Bu nedenle, tahkimde yapay zekâ kaynaklı içeriklerin doğrulanması, delil zincirinin korunması ve gerektiğinde uzman incelemesine başvurulması kritik önem taşımaktadır⁶².

Yapay zekâ araçları güçlü analizler üretebilse de hatalı veya yanıltıcı sonuçlar verme riski taşır. Bu nedenle tüm yapay zekâ sistemlerinin verdiği çıktılarının doğruluğu insan tarafından kontrol edilmelidir. Yapay zekâ hiçbir şekilde temel karar verme görevlerini devralmamalı; hukuki muhakeme ve değerlendirmeler daima insan tarafından yapılmalıdır⁶³. Yapay zekâ çıktılarının titizlikle denetlenmesi gerektiği, aksi hâlde yanıltıcı ve güvenilmez sonuçlara yol açabileceği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, uygulayıcılar, eğitim verisi ve önyargı azaltma yöntemleri konusunda şeffaf olan sağlayıcılarla çalışmalı ve çıktıları her zaman bağımsız şekilde denetlemelidir⁶⁴.

C. Gizlilik ve Veri Güvenliği

Tahkim, özellikle ticari sır içeren uyuşmazlıklarda gizlilik avantajı sebebiyle tercih edilmektedir. Ancak, tarafların belge ve bilgileri bulut tabanlı yapay zekâ sistemlerine yüklemesi, bu gizlilik rejimini zayıflatabilir. Yapay zekânın verimli çalışması için büyük veri setlerine ihtiyaç duyması, tahkimdeki gizlilik açısından ciddi risk yaratır. Tüm tahkim dosyasının bir yapay zekâ platformuna yüklenmesi, müvekkiller için haklı endişelere neden olmaktadır. Bu nedenle avukatların, kullandıkları yapay zekâ araçlarının kapalı sistem olup olmadığından, verileri saklayıp paylaşmadığından ve gizliliği tam olarak koruduğundan emin olması gerekir. Ayrıca büyük hacimli gizli verinin depolanması siber saldırı riskini artırır; uluslararası tahkimde daha önce de hacking vakaları yaşanmıştır⁶⁵.

Tahkimde gizlilik esastır; kamuya açık veya bulut tabanlı yapay zekâ araçları, kullanıcı verilerini saklayıp eğitim için kullanabileceğinden ciddi risk doğurabilir. Bu nedenle yapay zekâ sağlayıcılarının gizlilik ve veri koruma standartlarına uygunluğu mutlaka denetlenmeli ve hassas bilgiler depolayan veya paylaşan platformlardan kaçınılmalıdır⁶⁶. Bu sebeple, yapay zekâ araçları

⁶¹ Sara Merken, “*Judge fines lawyers in Walmart lawsuit over fake, AI-generated cases*”, Reuters, 25.02.2025, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.reuters.com/legal/government/judge-fines-lawyers-walmart-lawsuit-over-fake-ai-generated-cases-2025-02-25/>

⁶² Limond/Calthrop, “*Artificial intelligence in arbitration: evidentiary issues and prospects*”.

⁶³ Limond/Calthrop, “*Artificial intelligence in arbitration: evidentiary issues and prospects*”.

⁶⁴ Nicolaou, “*The evolution of arbitration technology*”.

⁶⁵ Limond/Calthrop, “*Artificial intelligence in arbitration: evidentiary issues and prospects*”.

⁶⁶ Nicolaou, “*The evolution of arbitration technology*”.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

kullanılırken taraf vekillerinin gizlilik yükümlülüklerine uygun hareket etmesi, sadece teknik değil, etik ve mesleki bir zorunluluktur. SVAMC rehberinde bu konuya özellikle vurgu yapılmakta; hakemlerin de gizli bilgilerin yapay zekâ araçlarıyla paylaşılmasında dikkatli davranması gerektiği belirtilmektedir. SVAMC Kılavuzu'nun 2'nci İlkesi, gizliliğin korunmasını düzenlemiş olup, buna göre uluslararası tahkimde yer alan tüm katılımcılar, yapay zekâ araçlarını kullanırken gizli bilgileri (ayrıcalıklı, özel, gizli veya başka şekilde korunan veriler dâhil) koruma yükümlülükleriyle uyumlu hareket etmekten sorumludur. Uygun inceleme ve yetkilendirme olmaksızın hiçbir gizli bilgi bir yapay zekâ aracına yüklenmemelidir⁶⁷.

D. Şeffaflık ve Etik

Yapay zekânın günlük hayata girmesiyle birlikte en yoğun tartışma alanlarından birini “etik” konusu oluşturmuştur. Nitekim yapay zekâ sistemleri karar süreçlerine dâhil olduğunda, şeffaflık, hesap verebilirlik, ayrımcılık yasağı, mahremiyet, insan onuru ve insan denetimi gibi ilkeler doğrudan etkilenmektedir⁶⁸.

Tahkimde yapay zekâ kullanımının en büyük sorunlarından biri, bir modelin sonuca nasıl ulaştığının anlaşılmasını zorlaştıran “kara kutu” problemidir. Kılavuzlar, bu tür çıktılara ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini belirtir. Hukuk uygulayıcılarının, yapay zekânın analize nasıl katkı sunduğunu müvekkillere ve gerekirse hakemlere açıklayabilir durumda olması önemlidir. Açıklanabilir yapay zekâ çıktıları, hakemlerin kendi hukuki muhakemeleriyle yapay zekâ destekli analizleri karşılaştırabilmesini sağlar ve gerekçeli kararlar bu soruna yönelik kaygıları azaltabilir⁶⁹.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapay zekâ, tahkim süreçlerini hızlandırma, maliyetleri düşürme, bilgi yönetimini iyileştirme ve kararların öngörülebilirliğini artırma potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte, yapay zekânın insan hakemlerin yerini tamamen alabileceğini söylemek, hem mevcut mevzuat hem de adil yargılama bakımından isabetli görünmemektedir. İnsan hakem-yapay zekâ işbirliği modeli esas alınarak kararların her zaman insan hakemler tarafından verilmesi, yapay zekânın gizlilik ve etik ilkeleri ihlal etmeyecek şekilde yargılama sürecinde yardımcı olarak kullanılması uygun olacaktır. Yapay zekâ gizliliği ihlal etmeyecek şekilde belge inceleme, içtihat araştırması ve veri analizi gibi süreçleri üstlenebilir; hakemlere farklı senaryolar ve istatistikî öngörüler sunabilir ve süreç yönetimi gibi alanlarda destek sağlayabilir.

⁶⁷ Silicon Valley Arbitration & Mediation Center (SVAMC), “*SVAMC Guidelines on the Use of Artificial Intelligence in Arbitration*” (1st Edition), 30.04.2024, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://svamc.org/wp-content/uploads/SVAMC-AI-Guidelines-First-Edition.pdf>

⁶⁸ Detaylı bilgi için bkz. Avrupa Konseyi (Council of Europe), “*Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi*” (Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225, 2024)), Vilnius, 5.IX.2024, Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://rm.coe.int/1680afae3c>; Avrupa Parlamentosu (European Parliament), “*EU AI Act: first regulation on artificial intelligence*” (EU AI Act: first regulation on artificial intelligence), Topics, Published: 08.06.2023 (Last updated: 19.02.2025), Erişim Tarihi: 12.12.2025, Erişim için: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>

⁶⁹ Nicolaou, “*The evolution of arbitration technology*”.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

İnsan hakemler ise yapay zekâ sistemlerinin verdiği çıktıların hukuken ve fiilen ne anlama geldiğini değerlendirir; tanık beyanları ve taraf davranışlarını duygusal zekâ ve sağduyu ile yorumlar; hakkaniyet ve vicdan temelli son değerlendirmeyi yapar ve kararı gerekçelendirerek taraflara açıklanabilir ve denetlenebilir bir sonuç sunar. Bu bağlamda sorumluluk ve karar yetkisi insan hakemde olmak üzere yapay zekânın tahkim yargılamasında yardımcı rol üstlenebileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Ahmet Efe, Yargısal ve Hukuki Süreçlerde Yapay Zekâ Kullanan Araçlar Üzerine Bir Araştırma, Bilgi Yönetimi Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 1 Yıl: 2022.

Aslıhan Ünal/İzzet Kılınç, Yapay Zekâ İşletme Yönetimi İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi Cilt:6 Sayı:1.

Atike Eda Manav Özdemir/Belkıs Vural Çelenk, Tahkimde Çevrimiçi Duruşmalar ve Çevrimiçi Duruşmaların Hukuki Dinlenilme Hakkı ve Tarafların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi, Public and Private International Law Bulletin, Yıl 2022, Cilt: 42 Sayı: 1, 205 – 248.

Boris Praštalo, Arbitration Tech Toolbox: AI as an Arbitrator: Overcoming the “Black Box” Challenge? August 23, 2024, <https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/arbitration-tech-toolbox-ai-as-an-arbitrator-overcoming-the-black-box-challenge/>

CIARB Guideline on the Use of AI in Arbitration (2025), https://www.ciarb.org/media/bpndtcgu/guideline-on-the-use-of-ai-in-arbitration_updated-sept-2025.pdf;

Council of Europe, “Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225, 2024).

Elif Yıldırım, Avrupa Birliği Hukuku ve Yapay Zekânın Düzenlenmesi, <https://ataum.ankara.edu.tr/2023/08/02/blog-yazisi-47/>

Hüseyin İşcan/Ayşe Durgun Kaygısız, Yapay Zekâ: Alt Dalları ve Uygulama Alanları, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl (Year): 2024 Cilt (Volume): 16 Sayı (Issue): 4 201-234.

Katrina Limond/ Alexander Calthrop, Artificial intelligence in arbitration: evidentiary issues and prospects, <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-evidence-in-international-arbitration/3rd-edition/article/artificial-intelligence-in-arbitration-evidentiary-issues-and-prospects>

Mehveş Erdem Kamiloğlu, Artificial Intelligence in Arbitration, 31.10.2024, <https://www.erdem-erdem.av.tr/en/insights/artificial-intelligence-in-arbitration>

Nadia Nicolaou, The evolution of arbitration technology: AI use cases and considerations, 12 June 2025, <https://www.opus2.com/arbitration-ai-use-cases/>

Nils J. Nilsson, The Quest For Artificial Intelligence A History Of Ideas And Achievements, <https://ai.stanford.edu/~nilsson/QAI/qai.pdf>

Ramazan Çakmakçı/Ali Başaran, Yapay Zekâ İlk Kez Türk Mahkemesi Gereğesinde: Araçtan Bilişsel “Uzuv”a Giden Yolun Başlangıcı, Ekim 2025, <https://legal.com.tr/blog/insan->

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

haklari-hukuku/yapay-zeka-ilk-kez-turk-mahkemesi-gerekcesinde-aractan-bilissel-uzuva-giden-yolun-baslangici/

Serhat Kısakürek, Elektronik Tahkim ve Tahkimin Dijitalleşmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, İstanbul 2021.

SVAMC Guidelines on the Use of Artificial Intelligence in Arbitration, <https://svamc.org/wp-content/uploads/SVAMC-AI-Guidelines-First-Edition.pdf>

Tülay Turan/Nazan Kemaloğlu/Ecir Uğur Küçüksille, Hukuk'ta Yapay Zeka: Çalışmalar ve Gelecek Öngörürleri, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 11(2): 246-255 (2020).

Ziya Akıncı, Teknoloji, Yapay Zeka ve Hukuk, Gelişen Teknolojiler ve Hukuk II: Yapay Zeka, Editörler: Doç. Dr. Eylem Aksoy Retornaz/Osman Gazi Güçlütürk, Nisan 2021.

Elektronik Kaynaklar

<https://ai.stanford.edu>

<https://apilex.ai>

<https://arbitratorintelligence.vercel.app>

<https://artificialintelligenceact.eu>

<https://ataum.ankara.edu.tr>

<https://bigm.adalet.gov.tr>

<https://cbddo.gov.tr>

<https://dergipark.org.tr>

<https://globalarbitrationreview.com>

<https://istac.org.tr>

<https://legal.com.tr>

<https://legalblogs.wolterskluwer.com>

<https://rm.coe.int>

<https://svamc.org>

<https://www.aa.com.tr>

<https://www.adr.org>

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

<https://www.arbilex.co>

<https://www.artificiallawyer.com>

<https://www.ciarb.org>

<https://dergipark.org.tr>

<https://www.erdem-erdem.av.tr>

www.etik.gov.tr

<https://www.europarl.europa.eu>

<https://www.lexpera.com.tr>

<https://www.muharrembalci.com>

<https://www.nuix.com>

<https://www.opus2.com>

<https://www.relativity.com>

<https://www.reuters.com>

<https://www.smartsettle.com>

<https://www.tbmm.gov.tr>

<https://www.yargitay.gov.tr>

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

III. OTURUM HAKEM KARARLARININ İPTALİ

Oturum Başkanı

Abdullah YAMAN

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Başkanı

Konuşmacılar

Prof. Dr. Musa AYGÜL

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku ABD

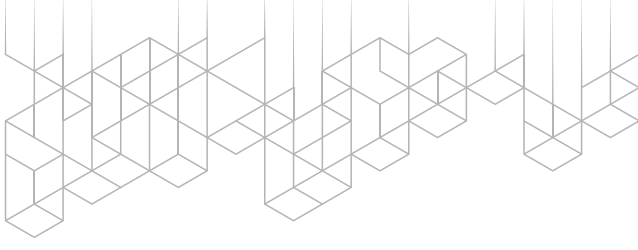
“Tahkim Süresi İçerisinde Verilmemesi Sebebiyle Hakem Kararının İptali”

Doç. Dr. Belkıs VURAL ÇELENK

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk ABD

“İsviçre Federal Mahkemesinin Milletlerarası Hakem Kararlarının İptaline Yaklaşımı”

I. ANKARA TAHKİM GÜNÜ SEMPOZYUMU

TAHKİM SÜRESİ İÇİNDE VERİLMEMESİ SEBEBİYLE HAKEM KARARININ İPTALİ

Prof. Dr. Musa AYGÜL*

GİRİŞ

Tahkim süresi, hakemlere kararlarını vermesi için tanınan azamî süreyi ifade eder. Tahkim süresinin amacı, yargılamanın makul sürede bitirilmesini sağlamaktır. Bu yönüyle bir tedbir işlevi görmektedir.

UNCITRAL (*United Nations Commission On International Trade Law*) Model Kanunda ve Model Kanunu takip eden (Almanya gibi) ya da etmeyen (İsviçre gibi) hukuk sistemlerinin bazılarında tahkim süresine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Türk hukukuna benzer şekilde tahkim süresini kabul eden hukuk sistemleri de bulunmaktadır. Örneğin Fransız Medeni Usûl Kanununun (NCC=*Code de procédure civile*) 1463. maddesinde tahkim süresi, taraflarca başkaca belirlenmemişse, altı ay olarak kabul edilmiştir. Aynı şekilde Belçika Medenî Usûl Kanununda da tahkim süresi altı ay olarak belirlenmiştir. İngiliz hukukunda tahkim süresi bulunmamakla birlikte taraflarca kararlaştırılan tahkim süresinin mahkeme tarafından uzatılabileceğine dair bir düzenlemeye yer verilmiştir (1996 tarihli Tahkim Kanunu (*Arbitration Act*) m. 50).

Türk hukukunda ise hem HMK (m. 427) hem de MTK'da (m. 10/B/I) tahkim süresi bir yıl olarak kabul edilmiştir.

HMK

MADDE 427- (1) Taraflar aksini kararlaştırmadıkça, bir hakemin görev yapacağı davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemin görev yapacağı davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde, hakem veya hakem kurulunca esas hakkında karar verilir.

(2) Tahkim süresi, tarafların anlaşmasıyla; anlaşamamaları hâlinde ise taraflardan birinin başvurusu üzerine mahkemece uzatılabilir. Mahkemenin, bu konudaki kararı kesindir.

Tahkime ilişkin milletlerarası düzenlemelere bakıldığında tahkim süresine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Tahkimin temel düzenlemelerinden birisi olan Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair Birleşmiş Milletler Konvansiyonunda tahkim süresine dair bir

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı (E-posta: musaaygull@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0363-9101).

düzenleme bulunmamaktadır. Yine 1966 tarihli Milletlerarası Ticarî Hakemlik Konusunda Avrupa Konvansiyonunda da tahkim süresi düzenlenmemiştir.

Kurumsal tahkim kurallarında ise farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bazı kurumsal tahkim kurallarında tahkim süresine dair bir düzenlemeye yer verilmemiş iken bazılarında tahkim süresi öngörülmüştür. Örneğin UNCITRAL, LCIA (*London Court of International Arbitration*) ve AAA (*American Arbitration Association*) Tahkim kurallarında tahkim süresi öngörülmemiştir. ICC (*International Chamber of Commerce*) Tahkim Kurallarında (m. 31) altı ay, UNCITRAL Seri Tahkim Kurallarında ise (m. 16) altı ay tahkim süresi öngörülmüştür. Türkiye'deki kurumsal tahkim kurallarının tamamında tahkim süresi kabul edilmiştir. Örneğin ISTAC Tahkim Kurallarında (m. 33) tahkim süresi altı ay kabul edilmiştir.

I. TAHKİM SÜRESİNİN TARAFLARCA BELİRLENMESİ

Tahkim süresinin tespitinde taraflara irade muhtariyeti tanınmıştır; taraflar tahkim süresini serbestçe kararlaştırabilirler. Taraflar Kanunda öngörülen süreden daha uzun ya da daha kısa bir süreyi tespit edebilirler¹. Kanunda (HMK m. 427; MTK m. 10/B/I) “*taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça*” ifadesi ile taraflara açıkça tahkim süresini belirleme imkânı tanınmıştır.

Türk doktrininde “uyuşmazlığın halli için gerekli süre” veya “nihai hakem kararı verilinceye kadar” gibi belirli olmayan tahkim süresine ilişkin anlaşmaların geçersiz olduğuna ilişkin görüşler² olduğu gibi tarafların hiçbir süre belirlememelerinin mümkün olduğunu savunan görüşler³ de

¹ Kalpsüz, Turgut, Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, 2. B., Yetkin Yayıncılık, Ankara 2010, s. 66; Akıncı, Ziya, Milletlerarası Tahkim, 6. B., Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021, s. 178. “Eldeki davada taraflar arasında düzenlenen 23.09.2008 tarih ve ELB-W2 nolu sözleşmenin 25.1. maddesinde “Hakem anlaşmazlık bildirimiminin eline geçmesinden itibaren 28 gün içerisinde kararımı yazılı olarak bildirecektir.” denilmek suretiyle tahkim süresi 28 gün olarak belirlenmiştir. Hakem kurulunun ilk toplantısını yaptığı 23.09.2009 günü itibariyle anlaşmazlık bildirimiminin kendilerine ulaştığının kabulü gereklidir. Buna rağmen hakemlerce bu tarihten itibaren kararlaştırılan 28 günden çok sonra 14.01.2010 tarihinde dava sonuçlandırılarak karar verilmiştir. Bu durumda tahkim süresi uzatılmadığı ve tahkim süresinin dolmasından sonra verilmiş olması nedeniyle taraflar arasındaki tahkim koşulu ortadan kalkacağı için hakemler yetkisiz hale geldiğinden uyuşmazlığın hakemde değil genel mahkemelerde çözülmesi gerekir. Hakem kararı bu nedenle bozulmalıdır.” Yargıtay 15. H.D., E. 2010/4207, K. 2010/6858, T. 13.12.2010, (Kazancı.com, Erişim Tarihi: 09.06.2024).

² Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukuku, C. II, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 391; Karadaş, İzzet, Ulusal (İç) Tahkim, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s. 188; Kalpsüz, s. 66.

³ Yeşilova, Bilgehan, Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir 2008, s. 376-378; Selçuk, Seyhan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Hakem Kararlarının İptali, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 144.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

bulunmaktadır. Taraflar, tahkim süresi öngörmeyen tahkim kurallarını seçmekle aslında bir anlamda belirsiz bir tahkim süresini dolaylı olarak seçmiş olmaktadır.

Türk hukukunda Yargıtay uygulaması ve öğretinin ekseriyeti, tahkim süresinin kamu düzenine ilişkin olduğu kabulünden hareket etmektedir. Bu halde de tahkim süresinin belirsiz bir şekilde tespiti kabul edilmemektedir⁴. Yargıtay'ın⁵ ve öğretinin bu görüşünün temelinde kanaatimizce mülga HUMK m. 529 yer almaktadır.

Madde 529 – Hakemler ilk içtimalarından itibaren altı ay zarfında hükmü vermeğe mecburdurlar. Aksi halde yapılan muameleler batıl olup münazaa salahiyettar mahkemece halledilir. Bu müddet **ancak iki tarafın sarih ve tahriri** muvafakatleriyle veya mahkeme reisinin veyahut hâkimin kararıyla temdit olunabilir.

HMK ve MTK'da, HUMK'daki düzenlemenin aksine, tahkim süresinin uzatılmasına dair anlaşmanın şekli hakkında bir hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple genel hükümlerden hareket edilerek bir değerlendirme yapılabileceğini düşünmekteyiz.

Öncelikle TBK'daki sözleşmenin kurulmasına ilişkin genel hükümler dikkate alınabilir. Buna göre tarafların tahkim süresinin uzatılması yönündeki iradelerinin karşılıklı ve birbirine uygun olarak uyuşması gerekmektedir (TBK m. 1). Yine bu irade beyanı açık veya zımnî olabilir (TBK m. 1/2 ve m. 6).

Yine TBK m. 12'de sözleşmelerin geçerliliğinin, kanunda aksi öngörülmedikçe hiçbir şekle bağlı olmadığı kabul edilmiştir. Dolayısıyla kanunda açık bir hüküm bulunmadığı için tahkim süresinin uzatılmasına dair anlaşmaların bir şekil şartına tâbi olmadığı söylenebilir. Bu hâlde zımnî irade beyanı ile tahkim süresinin uzatılmasında kanunî bir engel bulunmamaktadır.

Bir an için tahkim sözleşmesinin yazılı olma şartına dair hükümlerin (HMK m. 412/3; MTK m. 4) burada da uygulanabileceğini düşünsek bile yine de zımnî irade beyanı ile tahkim sözleşmesinin süresinin uzatılabileceği kanaatindeyiz. Çünkü tahkim sözleşmesinin yazılı olma

⁴ Kalpsüz, s. 67; Akıncı, s. 179. “Yanlar arasındaki 10.10.1990 günlü sözleşmenin tahkim şartına ilişkin 10. maddesinde; "Hakem Kurulu kararlarının kesin olacağı ve anlaşmazlıkların ilk toplantı tarihinden itibaren en geç 30 gün içinde hükme bağlanmış olacağı" kararlaştırılmıştır. Gerçekten, HUMK'nun 529. maddesinde belirlenen altı aylık kanunun öngördüğü tahkim süresinin, tahkim usulünde taraflara tanınan irade serbestisi çerçevesinde daha kısa tutulması mümkün olduğu gibi, belirsiz hale getirilmemesi koşuluyla altı aydan fazla olarak da kararlaştırılması olanaklıdır.” Yargıtay 15. H.D., E. 1997/1447, K. 1997/2163, T. 16.4.1997, (Kazancı.com, Erişim Tarihi: 30.05.2014). Yargıtay'ın aynı konuda başkaca kararları ve iç tahkimdeki bu anlayışın MTK için de geçerli olduğu hakkında bkz: Kalpsüz, s. 67-68. İç tahkimdeki bu anlayışın milletlerarası tahkimde de esas alınmasının uygun olmayacağı hakkında bkz: Yeşilova, s. 377.

⁵ «HUMK'nun 529. maddesince hakemler ilk toplantılarından itibaren altı ay içinde hüküm vermeye mecburdurlar. Aksi halde yapılan muameleler batıldır. Bu müddet **ancak iki tarafın sarih ve yazılı** muvafakatleriyle veya mahkeme başkanının yahut hâkimin kararı ile uzatılabilir» Yargıtay 15. Hukuk Dairesi 29.9.1975, 2839-3900.

şartı kanunda yumuşatılmıştır. Örneğin dava dilekçesinde yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olmasıyla birlikte yazılı şekil şartı yerine gelmiş sayılmaktadır.

Türk hukukunda Yargıtay uygulaması ve öğretinin ekseriyeti tarafından kabul edilen tahkim süresinin belirli olması gerektiği yönündeki görüşüne katılmamaktayız. Tahkim süresi dışında karar verilmesi Kanunda iptal sebebi olarak düzenlenmiştir. Burada sorun, tarafların zımnî anlaşması ile tahkim süresini belirsiz olarak uzatmaları ve kararın bu belirsiz sürede verilmesi hâlinde hakemlerin kararını tahkim süresi içinde verip vermediğidir. Bununla birlikte Yargıtay 11. Hukuk Dairesi ise aşağıdaki kararında süresi içinde verilmeyen bir hakem kararının iptaline dair kararı onamıştır.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin T. 20.05.2019, E. 2019/1735, K. 2019/3874 Tarihli Kararı

«Hakem heyetince, tahkim süresinin 1 yıl olarak kabul edilerek, 24.03.2017 tarihinde yapılan toplantıda bu süre içerisinde yargılamanın tamamlanamayacağı, sürenin uzatılması konusunda anlaşabileceklerinin taraflara hatırlamasına karar verildiği, bunun üzerine davalı vekilinin 11.04.2017 tarihli e-posta ile gönderdiği dilekçesinde tahkim süresinin makul bir süre uzatılmasına muvafakat ettiğini bildirdiği, aynı şekilde davacı şirketçe de bu hususta muvafakat verildiği, **her iki taraf vekillerinin de tahkim süresinin uzatılmasına ilişkin dilekçe verdikleri, ancak uzatma süresini göstermedikleri, sürenin belli bir tarihe kadar uzatılmasına dair birlikte imzaladıkları bir belge bulunmadığı**, akabinde yargılamaya devam olunduğu ve nihai kararın 06.07.2018 tarihinde verildiği, **tahkim süresi tarafların anlaşmasıyla uzatılabilir ise de, bu uzatmanın belirli bir süreye bağlanmış olması gerektiği, aksi takdirde uzatma anlaşmasının geçersiz olacağı, hakemlerin kararını tahkim süresi içinde vermeleri gerektiği, bu hususun kamu düzenine ilişkin olup mahkeme tarafından da resen dikkate alınacağı**, somut olayda, hakem heyetince 30 günlük tahkim süresi içerisinde karar verilmediği gibi, tahkim süresinin HMK'nın 427. maddesinde belirtilen 1 yıllık süre olduğu kabul edilse bile bu süre içerisinde dahi karar verilmediği, **tarafların sürenin uzatılmasına dair dilekçelerinde sürenin ne kadar uzatıldığını bildirmemeleri karşısında da usulüne uygun bir süre uzatım anlaşmasından bahsedilemeyeceği gerekçesiyle, davanın kabulüne, davaya konu hakem heyeti kararının iptaline karar verilmiştir. (Karar Onanmıştır.)**

Yukarıdaki kararda;

- Tahkim sözleşmesinde tahkim süresi, ilk toplantı tarihinden itibaren 30 gün olarak kararlaştırılmıştır.
- Taraflar duruşma sırasında, tahkim süresinin makul süreyle uzatılmasına muvafakat ettiklerini karşılıklı olarak mail yoluyla birbirlerine bildirmişlerdir. Her iki taraf vekilleri de aynı şekilde dilekçe vermişlerdir.
- Muvafakate ilişkin dilekçelerde süre bulunmamaktadır.
- Yargılama sırasında da taraflar, tahkim süresinin bittiğine dair bir itirazda bulunmamışlardır.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

- Davacı, hakem kararının iptali için BAM'a başvurmuştur.
- Bölge Adliye Mahkemesi, tahkim süresinin belirsiz şekilde uzatılmayacağı, hakemlerin kararını tahkim süresi içinde vermesi gerektiği ve bunun kamu düzenine ilişkin olduğunu gerekçesiyle hakem kararını iptal etmiştir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin kararı, yerleşik Yargıtay uygulamasına ve öğretinin ekseriyetinin kabul ettiği görüşe uygun olmakla birlikte aşağıdaki sebeplerle bu görüşe katılamamaktayız.

Öncelikle taraflardan birisinin tahkim yargılaması sırasında belirsiz de olsa tahkim süresinin uzaması konusunda beyanda bulunması, tahkim yargılamasına devam etmesi ve akabinde kararın tahkim süresinde verilmemesi sebebiyle iptal davası açması, kanaatimizce hem dürüstlük kuralına hem de çelişkili davranış yasağına aykırıdır.

İkinci olarak yukarıda da belirttiğimiz gibi tahkim süresinin kamu düzenine ilişkin olduğu görüşü HUMK m. 529'a dayanmaktadır. Artık buna benzer bir kanunî düzenleme bulunmadığı için genel hükümlerden hareket etmek gerekir. Genel hükümlerden hareket edildiğinde de uzayan tahkim süresinin belirli olması gerektiği sonucuna varılamayacağını düşünmekteyiz.

Üçüncü olarak, hakem kararının tahkim süresi içinde verilmemesi iptal sebebi olarak sayılmıştır (HMK m. 439/2-c; MTK m. 15/A-c). Ancak tahkim süresi belirsiz süreyle ve zımni irade beyanı yoluyla taraflarca uzatılmış ise artık hakem kararının tahkim süresi içinde verildiğinin kabul edilmesi usul ekonomisine uygun bir değerlendirme olacaktır.

Son olarak, tahkim süresi dışında karar verilmesi iptal sebebi olarak kabul edilmişse de hâkim bunu re'sen gözetemez. Tahkim süresine aykırılık ancak taraflardan birinin itirazı üzerine mahkemece incelenebilir. Bu da kanaatimizce tahkim süresinin kamu düzenine ilişkin olmadığının en önemli kanıtlarından birisidir.

II. TAHKİM SÜRESİNE DAİR BİR ANLAŞMANIN BULUNMAMASI

Bu halde konu iki kısımda incelenebilir. İlk olarak kurumsal tahkim kurallarının seçilmesi hâlinde, kurallarda bulunan tahkim süreleri geçerli olacaktır. Tahkim kurallarında tarafların ya da hakemin talebi ya da resen Divan tarafından tahkim süresinin uzatılabileceği kabul edilmektedir.

ISTAC Tahkim Kuralları m. 33/2

Tahkim süresi, tarafların anlaşmaları ile; taraflar anlaşamadıkları takdirde Tek Hakem veya Hakem Kurulu'nun talebi üzerine ya da gerekli görülen hallerde re'sen Divan tarafından uzatılabilir.

Ad hoc tahkimde tarafların uzlaşmaması halinde, taraflardan birisinin başvurusu ile tahkim süresi mahkemece uzatılabilir (HMK m. 427/2; MTK m. 10/B/II).

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

Hakem ya da hakem kurulunun tahkim süresini re'sen uzatması kabul edilmemektedir; bu yetki sadece taraflara aittir⁶.

Tahkim süresinin uzatılmasını isteyen taraf, tahkim süresi içinde, sürenin uzatılması talebinde bulunmalıdır. Tahkim süresi sona erdikten sonra, tahkim anlaşması ortadan kalkacağı için, mahkeme tahkim süresinin uzatılmasına karar veremez⁷.

2.18. HMK 427/2. maddesine göre tahkim süresi, tarafların anlaşmasıyla; anlaşmamaları hâlinde ise taraflardan birinin başvurusu üzerine mahkemece uzatılabilir. **Tahkim süresinin uzatılması ancak tahkim süresi içerisinde istenebilir.** Tahkim davası başlamadan süre uzatım talebi istenemeyeceği gibi **tahkim süresi bittikten sonra da süre uzatımı istenemeyecektir.** Talepte bulunanın, genel ispat kuralları gereği ispat yükümlülüğü bulunduğundan talebine uzatma sebeplerini de delilleri ile birlikte göstermesi gerekir.» **Yargıtay Kararı - 6. HD., E. 2022/2560 K. 2023/2839 T. 19.9.2023.**

Mahkemenin dosya üzerinden mi karar vereceği yoksa karşı tarafı dinleyerek mi karar vereceği hususunda Kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrinde, başvurunun reddinin ağır sonuçlarını dikkate alan bazı yazarlar, süre uzatımı taleplerinin süresinde olup olmadığı, haklı nedenlere dayanıp dayanmadığı ve istenen sürenin işin mahiyetine uygun olup olmadığının tespitinde, karşı tarafın da dinlenmesi gerektiğini savunmaktadırlar⁸. Süre uzatımı konusunda mahkemenin kararı kesindir (HMK m. 427/2; MTK m. 10/B/II).

«Mahkemece bozma ilamına uyularak yapılan yargılama ve tüm dosya kapsamına göre, davacının 13.06.2014 tarihli dilekçesi üzerine 4686 sayılı Yasa'nın 10B-2 fıkrası gereğince tahkim süresinin 20.06.2014 tarihinden itibaren 3 ay süre ile uzatılmasına kesin olarak karar verildiği, 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 10/B maddesi uyarınca **tahkim süresinin uzatılmasına yönelik taleplerin hasımlı dava şeklinde açılması gerektiği**, görülen davada hasım gösterilmediğinden diğer tarafın savunma hakkının kısıtlanmış sayılacağı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.» **Yargıtay Kararı - 11. HD., E. 2020/4085 K. 2021/4158 T. 27.4.2021**

⁶ Kalpsüz, s. 71; Yeşilova, s. 384.

⁷ Kalpsüz, s. 71; Akıncı, s. 181; Yeşilova, s. 390. "Tahkimde süre uzatımı taleplerinin süre bitmeden ve en geç sürenin son gününde yapılması gerekir. (Prof. Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü 1968, sh. 749 not 114 - Rasih Yeğengil, Tahkim, 1974, sh. 312 - Yarg. Tic. Dairesinin Es. 874, K. 1529 sayılı ve 3.6.1958 günlü kararı, İsmail Doğanay, Türk Ticaret Kanunu Ve Tahkim Müessesesi, 1964, sh. 802-803). Aksi halde tahkim şartı ortadan kalkar. Tahkim şartının ortadan kalkmasından sonra yapılan süre uzatımı talebi, ortadan kalkmış olan tahkim şartına yeniden geçerlilik kazandıramaz. Bu durumda hâkimin süre uzatımı talebini reddetmesi gerekir. Ancak hâkimin bu halde süre uzatımına karar vermesinin de geriye yürür biçimde bir etkisi olamaz. Tahkim süresinin bitmesinden bu suretle tahkim şartının ortadan kalkmasından sonra yapılan işlemler ve verilen karar batıl olup artık uyuşmazlığın yetkili mahkemece halledilmesi gerekir. (HUMK. m. 529)". Yargıtay 15. H.D., E. 1975/5159, K. 1976/920, T. 4.3.1976, Kazancı.com (Erişim Tarihi:30.05.2014). Bu içtihat günümüz mevzuatı bakımından geçerliliğini korumaktadır.

⁸ Balcı, Muharrem, İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim, Danışman Yayınları, İstanbul 1999, s. 209; Akıncı, s. 181.

Mahkeme tahkim süresinin uzatılması talebini reddeder ise tahkim süresinin sonunda yargılama sona erer (HMK m. 435/1-ç; MTK m. 10/B/II; MTK m. 13/B/I/4). Yargılamanın sona ermesi ile de hakemlerin yargılama yetkisi ortadan kalkar (HMK m. 435/2; MTK m. 13/B/II). Bu hükümler gereğince, hakemlerin tahkim süresinden sonra yaptıkları bütün işlemler veya verecekleri kararlar geçersizdir. Dolayısı ile tahkim süresinin uzatılmasının reddine dair kararlar hem taraflar hem de hakemler için önemli sonuçlar doğurmaktadır. Hakemler, tahkim yargılamasını süresinde bitirememelerinden dolayı, kasıt, ihmâlleri veya dikkatsizlikleri sebebiyle sorumlu tutulabilirler (TBK m. 506)⁹.

III. TAHKİM SÜRESİNİN İŞLEMeye BAŞLAYACAĞI TARİH

Taraflar tahkim süresinin işlemeye başlayacağı anı da kararlaştırabilirler. Bu halde, tahkim süresi tarafların kararlaştırdığı andan itibaren başlar (HMK m. 427/1; MTK m. 10/B/I). Yine taraflar, kurumsal tahkim kurallarına atıf yapmışlar ise kurumsal tahkim kurallarındaki tarih esas alınmalıdır. Örneğin taraflarca ICC Tahkim Kuralları seçilmiş ise tahkim süresi, görev belgesinin hakemlerce ya da taraflarca en son imzalandığı tarihten itibaren başlar (ICC Tahkim Kuralları m. 30).

Taraflarca kararlaştırılmamış ise tahkim süresi, tek hakemli davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemli davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağını düzenlendiği tarihten itibaren işlemeye başlar (HMK m. 427/1; MTK m. 10/B/I).

Tahkim süresi tek hakemli davalarda, hakemin belirlenmesi taraf iradeleri ile belirlenmiş ise, tarafların hakemlik teklifini hakeme ilettikleri anda, tek hakemin seçimi bir kuruma bırakılmış ise, hakemin kurum tarafından atanması tarihinde başlar. Tek hakemin tarafların anlaşamaması sebebiyle mahkemece atanması halinde ise, tahkim süresi tek hakemin mahkemece atanması tarihinden itibaren işlemeye başlar¹⁰. Ancak doktrinde, tek hakemli davalarda, tahkim süresinin, hakemin taraflarca seçilmesi halinde, hakemin görevi kabul etmesinden itibaren, mahkemece atanması halinde ise hakem olarak atanan kimsenin itiraz etmemesi kaydıyla bu kararın kendisine tebliğ tarihinden itibaren başlaması gerektiği ifade edilmektedir¹¹.

Birden fazla hakemden teşekkül eden heyetler tarafından görülen davalarda, tahkim süresi, hakemlerin ilk toplantı tutanağını düzenledikleri tarihten itibaren başlar¹². Hakemlerin makul süre içinde ilk toplantıyı yapmaması, vekilin özen borcu kapsamında sorumluluklarını gerektirebilir.

⁹ Kalpsüz, s. 73.

¹⁰ Akıncı, s. 176; Kalpsüz, s. 69.

¹¹ Yeşilova, s. 380.

¹² Bu düzenleme doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir. Çünkü milletlerarası tahkim uygulamasında farklı ülkelerde bulunan hakemlerin bir araya gelmeleri, tahkim yargılamasının belirli bir aşamasından sonra gerçekleşmektedir. Hakemler, tahkim yargılamasını belirli bir aşamaya kadar, hiç toplanmadan ilerletebilmektedirler. Bu sebeple, doktrinde, hakem mahkemesinin yaptığı ilk işlemin esas alınması savunulmaktadır: Akıncı, s. 177; Kalpsüz, s. 69.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

“Kasıt, ihmal ve dikkatsizlikle altı aylık süre zarfında önlerindeki uyuşmazlığı karara bağlamayan hakemlerin Borçlar kanununun 390. Madde delâletiyle 321, 98, 43 ve 44. Maddeleri uyarınca sorumlu tutulabileceğine” YHGK 6.12.1969, 1110-866.

«Mahkeme aracılığı ile hakem kurulu 27.12.1995 tarihinde toplanarak yaptıkları **tensip tutanağı ile uygulayacakları yargılama usulünü ve tahkikatın şeklini saptamışlar** ve bu arada davalılara dava dilekçesinin tebliğine karar vermişlerdir. Artık bu toplantı tarihi HUMK m. 529. maddesi gereğince **ilk toplantının yapıldığı tarih** olarak kabul edilmelidir» (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi 22.05.1997, 6694/2667)

«Eldeki davada taraflar arasında düzenlenen 23.09.2008 tarih ve ELB-W2 nolu sözleşmenin 25.1. maddesinde “Hakem anlaşmazlık bildirimimin eline geçmesinden itibaren 28 gün içerisinde kararını yazılı olarak bildirecektir.” ” denilmek suretiyle tahkim süresi 28 gün olarak belirlenmiştir. Hakem kurulunun ilk toplantısını yaptığı 23.09.2009 günü itibariyle anlaşmazlık bildirimimin kendilerine ulaştığının kabulü gereklidir. Buna rağmen hakemlerce bu tarihten itibaren kararlaştırılan 28 günden çok sonra 14.01.2010 tarihinde dava sonuçlandırılarak karar verilmiştir. Bu durumda tahkim süresi uzatılmadığı ve tahkim süresinin dolmasından sonra verilmiş olması nedeniyle taraflar arasındaki tahkim koşulu ortadan kalkacağı için hakemler yetkisiz hale geldiğinden uyuşmazlığın hakemde değil genel mahkemelerde çözülmesi gerekir. Hakem kararı bu nedenle bozulmalıdır. **Yargıtay Kararı - 15. HD., E. 2010/4207 K. 2010/6858 T. 13.12.2010 (Lexpera)**

IV. SÜRESİNDE VERİLMEYEN HAKEM KARARININ İPTALİ

Kanundaki iptal sebeplerinden birisi de hakem kararının süresi içinde verilmemesidir (HMK m. 439/1-c; MTK m. 15/A1/-c). Yukarıda da değinildiği gibi UNCITRAL Model Kanun’da bu şekilde bir iptal sebebi bulunmamaktadır. İsviçre’de ise tahkim süresinin aşılması iptal sebebi olarak sayılmasa da taraflarca kararlaştırılan sürede karar verilmemesi halinde iptal kararı verilebilmektedir. Bazı ülkeler bu şekilde bir iptal sebebi yerine makûl süre içinde karar vermeyen hakemlerin azline ilişkin düzenlemeler getirmiştir¹³.

Öğretide son zamanlarda yapılan çalışmalarda özellikle HMK dönemine ilişkin olarak, tahkim süresine uyulmaması, kamu düzenine ilişkin olarak görülmemektedir¹⁴. Ayrıca usûl ekonomisine aykırılık sebebiyle de bu hüküm eleştirilmektedir¹⁵.

Tahkim süresine aykırılık, itiraz üzerine incelenmesi gereken bir iptal sebebidir.

Hakem kararının bu sebeple iptal edilebilmesi için kararın, taraflarca belirlenen veya taraflarca belirlenmemiş ise Kanunda öngörülen bir yıllık süre veya uzatılan tahkim süresi içinde verilmemesi gerekir.

¹³ Bkz. Özbek, Mustafa Serdar, Tahkim Hukuku, 2. Cilt, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 1952.

¹⁴ Pekcanitez Hakan/ Yeşilirmak Ali, Pekcanitez Usul Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 2709; Akıncı, s. 288-289; Özbek, s. 1955; Selçuk, s. 141-142.

¹⁵ Özbek, s. 1952-1953.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

“İlk Derece Mahkemesi sıfatı ile İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 15. Hukuk Dairesi’nin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile; tahkim süresinin 19/07/2021 tarihinde sona ermiş olduğu, davacı yanca açılan hakemin reddi davalarının tahkim yargılama süresini durdurmadığı ve davalı yanca tahkim süresi sona erdikten sonra 26/08/2021 tarihinde Bakırköy 3. Asliye Ticaret Mahkemesinde açılan 17/12/2021 tarihli ‘tahkim yargılamasının uzatılması talebine" ilişkin mahkemece verilen "davanın reddine" dair kesin kararı ile tahkim yargılamasının sona erdiği, TMK'nın 2. maddesine yönelik değerlendirmelerin ancak 1 yıllık tahkim süresi içerisinde süre uzatım talebinde bulunulması durumunda mahkemece değerlendirmeye ve takdire alınabileceği, bu nedenle davada TMK'nın 2. maddesi anlamında dürüstlük kuralı gibi genel hukuk ilkesine dayanılmayacağı ve yine hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin iddiaların da öne sürülemeyeceği, emredici nitelikteki kamu düzenine ilişkin 1 yıllık süre geçtikten sonra yapılmış olan uzatım talebinde hakimin takdir ve yargılama hakkının bulunmadığı, somut olayda hakem kurulunun nihai kararını tahkim süresi içinde vermediği anlaşıldığından, davacı yanın diğer iptal sebepleri incelenmeksizin HMK'nın 439/2.c. maddesi uyarınca iptal davasının kabulü ile hem açık kanun hükmüne hem de kesin mahkeme ilamına aykırı olarak tahkim yargılamasına devam eden hakem heyetinin oluşturduğu esasa ilişkin hakem kararının iptaline karar verilmiştir.

....

2.18.HMK 427/2. maddesine göre tahkim süresi, tarafların anlaşmasıyla; anlaşamamaları hâlinde ise taraflardan birinin başvurusu üzerine mahkemece uzatılabilir. Tahkim süresinin uzatılması ancak tahkim süresi içerisinde istenebilir. Tahkim davası başlamadan süre uzatım talebi istenemeyeceği gibi tahkim süresi bittikten sonra da süre uzatımı istenemeyecektir. Talepte bulunanın, genel ispat kuralları gereği ispat yükümlülüğü bulunduğundan talebine uzatma sebeplerini de delilleri ile birlikte göstermesi gerekir.

2.19. Tahkim süresinin hangi hallede duracağı ya da işleyecek olan süreden sayılmayacak hallerin incelenmesinde; Yeni hakem seçilmesi başlıklı HMK 421/2. maddesinde bir veya birden çok hakemin değiştirilmesi için geçen süre tahkim süresinden sayılmaz düzenlemesi mevcut olup, ancak kanunda sınırlı olarak sayılmış (*numerus clausus*) belirtilen hal dışında bir durma sebebine yer verilmemiştir.

2.20. Hal böyle iken, tahkim süresinin uzatılması talebi için bir neden olabilecek hakemin reddi isteminin, kanunda sınırlı sayılmış olan, tahkim süresini durduran ya da işleyecek olan süreden sayılmayacak haller içerisinde olmadığı anlaşılmaktadır.

2.21. HMK 439/2.c. maddesi uyarınca, hakem heyeti kararının, tahkim süresi içinde verilmemiş olması, hakem kararının iptali sebebidir.

2.22. Somut olayda; hakem yargılamasında davalı karşı davacı yüklenici şirketler tarafından, 26/08/2021 tarihinde Bakırköy 3. Asliye Ticaret Mahkemesinde süre uzatımı talebinde bulunulmuş ise de yukarıda belirtildiği üzere istemin, yargılamanın son günü olan 19.07.2021 tarihinden sonra yapıldığı, hakemin reddi isteminin işleyecek olan tahkim süresini durdurmadığı, hakemlerin, sürenin bitmesi nedeni ile tahkim sürecinin sona erdiğinin tespitine ilişkin usuli bir karar ile tahkim yargılamasına son vermeleri gerekirken

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

esasa ilişkin olarak 20.12.2021 tarihli kararı verdiği, süresi içinde verilmemiş olan hakem kararının iptal edilmesinde ise hukuka aykırı bir yan bulunmadığı anlaşılmıştır.

2.23. Her ne kadar, davalı yükleniciler vekili, somut olayda davacının iş ve işlemlerinin hakkın kötüye kullanılması kapsamında olduğunu iddia etmiş ise de kanun koyucunun yukarıda anlatımına yer verilen düzenlemeleri karşısında TMK 2/II. hükmünün somut olayda uygulanmasına imkan bulunmamaktadır. Nitekim aynı ilkeye 25.1.1984 gün ve 3/1 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu Kararında da yer verilmiştir.” 6. HD., E. 2022/2560 K. 2023/2839 T. 19.9.2023

SONUÇ

UNCITRAL Model Kanun ve pek çok hukuk sisteminden farklı olarak Türk hukukunda, süresi içinde karar vermemek hakem kararının iptali sebebi sayılmıştır. Tahkim süresi taraflarca aksi kararlaştırılmamış ise Kanundaki süre 1 yıldır. Kanunda taraflara irade muhtariyeti tanınmıştır. Taraflar kanunda öngörülen süreden kısa ya da uzun bir süre belirleyebilirler. Türk doktrininde “uyuşmazlığın halli için gerekli süre” “nihai hakem kararı verilinceye kadar” gibi belirli olmayan tahkim süresine ilişkin anlaşmalar geçersiz olduğuna ilişkin görüşler bulunmaktadır. Tahkim süresinin belirli olması gerektiği yönündeki bu görüşler ve yargı kararları, HUMK’dakinin aksine HMK’da açık bir düzenleme bulunmaması sebebiyle eleştiri konusu da olmuştur.

Bu çalışmada, tarafların belirli bir süre kararlaştırmadan zımnî olarak tahkim sürelerini uzatmaları hâlinde verilen hakem kararının süresi içinde verildiğini değerlendirmekteyiz. Çünkü bu halde tahkim süresi taraf iradelerinin uyuşması ile belirsiz süreli olarak uzatılmıştır. Bu nedenle taraflardan birisinin daha sonra tahkim süresi içinde karar verilmediği iddiası ile hakem kararının iptali için dava açmasının dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edeceği kanaatindeyiz. Üstelik tahkim süresinin kamu düzenine ilişkin olduğu yönündeki değerlendirmeler, HUMK dönemindeki açık kanuni düzenlemeye dayanmaktadır. Hem HMK hem MTK’da tahkim süresinin uzatılmasına ilişkin anlaşmanın şekli ve şartları hakkında bir düzenleme bulunmadığı ve süresi içinde karar verilmemesinin ancak tarafların itirazı üzerine dikkate alınabileceği göz önüne alındığında tahkim süresinin kamu düzenine ilişkin olmadığı değerlendirilebilir.

Tahkim süresine dair bir anlaşmanın bulunmaması halinde kurumsal tahkim seçilmiş ise tahkim kurallarında tarafların ya da hakemin talebi veya re’sen Divan tarafından tahkim süresinin uzatılabileceği kabul edilmektedir. Ad hoc tahkimde tarafların uzlaşmaması halinde, taraflardan birisinin başvurusu ile tahkim süresi mahkemece uzatılabilir. Kanundaki iptal sebeplerinden birisi de hakem kararının süresi içinde verilmemesidir. Hakem kararının bu sebeple iptal edilebilmesi için kararın, taraflarca belirlenen veya taraflarca belirlenmemiş ise Kanunda öngörülen bir yıllık süre veya uzatılan tahkim süresi içinde verilmemesi gerekir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Ziya, Milletlerarası Tahkim, 6. B., Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021.
- Balcı, Muharrem, İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim, Danışman Yayınları, İstanbul 1999.
- Kalpsüz, Turgut, Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, 2. B., Yetkin Yayıncılık, Ankara 2010.
- Karadaş, İzzet, Ulusal (İç) Tahkim, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
- Özbek, Mustafa Serdar, Tahkim Hukuku, 2. Cilt, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2022.
- Pekcanıtez Hakan/ Yeşilırmak Ali, Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Selçuk, Seyhan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Hakem Kararlarının İptali, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukuku, C. II, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Yeşilova, Bilgehan, Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir 2008.

İSVİÇRE FEDERAL MAHKEMESİNİN MİLLETLERARASI HAKEM KARARLARININ İPTALİNE YAKLAŞIMI

Doç. Dr. Belkıs VURAL ÇELENK*

GİRİŞ

Tahkim yargılaması sonucunda verilen hakem kararlarının belirli durumlarda devlet mahkemelerinin müdahalesi ile etkisiz hale getirilmesi mümkündür. Tarafların kanunda sınırlı şekilde sayılmış hallerin varlığı halinde tahkim yargılaması sonucu verilen hakem kararına karşı başvurabileceği iptal davası devlet müdahalesi ile taraflar arasında etki doğurması öngörülen bir hakem kararının iptal edilmesine; diğer ifadesiyle etkisiz hale getirilmesine yol açabilmektedir.

Tahkim yeri mahkemelerinin verdikleri iptal kararları, ilerleyen dönemde ilgili ülkenin tahkim yeri olarak tercih edilmesini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu sebeple uluslararası alanda bilinen ve kabul gören tahkim merkezlerinin bulunduğu ülke mahkemelerinin, tahkime yönelik destekleyici tavrının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Avrupa’da bulunan tahkim merkezleri arasındaki rekabetin artması ile birlikte İsviçre, milletlerarası tahkimde konumunu güçlendirmek isteyen devletlerden birisi olarak ön plana çıkmaktadır. Yakın geçmişte İsviçre’de milletlerarası tahkimi düzenleyen kurallarında bir revizyona gidilmiştir. Tahkim yeri İsviçre olan ve milletlerarası karakterli tahkim yargılamalarının düzenlendiği Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun’un (IPRG/LDIP) 12. bölümünde yapılan bu revizyon ile İsviçre’nin, günümüzde milletlerarası tahkimde popüler olan tahkim merkezleri arasındaki konumunu korumak istediği akademisyenler ve uygulayıcılar tarafından vurgulanmaktadır.

Çalışma kapsamında İsviçre’nin seçilmesinin bir diğer nedeni ise Türk ve İsviçre hukuk sistemlerinin özellikle özel hukuk alanındaki organik bağıdır. Türk Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu’nun iktibas süreci ve sonrası bu organik bağı temelini oluşturmaktadır.

Milletlerarası tahkimde İsviçre’nin tahkim yeri olarak tercih edilmesinde sadece mevzuatı değil; İsviçre Federal Mahkemesi’nin açılan iptal davalarında tahkim dostu tutumu da büyük rol oynamıştır. Bu bağlamda İsviçre Federal Mahkemesi’nin hakem kararlarının iptaline ilişkin yaklaşımı özellikle İsviçre’deki genel hukuki çerçeveye ele alınarak aşağıda incelenecektir.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı
(Eposta: belkysvuralcelenk@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0376-0147, ror.org/05ryemn72).

1. İsviçre Hukukunda Milletlerarası Tahkim ve İç Tahkim Ayrımı

İsviçre hukukunda, Türk hukukunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda olduğu gibi, iç tahkim ve milletlerarası tahkim iki ayrı kanunda düzenlenmektedir. Milletlerarası unsurlu olmayanlar, diğer bir ifadeyle İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun (*Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht / Loi fédérale sur le droit international privé* (IPRG/LDIP))'nin 12. bölümün kapsamı dışında kalan ancak tahkim yerinin İsviçre olduğu tahkim yargılamaları İsviçre Medeni Usul Kanunu (*Zivilprozessordnung / Code de Procédure Civile*) md. 353 vd. hükümlerine tabidir¹.

Tahkim yeri İsviçre olan ancak milletlerarası karakterli tahkim yargılamaları ise IPRG/LDIP md. 176 vd. hükümlerine tabidir. IPRG/LDIP md. 176'da, "Tahkim yerinin İsviçre olduğu ve taraflardan en az birinin tahkim anlaşmasının yapıldığı tarihte ikametgâhının veya mutad meskenin veya (ticari) merkezi İsviçre dışında bulunduğu tahkime bu kanunun 12. bölüm hükümleri uygulanır uygulanır." denilmektedir. Aşağıda IPRG/LDIP 12. bölümde yapılan revizyon, iptal davası özelinde ana hatlarıyla ele alınacaktır.

2. IPRG/LDIP'nin 12. Bölümünün Revizyonuna Dair Genel Değerlendirme

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuku Hakkında Federal Kanun'un 12. bölümünde yer alan tahkim hükümlerinin, tahkim yeri İsviçre olan ve milletlerarası karakterli yargılamalara uygulandığına yukarıda değinildi. 2021 yılında yürürlüğe giren söz konusu revizyonda neler değişikliğe uğradı kısaca onlara değinilecektir.

IPRG/LDIP'nin 12. bölümüne dair modernizasyon çalışmaları İsviçre'de 2007 yılında tartışılmaya başlandı ve revize hükümler 2021 yılında yürürlüğe girdi. Söz konusu revizyonun gerekçesi doktrinde sıklıkla konuşuldu ve milletlerarası tahkime daha fazla serbestlik tanınması (taraf özerkliğinin güçlendirilmesi), tahkimin hukuken varlığının yanı sıra bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak fiilen yaygınlaştırılması ve uygulanırlığının artırılması olduğu vurgulandı². Ayrıca bu revizyon sayesinde açıkça kanunda düzenlenmemiş ancak İsviçre Federal Mahkemesi'nin uygulamasında yer alan bir kısım durumlar da kanuna geçirilmiştir. Özetle revizyonla gerçekleşen değişiklikler ve revizyonun amacı şu şekilde sıralanabilir:

¹ Berger, Bernhard/ Kellerhals, Franz (2021), *International and Domestic Arbitration in Switzerland*, 4. Baskı, Staempfli Verlag AG, s. 715.

² Müller, Christoph/ Rigozzi Antonio/ Besson, Sébastien, (2022), *New Developments in International Commercial Arbitration*, s. 29.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

- İsviçre Federal Mahkemesi içtihatlarının kanunda karşılık bulması mümkün hale gelmiş;
- Kanunda açıkça düzenlenmeyen bazı hususların açıklığa kavuşturulmuş;
- Taraf özerkliğinin güçlendirilmesi ve tahkim dostu (*arbitration friendly*) yaklaşımın yaygınlaştırılması ve
- İsviçre'nin milletlerarası tahkimde sahip olduğu repütasyonun korunması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır.

a. Tahkim Yeri İsviçre Dışında Olan Tahkim Yargılamalarında İsviçre Mahkemelerine Doğrudan Başvuru İmkânı (IPRG/LDIP m. 185a)

Revizyon ile İsviçre dışında bulunan yabancı tahkim heyetleri için gerekirse İsviçre mahkemelerine başvurma imkânı veren bir iş birliği mekanizması getirilmiştir. “*Yurt dışında bulunan bir hakem heyeti veya yabancı bir tahkim yargılamasının tarafı, ihtiyati veya teminat amaçlı bir tedbirin (İsviçre’de) icra edileceği yerdeki devlet mahkemesinden yardım talep edebileceği ve yurt dışında bulunan bir hakem heyeti veya yabancı bir tahkim yargılamasının tarafının, hakem heyetinin rızasıyla, (İsviçre’de) delil tespitinin yapılacağı yerdeki devlet mahkemesinden yardım talep edebileceği*” IPRG/LDIP m. 185a ile kanunda yerini almıştır.

Tahkim yeri İsviçre dışında olan tahkim yargılamalarında hakem heyetleri ve yabancı taraflar, İsviçre devlet mahkemelerine doğrudan başvurabilir. IPRG/LDIP m. 185a hükmü ile birlikte delil toplama ve ihtiyati tedbir talepleri, uluslararası adli yardım süreçleri ile uzatılmadan İsviçre’deki yerel mahkemeler tarafından karşılanabilecektir. Devlet mahkemeleri, hakem heyetinin fiziksel olarak gelmesine gerek kalmadan, basit yargılama usulüyle karar verebilecek ve bu başvuru imkânını sağlayacaktır³.

b. Hakem Kararının Düzeltilmesi, Açıklanması ve Tamamlanması (IPRG/LDIP m. 189a)

Karar düzeltilmesi, açıklanması ve tamamlanmasına dair 2021 öncesi dönemde, IPRG/LDIP’de açık bir düzenleme yoktu. İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi, IPRG/LDIP 12. bölümde gerçekleşen revizyon öncesi dönemde içtihatlarında tarafların hakem kararının kendilerine tebliğinden sonra hakem heyetinden kararın düzeltilmesi (*correction*),

³ Müller/ Rigozzi/ Besson,s. 29-30.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

yorumlanması/açıklanmasını (*interpretation*), eksik hususlar açısından tamamlanmasını (*supplementing the award*) isteyebileceklerini kabul etmekte idi.

Taraflar kendisine tebliğinden itibaren 30 gün içinde kararının düzeltilmesi, açıklanması ve tamamlanması için hakem(ler)e başvurabilecektir⁴. IPRG/LDIP m. 189a (2)'ye göre, kararın açıklanması veya tamamlayıcı karar talebi, iptal davası için işleyen hak düşürücü süreyi etkilemeyecektir. Diğer ifadesiyle iptal davası açmak için öngörülen 30 günlük sürenin işlenmesi, açıklama veya tamamlama talebi ile durmamaktadır.

c. Hakem Kararının Gözden Geçirilmesi Talebi (IPRG/LDIP m. 190 a)

Hakem kararının gözden geçirilmesi talebi revizyon ile gelmiş diğer değişikliklerden bir diğeridir. Çok sınırlı hallerde İsviçre Federal Mahkemesi, hakem kararının esasına girebilecektir. Bu haller şu şekilde ifade edilebilir:

- İlgili taraf daha önce gereken özeni göstermesine rağmen önceki yargılamada sunmadığı, önemli olgulara veya belirleyici delillere sonradan ulaşmışsa;
- Bir ceza yargılaması, ilgili tarafın aleyhine olacak şekilde hakem kararına bir suç veya kabahat yoluyla etki edildiğini ortaya koymuşsa;
- Tahkim yargılamasının sona ermesinden sonra hakemin reddini gerektirecek bir sebep öğrenilmişse;

Sayılan hallerden birinin varlığının öğrenilmesinden itibaren 90 gün içerisinde İsviçre Federal Mahkemesi'nden kararın gözden geçirilmesi talep edilebilecektir. Hakem kararının gözden geçirilmesi talebi, kararın kesinleşmesinden itibaren 10 yıl geçtikten sonra yapılamayacaktır⁵.

3. IPRG/LDIP'de Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası

İsviçre hukukunda milletlerarası hakem kararları için öngörülen itiraz yolu iptal davasıdır. Tahkim yeri İsviçre olan milletlerarası hakem kararlarına yapılacak itirazlarda tek yetkili merci ise İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi'dir (*Bundesgericht/ Tribunal fédéral*)⁶.

⁴ Müller/ Rigozzi/ Besson, s. 30.

⁵ Müller/ Rigozzi/ Besson, s. 39-42.

⁶ Berger/ Kellerhals, s. 725.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

IPRG/LDIP m.190 kapsamında bir iptal davası açılabilmesi için gerçek bir hakem kararına (iki veya daha fazla taraf arasındaki hukuki bir uyuşmazlık hakkında hakem heyeti tarafından verilen nihai ve bağlayıcı bir karara) yönelik olmalıdır.

IPRG/LDIP m.190’nda sayılan sınırlı iptal sebepleri⁷ şu şekildedir:

- Hakem heyetinin usulüne uygun şekilde kurulmaması;
- Hakem heyetinin yetkisi hakkında doğru karar vermemesi;
- Kararın, taraflarca sunulan taleplerin ötesine geçmesi veya sunulan tüm talepler hakkında karar vermemesi;
- Taraflardan birinin hukuki dinlenme hakkının ihlali veya tarafların eşitliği ilkesinin ihlal edilmesi;
- Kararın, (milletlerarası) kamu düzenine aykırı olması hallerinden birinin varlığı halinde hakem kararı iptal edilebilir⁸.

Tahkimin etkinliğinin artması adına iptal davalarında kanunda öngörülen iptal şartlarının dar yorumlanması hakem kararının yalnızca gerektiğinde devlet müdahalesi ile etkisiz hale getirilmesi tahkimin tabiatının gereğidir⁹.

Hakem kararının taraflara tebliğ edilmesinden itibaren 30 gün içinde iptal davası açılmalıdır¹⁰. İptal davası basit usulde yürütülmekte ve yazılı yargılama olduğu için duruşma yapılmamakta, delil toplanmamakta ve hakemler tanık olarak dinlenmemektedir. Ancak hakemlere yazılı olarak görüş bildirme imkânı tanınmaktadır. Revizyon ile birlikte Federal Mahkeme’ye başvuru yapılırken İngilizce hazırlanan hakem kararı açısından tercüme zorunluluğu ortadan

⁷ Taraflarca kanunda sayılı olandan daha fazlaca iptal sebepleri kabul edilmesi halinde, bu sebeplere dayanarak hakem kararının İsviçre Federal Mahkemesi’nce, iptal edilemeyeceği hakkında bkz. Süral, Ceyda: “Hakem Kararlarının İcrası ve İptal Davası”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı, 2014, ss 1377 – 1411,, s. 1388.

⁸ İptal sebepleri hakkında bkz: Berger/ Kellerhals, s. 621 vd.

⁹ Kaytaz Eker, Bihter: “The Secret Behind the Survival of Arbitration: Self-Regulating Mechanism”, Periodicum Juris, C. 1, S. 1, 2023, s. s. 93-116, s. 103; Türk hukukunda Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre iptal sebeplerinin sınırlılığı hakkında bkz. Tiryakioğlu Bilgin (2016), “Milletlerarası Tahkim Kanununa Göre Hakem Kararlarının İptali”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Eskişehir 21-22 Nisan 2016, ed. Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Ali Önal, Kübra Altıparmak, Cansu Kaya (Yetkin Yayınları), s.301 vd.

¹⁰ Müller/ Rigozzi/ Besson, s. 34.

kalkmıştır. Doktrin, bu durumu tarafların hukukî dinlenilme hakkına olumlu bir etki olarak değerlendirmektedir.

a. İsviçre Federal Mahkemesi'nin İptal Davalarındaki Tutumu

İsviçre Federal Mahkemesi'nin hakem kararlarını iptal etme konusunda çekimser davrandığı ve Federal Mahkeme önüne getirilen iptal davalarının Mahkemece kabul edilme oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir¹¹.

Yüksek masraflar ve iş yükü göz önünde bulundurularak, sadece önemli ve dar kapsamlı sebeplerle iptal davası açıldığı gözlemlenmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, İsviçre Federal Mahkemesi, sınırlı ve dar yorumladığı iptal sebeplerine dayanarak karar vermektedir. Federal Mahkeme'ye en çok sunulan gerekçeler arasında taraflara eşit muamelede bulunma ilkesinin ihlal edildiği, hukuki dinlenilme hakkının ihlal edildiği ya da kamu düzenine aykırılık iddiaları bulunmaktadır¹².

Örneğin İsviçre Federal Mahkemesi, 4 Kasım 2017 tarihinde verdiği 4A_150/2017 sayılı kararında kendini yetkili gören hakem heyetinin yetkili olmadığına karar vererek kısmi hakem kararını iptal etmiştir. İki sigorta şirketi arasında yapılan tahkim şartı bir reasürans sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkta hakem mahkemesinin yetkili olup olmadığını değerlendiren Federal Mahkeme, taraflar arasında açık ve geçerli bir tahkim anlaşması bulunmadığı gerekçesiyle mahkemenin yetkisiz olduğunu kabul etmiş ve hakemlerin yetkilerine dair kararı iptal etmiştir¹³.

2024 yılında Federal Mahkeme'nin kabul ettiği tek iptal davası¹⁴ ise hakem kararına dair açıklayıcı karar talebi hakkındadır¹⁵. İsviçre Zürih'te bir tahkim heyeti, taraflarca seçilen Yahudi hukukunu esas alarak, sözlü yargılama sırasında hukuki gerekçelere yer vermemiş ve maddi vakaları sunmadan karar yazmıştır. Taraflardan biri verilen hakem kararı için açıklama kararı talep etmiş, diğer taraf ise bu sürece hakem heyetince dahil edilmemiştir. Sürecin uzaması ve açıklama

¹¹ 1989-2019 yılları arasındaki istatistik hakkında bkz. Dasser, Felix/ Wojtowicz, Piotr: International Arbitral Awards Before the Federal Supreme Court. Statistical Data 1989-2019, ASA Bulletin, C. 39, S. 1, 2021, ss. 7-41, s.14.

¹² Dasser/ Wojtowicz, s. 14

¹³ Bkz. Rihar Petra, Decisions of the Swiss Federal Supreme Court in 2018: Part I, <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/decisions-of-the-swiss-federal-supreme-court-in-2018-part-i/?output=pdf>>, son erişim 01.09.2025.

¹⁴ Ju Sumin, Challenging International Arbitral Awards in Switzerland, <https://dailyjus.com/world/2025/03/2024-arbitration-year-in-review-switzerland>, son erişim 01.09.2025.

¹⁵ Bkz. ATF 150 III 238 (4A_603/2023)

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

talebine tarafın dahil olmaması sonucu değiştirebilirdi. Bu açıklama kararı hazırlanırken sürece dahil edilmemiş olan diğer tarafın bu karara karşı yaptığı iptal başvurusunda kendisini önceden dinlemeden ve açıklama talebini kendisine bildirmeden açıklayıcı karar verdiğini; bu nedenle hukuki dinlenilme hakkının ve tarafların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğini (IPRG 190/2-d) ve bunun da usuli kamu düzeninin ihlali anlamına geldiğini iddia etmiştir (IPRG 190/2-e). Federal Mahkeme ise hakemlerin hakem kararlarına dair hazırladıkları açıklayıcı kararlarda dahi tahkim yargılaması boyunca tabi oldukları usuli güvencelere uygun hareket etmek zorunda olduklarını kararda belirtmiş ve açıklama kararına yönelik iptali başvurusunu kabul etmiştir.

b. Yatırım Tahkiminde İptal Davaları

İkili yatırım anlaşmalarının milletlerarası niteliği göz önüne alınarak çok genel bir şekilde yatırım tahkiminde İsviçre Federal Mahkemesi'nin yaklaşımına değinilecektir. 2020 yılına kadar belki onlarca yatırım tahkimine dayalı iptal davası Federal Mahkeme'nin önüne gelmiş olsa da yatırım tahkimine dair kararların iptaline rastlanılmamaktadır¹⁶. 2020 yılında Clorox vs. Venezuela I davasında, Clorox şirketi Yatırım Anlaşması'nda (BIT) öngörülen korumadan yararlanabilmesi için yatırımcı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği noktasında toplanmakta idi. Hakem heyeti ise yatırım anlaşmasında sağlanan korumanın yalnızca aktif yatırımla olacağına ilişkin bir kabulden hareketle, yatırımın tanımını daraltarak, kendisini uyuşmazlık için yetkisiz görmüştür. İsviçre Fedeal Mahkemesi ise, hakem heyetinin aktif yatırım yokluğunu gerekçe göstererek yetkisini reddetmesinin hatalı olduğuna karar vermiştir. Kararın gerekçesinde Federal Mahkeme, bir yatırım anlaşmasında açık bir düzenleme bulunmadığı takdirde, korunacak bir yatırımın varlığının tespitinde belirleyici unsurun yatırımcının milliyeti olduğuna vurgu yapmış ve yalnızca aktif bir yatırımın yokluğuna dayanarak hakem heyetinin yetkisini reddettiği kararı iptal etmiştir¹⁷.

SONUÇ

İptal davalarında devlet mahkemelerinin tutumu, o devletin tahkim yeri olarak seğilmesinde en önemli etkenlerin başında gelmektedir. Yukarıda bahsedilen hususlardan da anlaşılacağı gibi günümüzde tahkim yeri olarak seçilen devletlerde, devlet mahkemelerinin özellikle tahkim yargılamaları neticesinde verilen hakem kararlarına karşı tutumları belirleyici olmaktadır. Devlet

¹⁶ İsviçre Federal Mahkemesi önünde karşılaşılan ilk yatırım tahkimine dair iptal kararı olduğuna dair bkz. Scherer, Matthias/ Kunz, Catherine Anne/ Azaria, Laura: "Challenging Investment Treaty Awards in Switzerland: Mission (Almost) Impossible? A review of the Swiss Supreme Court Decisions rendered over the period 2019-2024", C. 42, S. 4, 2024, ss.731-766, s. 736-737.

¹⁷ Scherer/ Kunz/ Azaria, s. 736-737.

I. Ankara Tahkim Günü Sempozyumu

mahkemelerinin tahkim yargılamalarına yardımcı olması, verilen kararı sınırlı şartlar altında iptal etmesi ya da iptal davası hakkında feragat edilmesi imkânı gibi durumlar dikkate alındığında, tahkime ve dolaylı olarak taraf özerkliğine önem veren devletlerin tahkim yeri olarak öne çıkan yerler olması tesadüfi değildir.

İsviçre Federal Mahkemesi'nin iptal davası açma hakkından feragat konusunda vermiş olduğu karar da Federal Mahkeme'nin dolaylı da olsa iptal davasına yaklaşımına ışık tutmaktadır. Federal Mahkeme 4 Ocak 2012 tarihli 4A_238/2011 sayılı kararında, iptal davası açma hakkında feragat edilip edilemeyeceğine dair değerlendirmesinde, iptal davasından feragat etmenin taraflara belirli şartlarda tanınan bir imkân olduğunu ve şartlara uygun bir feragatin adil yargılanma hakkı ve mahkemeye erişim hakkını ihlal etmediğini kabul etmiştir¹⁸. Daha sonra aynı karara karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurulmuş ve Mahkeme, 2016 yılında verdiği kararda İsviçre IPRG/LDIP md.192.'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma ve mahkemeye erişim hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir¹⁹.

Sonuç olarak, İsviçre Federal Mahkemesi, tahkim yargılaması ile rekabet içerisinde bir yaklaşım yerine tahkim yargılaması ile işbirliği içerisinde olan bir yaklaşım benimsemektedir. İsviçre Federal Mahkemesi, hakem kararlarını oldukça sınırlı sebeplere bağlı şekilde denetlemektedir. İsviçre Federal Mahkemesi'nin bu tutumu, tahkim yeri olarak İsviçre'nin milletlerarası tahkimde tercih edilen yerlerden biri olmasını desteklemektedir.

¹⁸ Kalafatoğlu, Mehmet Polat: "Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca İptal Davası Açma Hakkından Feragat", *Public and Private International Law Bulletin*, C. 38, S. 2, 2020, ss. 339-368, s. 357.

¹⁹ Kalafatoğlu, s. 357.

KAYNAKÇA

Berger, Bernhard/ Kellerhals, Franz (2021), *International and Domestic Arbitration in Switzerland*, 4. Baskı, Staempfli Verlag AG.

Ju Sumin, *Challenging International Arbitral Awards in Switzerland*, <https://dailyjus.com/world/2025/03/2024-arbitration-year-in-review-switzerland>, son erişim 01.09.2025.

Scherer, Matthias/ Kunz, Catherine Anne/ Azaria, Laura: “Challenging Investment Treaty Awards in Switzerland: Mission (Almost) Impossible? A review of the Swiss Supreme Court Decisions rendered over the period 2019-2024”, *C. 42, S. 4, 2024*, ss.731-766.

Dasser, Felix/ Wojtowicz, Piotr: “International Arbitral Awards Before the Federal Supreme Court. Statistical Data 1989-2019”, *ASA Bulletin, C. 39, S. 1, 2021*, ss. 7-41. Rihar Petra, *Decisions of the Swiss Federal Supreme Court in 2018: Part I*, <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/decisions-of-the-swiss-federal-supreme-court-in-2018-part-i/?output=pdf>>, son erişim 01.09.2025.

Kaytaz Eker, Bihter: “The Secret Behind the Survival of Arbitration: Self-Regulating Mechanism”, *Periodicum Juris, C. 1, S. 1, 2023*, ss. 93-116.

Tiryakioğlu, Bilgin (2016), “Milletlerarası Tahkim Kanununa Göre Hakem Kararlarının İptali”, *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Eskişehir 21-22 Nisan 2016*, ed. Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Ali Önal, Kübra Altıparmak, Cansu Kaya (Yetkin Yayınları).

Kalafatoğlu, Mehmet Polat: “Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca İptal Davası Açma Hakkından Feragat”, *Public and Private International Law Bulletin, C. 38, S. 2, 2020*, ss. 339-368.

Süral, Ceyda: “Hakem Kararlarının İcrası ve İptal Davası”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı, 2014*, ss. 1377-1411.